

—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Верховного Суду у справах,
що виникають
із корпоративних відносин

2018 рік – 15 липня 2019 року

ЗМІСТ

1. Спори про оскарження реєстраційних дій, пов'язаних із внесенням в ЄДР відомостей про юридичну особу	3
2. Спори про визнання недійсними рішень загальних зборів юридичної особи	13
3. Спори про визнання недійсним рішення наглядової ради юридичної особи	38
4. Спори про визнання недійсним рішення компетентного органу про звільнення керівника	42
5. Оскарження учасником (акціонером) правочинів, укладених виконавчим органом юридичної особи з третіми особами	45
6. Спори про припинення права участі в юридичній особі	56
7. Спори щодо формування статутного капіталу юридичної особи	66
8. Спори, пов'язані з реалізацією права власності на частку в статутному капіталі юридичної особи	68
9. Спори, пов'язані із спадкуванням корпоративних прав	77
10. Спори, пов'язані із захистом права учасника (акціонера) юридичної особи на отримання частини прибутку товариства (дивідендів)	79
11. Спори, пов'язані з проведенням аудиторської перевірки діяльності юридичної особи	87
12. Податкові спори	88
13. Спори, що виникають з корпоративних правовідносин за участю держави	99
14. Відповідальність у корпоративних правовідносинах	118
15. Інші категорії спорів	126
16. Застосування норм процесуального права під час розгляду справ щодо корпоративних спорів	143
17. Огляди та рецензії	158

1. Спори про оскарження реєстраційних дій, пов'язаних із внесенням в ЄДР відомостей про юридичну особу

1.1 Якщо із позовних вимог про оскарження дій державного реєстратора вбачається необхідність захисту корпоративних прав особи, то ці обставини виключають можливість розгляду такого спору в порядку адміністративного судочинства

Як встановлено судом апеляційної інстанції, ОСОБА_4 оскаржує до адміністративного суду дії суб'єктів владних повноважень – державних реєстраторів, пов'язані з реєстрацією змін до установчих документів ТОВ «Терен», внесенням відомостей щодо зміни складу його учасників та керівника, посилаючись при цьому на недотримання цими суб'єктами встановленого законом порядку проведення такої реєстрації.

Проте з висловлених під час розгляду справи мотивів звернення до суду вбачається, що незаконність, на думку позивача, реєстрації таких змін пов'язана з підробкою протоколу загальних зборів ТОВ «Терен», незаконним виключенням позивача зі складу учасників цього товариства, а також нікчемністю договору купівлі-продажу частки ОСОБА_4 в статутному капіталі ТОВ «Терен».

Отже, звернення ОСОБА_4 до суду із цим позовом зумовлене необхідністю захисту його корпоративних та майнових прав, а не прав у сфері публічно-правових відносин, що виключає розгляд цієї справи в порядку адміністративного судочинства.

Таким чином, суд апеляційної інстанції, ураховуючи суть спірних правовідносин та їх суб'єктний склад, дійшов правильного висновку про непоширення на цей спір юрисдикції адміністративних судів та необхідність його вирішення в порядку господарського судочинства.

Аналогічний висновок щодо застосування норм процесуального права у подібних відносинах викладений у постанові Великої Палати Верховного Суду від 5 червня 2018 року (Справа № 11-479апп18 (№ 805/4506/16-а)).

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 року у справі № 805/4505/16-а можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76673384>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановвах Великої Палати Верховного Суду:

- від 16 жовтня 2018 року у справі № П/811/1296/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77911140>;
- від 4 червня 2019 року у справі № 826/4204/18 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82885686>;
- від 12 червня 2019 року у справі № 344/10480/16-а – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82637250>.

Аналогічна правова позиція міститься у постановвах Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду:

- від 19 вересня 2018 року у справі № 802/4213/13-а – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76579536>;
- від 2 листопада 2018 року у справі № 821/893/15-а – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77599446>;
- від 23 листопада 2018 року у справі № 822/2202/16 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78077070>.

1.2. Вимога про визнання неправомірними дій державного реєстратора з внесення до ЄДР відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір, має похідний характер від корпоративного спору і залежить від наявності самого порушеного права, яке підлягає захисту шляхом скасування запису в ЄДР за правилами господарського судочинства незалежно від обмеження позовних вимог лише оскарженням реєстрації

Суди попередніх інстанцій, керуючись приписами статей 1, 6 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», виходили з висновків про те, оскарження позивачем як учасником товариства дій державного реєстратора та вчинених ним записів з мотивів порушення цим корпоративних прав належить до компетенції судів адміністративної юрисдикції як публічно-правовий спір з оскарження дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень при реалізації ними управлінських функцій.

Разом з тим позовні вимоги не відповідають ознакам та характеристикам публічно-правового спору з огляду на таке.

Особа, яка вважає своє право чи інтерес порушеними через подання та внесення до ЄДР недостовірних відомостей, може вимагати їх захисту через корегування відомостей ЄДР та відображенні в ЄДР відповідних дійсних відомостей у спосіб, що забезпечить ефективне відновлення і захист її порушених прав та інтересів, зокрема, шляхом скасування запису в ЄДР (п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»).

Спір між учасниками юридичної особи або спір учасників юридичної особи з цією юридичною особою щодо скасування запису в ЄДР є корпоративним спором і підлягає вирішенню за правилами господарського судочинства.

Вимога про визнання неправомірними дій державного реєстратора з внесення в ЄДР відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір, має похідний характер від корпоративного спору та залежить від наявності самого порушеного права, яке підлягає захисту в ефективний спосіб.

Велика Палата Верховного Суду вважає необґрунтованим висновок судів апеляційної та першої інстанції про припинення провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 80 ГПК України та помилковим висновок про віднесення даного спору до компетенції судів адміністративної юрисдикції.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2018 року у справі № 904/5857/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76536465>.

1.3. Позовні вимоги засновника товариства про внесення змін до ЄДР щодо зміни відомостей про керівника юридичної особи, заміни відомостей про підписантів, що не пов'язані із змінами в установчих документах, обґрунтовані порушеннями у порядку призначення керівника товариства, підлягають розгляду за правилами господарського судочинства

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що спірні правовідносини виникли між учасниками ТОВ «Главбуд плюс» ОСОБА_4 та ОСОБА_3 (засновники) щодо

їх повноважень в управлінні цією юридичною особою, а саме призначенні виконавчого органу цього товариства – директора в особі ОСОБА_7, а тому дії державного реєстратора з унесення змін в ЄДР до відомостей про юридичну особу, що не пов'язані зі змінами в установчих документах, а саме вчинення запису про ОСОБА_7 як директора ТОВ «Главбуд плюс», у цих відносинах є похідними.

Отже, цей спір не пов'язаний із захистом прав ОСОБА_4 у сфері публічно-правових відносин, що виключає розгляд цієї справи в порядку адміністративного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 28 листопада 2018 року у справі № 815/3490/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78299081>.

1.4. Скасування державної реєстрації змін до установчих документів та відомостей про юридичну особу є наслідком визнання недійсним рішення загальних зборів, на підставі якого була здійснена така реєстрація

Щодо позовних вимог про визнання недійсними статуту ТОВ «ІПП-Центр» у редакції, затвердженій рішенням загальних зборів учасників ТОВ «ІПП-Центр» від 10 лютого 2016 року, внесеного 12 лютого 2016 року до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців за № 10701070028005546, та статуту ТОВ «ІПП-Центр» у редакції, затвердженій рішенням загальних зборів учасників ТОВ «ІПП-Центр» від 23 березня 2016 року, внесеного 24 березня 2016 року до ЄДР за № 10701050030005546, то в цьому випадку господарські суди правильно зазначили, що визнати недійсним статут юридичної особи повністю або в частині можливо у випадку його невідповідності вимогам чинного законодавства та/або визначеній законом компетенції органу, який видав (затвердив) цей акт, а також порушення у зв'язку з його прийняттям прав та охоронюваних законом інтересів позивача.

Враховуючи наявність підстав для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників товариства від 10 лютого 2016 року та від 23 березня 2016 року, господарськими судами правильно задоволено й позовні вимоги про визнання недійсним статуту товариства в редакції, затвердженій рішенням зазначених загальних зборів учасників.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог про зобов'язання Відділу державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців Печерського району Управління державної реєстрації Головного територіального управління у місті Києві вчинити певні, зокрема щодо скасування державної реєстрації змін до установчих документів товариства, господарські суди правильно зазначили про те, що з урахуванням вимог ч. 1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» дії щодо внесення запису про скасування державної реєстрації змін до установчих документів мають проводитися державним реєстратором лише після отримання відповідного рішення суду, яке набрало законної сили, а тому відсутнє порушене право позивача в цій частині позовних вимог.

Крім того, Верховний Суд погоджується з припиненням провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 80 ГПК України (в редакції, чинній до 15 грудня 2017 року) в частині позовних вимог про визнання за позивачем права власності на частку в статутному капіталі ТОВ «ІПП-Центр» у розмірі 50 %; визнання недійсним договору від 13 серпня 2015 року про відступлення шляхом дарування частки у статутному капіталі ТОВ «ІПП-Центр», укладеного між учасником товариства ОСОБА_8 та ОСОБА_9, оскільки відповідно до ст. 12 ГПК України (в редакції, чинній до 15 грудня 2017 року) позовні вимоги про визнання за позивачем права власності на частку у статутному капіталі ТОВ «ІПП-Центр» та визнання недійсним договору, укладеного між ОСОБА_8 та ОСОБА_9, не підлягали розгляду у господарському суді.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 травня 2018 року у справі № 910/807/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73840213>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановвах Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду:

- від 27 березня 2018 року у справі № 904/9431/15 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73097954>;

- від 3 квітня 2018 року у справі № 914/758/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73160763>.

1.5. Відмова державного реєстратора у проведенні державної реєстрації новоутвореної юридичної особи є правомірною у випадку, якщо найменування такої юридичної особи вказане з очевидними орфографічними помилками та не відповідає нормам правопису

ОСОБА_1 звернулася з позовною заявою до Управління державної реєстрації юридичного департаменту Одеської міської ради, у якій просила визнати незаконним та скасувати рішення про зупинення розгляду документів; визнати незаконним та скасувати рішення про відмову у проведенні державної реєстрації; зобов'язати державного реєстратора прийняти рішення про проведення державної реєстрації новоутвореної шляхом заснування юридичної особи ТОВ «Греческий первый подземный шопинг-центр».

При проведенні перевірки документів на наявність підстав для зупинення розгляду документів, держреєстратором встановлено, що подані документи викладені українською мовою і за текстом містять слова російською мовою та орфографічні помилки, а саме: слова російською мовою «Греческий», «Первый» «Подземный» та слова з орфографічними помилками «первый», «подземный», «шопинг».

У зв'язку з виявленими помилками у поданих документах, державним реєстратором повідомлено про зупинення розгляду документів на підставі п. 2 ч. 1 ст. 27 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», а саме невідповідність документів вимогам, установленим ст. 15 цього Закону, а також зазначено строк та перелік підстав для їх зупинення.

29 серпня 2017 року державним реєстратором повідомлено про відмову проведення державної реєстрації створення юридичної особи ТОВ «Греческий первый подземный шопинг-центр» на підставі п. 4 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про державну

реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», а саме, не усунуто підстави для зупинення розгляду документів протягом встановленого строку.

Як свідчить зміст оскаржуваного повідомлення про відмову у проведенні реєстрації, підставою для відмови у державній реєстрації відповідач визначив п. 4 ч. 1 ст. 28 зазначеного Закону, а саме не усунуто підстави для зупинення розгляду документів протягом встановленого строку. Крім того, неусунення зазначених недоліків позивач не заперечує.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про засади державної мовної політики» державною мовою України є українська мова. Норми української мови встановлюються у словниках української мови та українському правописі. Порядок затвердження словників української мови і довідників з українського правопису як загальнообов'язкових довідкових посібників при використанні української мови, а також порядок офіційного видання цих довідників визначаються Кабінетом Міністрів України. Держава сприяє використанню нормативної форми української мови в засобах масової інформації, інших публічних сферах.

Доводи позивача Суд відхиляє, оскільки найменування юридичної особи, запропоноване позивачем, містить очевидні орфографічні помилки та не відповідає нормам правопису.

Враховуючи наведене, Суд не встановив неправильного застосування норм матеріального права або порушень норм процесуального права при ухваленні судового рішення і погоджується з висновком суду апеляційної інстанції у справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 28 листопада 2018 року у справі № 815/132/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78159696>.

1.6. В порядку адміністративного судочинства розглядаються вимоги до державного реєстратора про здійснення/скасування реєстраційних дій, якщо підставою вчинення таких реєстраційних дій є рішення суду в іншій справі

Позовні вимоги мотивовані тим, що позивач є засновником ТОВ «Контіненталь», його було протиправно виключено з числа засновників, рішенням господарського суду, яке набуло законної сили, протоколи загальних зборів засновників, на підставі яких здійснено державну реєстрацію змін до державного реєстру юридичних осіб, визнано недійсними, відтак позивач вважає, що відповідні реєстраційні дії є протиправними та підлягають скасуванню.

Разом з тим визнання рішенням господарського суду, яке набуло законної сили, недійсними протоколів, прийнятих на загальних зборах ТОВ «Контіненталь», на підставі яких було здійснено державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, є підставою для скасування такої державної реєстрації відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

На цій підставі суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що ефективним способом захисту прав позивача у даному випадку є скасування реєстраційних записів, які були вчинені на підставі визнаних недійсними судовим рішенням протоколів загальних зборів ТОВ «Контіненталь».

Однак, як вбачається зі змісту резолютивної частини оскаржуваних судових рішень, суди помилково визнали відповідні реєстраційні дії протиправними з моменту їх вчинення, оскільки на момент державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу (жовтень 2016 року) не існувало підстав для відмови в їх здійсненні, визначених ч. 1 ст. 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». Відтак, оскільки рішення господарського суду, яким визнано недійсними протоколи загальних зборів ТОВ «Контіненталь», набуло законної сили у червні 2017 року, є підстави для визнання недійсними та скасування відповідних реєстраційних дій саме з дати виникнення правової підстави, тобто набрання законної сили рішенням господарського суду, а саме з 20 червня 2017 року.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 349 КАС України суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право, зокрема, змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд. У силу ч. 4 ст. 351 цього Кодексу зміна судового рішення може полягати в доповненні або зміні його мотивувальної та (або) резолютивної частин.

З огляду на це колегія суддів дійшла висновку про необхідність часткового задоволення касаційних скарг та зміни мотивувальної частини постанови Київського апеляційного адміністративного суду від 14 травня 2018 року, якою скасовано рішення Окружного адміністративного суду від 15 січня 2018 року, зокрема, щодо визнання державної реєстрації внесення змін до відомостей про юридичну особу протиправною з 20 червня 2017 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 20 вересня 2018 року у справі № 826/12737/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76613948>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду:

- від 8 травня 2018 року у справі № 815/1210/15 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73901735>;
- від 10 травня 2018 року у справі № 462/875/17 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73901753>.

1.7. Державний реєстратор під час проведення державної реєстрації лише засвідчує факт, тобто виконує функцію легалізації події, тому, якщо резолютивна частина рішення суду не передбачає обов'язку вчинити реєстраційну дію, державний реєстратор не вправі вносити будь-які відомості до ЄДР на підставі вказаного судового рішення

ЗАТ «Українська будівельна компанія» звернулося до Відділу державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань Солом'янської районної у місті Києві державної адміністрації, третя особа – ОСББ «Червонозоряний, 4-В», в якому просило зобов'язати відділ реєстрації скасувати державну реєстрацію змін до установчих документів юридичної особи – нової редакції

статуту ОСББ «Червонозоряний, 4-В», проведеному 5 липня 2016 року, номер запису 10731050002024897.

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що оспорювана державна реєстрація була здійснена на підставі рішень загальних зборів ОСББ «Червонозоряний, 4-В», оформлених протоколом № 16-2, який складено 4 липня 2016 року. Оскільки постановою Київського апеляційного господарського суду від 16 листопада 2016 року у справі № 910/13446/16 вказані рішення визнано недійсними, є підстави для скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи – нової редакції статуту ОСББ «Червонозоряний, 4-В», проведеної 5 липня 2016 року, номер запису 10731050002024897.

З огляду на вказані вище положення законодавства, внесення відомостей до ЄДР здійснюється державним реєстратором на підставі поданих заявником документів або на підставі визначеного переліку судових рішень, які набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей в ЄДР.

Державний реєстратор під час проведення державної реєстрації на підставі перевірки вичерпного переліку документів лише засвідчує факт, тобто виконує функцію легалізації події. Виконання цієї функції не передбачає і не наділяє його повноваженнями перевірки (контролю) за тим, чи документи містять відомості, передбачені законом, відповідальність за відповідність яких законодавству покладається на осіб, які подали заяву щодо проведення такої реєстрації.

Судова колегія погоджується з висновками суду апеляційної інстанції, що резолютивна частина постанови Київського апеляційного господарського суду 16 листопада 2016 року у справі № 910/13446/16 не передбачає зобов'язань відповідача вчинити реєстраційні дії, зокрема скасувати спірний запис № 10731050002024897, а тому відповідач був не вправі вносити будь-які відомості до ЄДР на підставі вказаного судового рішення.

Крім того, резолютивна частина зазначеної постанови не містить висновку про визнання недійсним статуту ОСББ «Червонозоряний, 4-В» у редакції, затвердженій рішенням загальних зборів співвласників ОСББ «Червонозоряний, 4-В», що відбулися 20 червня 2016 року, оформленим Протоколом № 16-2, що був складений 4 липня 2016 року, що також свідчить про правомірність дій відповідача щодо відмови у скасуванні державної реєстрації змін до установчих документів третьої особи, проведеної 5 липня 2016 року.

Суд звертає увагу на те, що ухвалою Київського апеляційного господарського суду від 6 квітня 2017 року у справі № 910/13446/16 Солом'янській районній в місті Києві державній адміністрації відмовлено в роз'ясненні постанови Київського апеляційного господарського суду від 16 листопада 2016 року у справі № 910/13446/16.

Колегія суддів доходить висновку, що рішення суду апеляційної інстанції є законним і не підлягає скасуванню.

Постановляючи зазначене рішення, суд апеляційної інстанції виходив з того, що резолютивна частина постанови Київського апеляційного господарського суду від 16 листопада 2016 у справі № 910/13446/16 не передбачає зобов'язань відповідача вчинити реєстраційні дії, зокрема скасувати спірний запис № 10731050002024897,

а тому відповідач був не вправі вносити будь-які відомості до ЄДР на підставі вказаного судового рішення. Отже, суд першої інстанції помилково дійшов висновку про зобов'язання Відділу державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань Солом'янської районної у місті Києві державної адміністрації скасувати реєстраційний запис № 10731050002024897 від 5 липня 2016 року про державну реєстрацію змін до установчих документів юридичної особи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 19 березня 2019 року у справі № 826/1186/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80632870>.

1.8. **Обов'язковим документом для здійснення такої реєстраційної дії, як внесення відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань про органи управління юридичної особи, а саме керівника (в тому числі, у випадку поновлення його на посаді на підставі рішення суду), є рішення уповноваженого органу управління юридичної особи про зміну зазначеної особи та/або про її призначення**

ОСОБА_1 у своєму позові просила, зокрема, визнати протиправними дії державного реєстратора щодо залишення без розгляду документів ТОВ «АК «Моор і Кросондович»; зобов'язати державного реєстратора внести до ЄДР зміни до відомостей про юридичну особу – ТОВ «АК «Моор і Кросондович», а саме: відомості про органи управління юридичної особи – ОСОБА_1 – керівник; прізвище, ім'я, по батькові, дата обрання (призначення) та реєстраційні номери облікових карток платників податків, які обираються (призначаються) до органу управління юридичної особи, уповноважених представляти юридичну особу у правовідносинах з третіми особами, або осіб, які мають право вчиняти дії від імені юридичної особи без довіреності, у тому числі підписувати договори – ОСОБА_1.

У справі, яка розглядається, суди встановили, що рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 22 червня 2015 року у справі № 761/7452/15-ц (провадження № 2/761/4191/2015) за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «АК «Моор і Кросондович», Відділу державної реєстрації про поновлення на посаді, позов задоволений. Поновлено ОСОБА_1 на посаді Генерального директора ТОВ «АК «Моор і Кросондович». Зобов'язано ТОВ «АК «Моор і Кросондович» внести запис до трудової книжки ОСОБА_1 про поновлення на посаді. До примусового виконання рішення суду не зверталось.

На підставі зазначеного рішення, уповноважений представник ТОВ «АК «Моор і Кросондович» 27 липня 2015 року подав до Відділу державної реєстрації реєстраційну картку про внесення змін до відомостей про юридичну особу, які містяться в ЄДРПОУ, – зміна керівника юридичної особи, додавши до неї: копію рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 22 червня 2015 року у справі № 761/7452/15-ц, копію наказу від 22 червня 2015 року № 22/06 про вступ на посаду ОСОБА_1, довіреність на представника товариства.

У справі, яка розглядається, суди встановили, що для проведення реєстраційної дії «Внесення змін до відомостей про юридичну особу, що не пов'язані зі змінами в установчих документах» уповноважений позивачем представник ТОВ «АК «Моор і Кросондович» подав до Відділу державної реєстрації, зокрема, реєстраційну картку форми № 4 та копію наказу від 22 червня 2015 року № 22/06 про вступ на посаду ОСОБА_1 на підставі рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 22 червня 2015 року у справі № 761/7452/15-ц.

Таким чином, у якості рішення уповноваженого органу управління юридичної особи про зміну керівника юридичної особи – ТОВ «АК «Моор і Кросондович» державному реєстратору надано копію наказу від 22 червня 2015 року № 22/06, який підписаний позивачем як Генеральним директором.

Для керівництва господарською діяльністю підприємства власник (власники) або уповноважений ним орган призначає (обирає) керівника підприємства.

У разі найму керівника підприємства з ним укладається договір (контракт), в якому визначаються строк найму, права, обов'язки і відповідальність керівника, умови його матеріального забезпечення, умови звільнення його з посади, інші умови найму за погодженням сторін.

При цьому, відповідно до ст. 10 статуту ТОВ «АК «Моор і Кросондович», затвердженого загальними зборами учасників, управління товариством здійснюють загальні збори учасників та Генеральний директор.

Згідно з підпунктом «й» п. 10.7 ст. 10 статуту ТОВ «АК «Моор і Кросондович» обрання і відкликання Генерального директора та Ревізійної комісії товариства належить до виключної компетенції зборів учасників.

Таким чином, рішенням уповноваженого органу управління юридичної особи – ТОВ «АК «Моор і Кросондович» щодо зміни керівника юридичної особи, за встановлених у справі обставин, є рішення загальних зборів учасників товариства, яке оформлюється протоколом.

З урахуванням наведеного колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про наявність у державного реєстратора правових підстав для залишення поданих позивачем документів для проведення реєстраційної дії «Внесення змін до відомостей про юридичну особу, що не пов'язані зі змінами в установчих документах» без розгляду з підстав подання документів не в повному обсязі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24 січня 2019 року у справі № 826/15796/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79413853>.

1.9. Виключення інформації про юридичну особу, відомості про яку становлять державну таємницю, шляхом скасування запису в ЄДР не допускається

У червні 2018 року Військово-медичний клінічний центр Північного регіону (військова частина А 3306) звернувся до Харківського окружного адміністративного суду з позовною заявою до Департаменту реєстрації Харківської міської ради

Харківської області, у якому просив зобов'язати Департамент реєстрації Харківської міської ради Харківської області виключити з ЄДР відомості про Військово-медичний клінічний центр Північного регіону (військову частину А 3306) шляхом внесення запису до ЄДР про скасування запису 24 червня 1999 року (запис № 1 480 120 0000 025254), інших дій/записів щодо цього Військово-медичного клінічного центру.

Позовні вимоги мотивовано тим, що Військово-медичний клінічний центр Північного регіону (військова частина А 3306) зареєстрований у ЄДР 24 червня 1999 року (запис № 1 480 120 0000 025254) як юридична особа, що підтверджується Свідоцтвом про державну реєстрацію юридичної особи серії А01 № 086484. Позивач послався на положення Закону України «Про державну таємницю», яким встановлено, що окремі відомості про військову частину віднесені до державної таємниці. У зв'язку з цим та відповідно до вимог Головного військово-медичного управління, викладених у листі від 15 березня 2018 року № 510/1/1671, Військово-медичний клінічний центр Північного регіону (військова частина А 3306) зобов'язано провести дії щодо виключення відомостей про цю військову частину з ЄДР щодо реєстрації її як юридичної особи шляхом скасування запису в цьому Реєстрі.

Стосовно доводів скаржника з приводу того, що відомості про Військово-медичний клінічний центр Північного регіону відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» (тут і далі – у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин), п. 1.4.4 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 року № 440, становлять державну таємницю, у зв'язку з чим підлягають видаленню з ЄДР, колегія суддів зазначає таке.

З аналізу наведених правових норм вбачається, що забезпечення охорони державної таємниці покладається на керівників відповідних органів. При цьому, у разі віднесення конкретної інформації до державної таємниці, у тому числі на підставі Зводу відомостей, така інформація, носії інформації підлягають засекречуванню у встановленому порядку.

Суди попередніх інстанцій на підставі наявних у матеріалах справи доказів встановили, що Військово-медичним клінічним центром Північного регіону подано лист від 12 квітня 2018 року № 925 до Центру надання адміністративних послуг з подальшим направленням його за належністю – до Департаменту реєстрації Харківської міської ради з вимогою про скасування державної реєстрації про Військово-медичний клінічний центр Північного регіону як юридичної особи, на що було отримано відповідь від 2 травня 2018 року № 1353/0/50-18 з відмовою і з посиланням на те, що скасування реєстраційних дій на підставі листів або заяв у ЄДР законодавством не передбачено.

Визначено перелік документів, які подаються юридичною особою для державної реєстрації створення, припинення юридичної особи, внесення змін до відомостей про юридичну особу, в тому числі змін до установчих документів юридичної особи, виділу юридичної особи, припинення юридичної особи в результаті її реорганізації або ліквідації. Разом з тим такої дії, як скасування державної реєстрації, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» не передбачено.

Колегія суддів також враховує, що зі встановлених судами попередніх інстанцій обставин, підтверджених наявними в матеріалах справи доказами, вбачається, що відповідно до статуту основною метою та предметом діяльності Військово-медичного клінічного центру Північного регіону є надання медичної допомоги військовослужбовцям, пенсіонерам Міністерства оборони України, а також забезпечення потреб у медичному обслуговуванні особового складу Збройних Сил України.

На цій підставі колегія суддів погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про те, що відмова державного реєстратора у скасуванні державної реєстрації на підставі листа Військово-медичного клінічного центру Північного регіону є правомірною. Крім того, судами не встановлено допущених порушень під час державної реєстрації юридичної особи та подальших змін до відомостей про юридичну особу, оскільки державним реєстратором повністю дотримано вимоги чинного на час вчинення реєстраційних дій законодавства, що стало підставою для відмови у задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 6 березня 2019 року у справі № 820/4603/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80268297>.

2. Спори про визнання недійсними рішень загальних зборів юридичної особи

2.1. Спори про визнання недійсними рішень загальних зборів юридичної особи у зв'язку із порушенням процедури їх проведення

2.1.1. У спорі про визнання недійсними рішень зборів акціонерів товариства вирішальним є встановлення факту порушення відповідним рішенням прав та законних інтересів позивача як учасника товариства, тобто його корпоративних прав

КГС ВС погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про те, що в матеріалах справи відсутні безумовні підстави для визнання недійсними рішень позачергових загальних зборів акціонерів ПрАТ. Під час розгляду справи судами попередніх інстанцій також не встановлено наявності порушення прав позивача прийняттям оскаржуваного рішення, оскільки позивача було належними чином повідомлено про час, місце та порядок денний спірних загальних зборів, запропоновані ним пропозиції були включені до порядку денного, представник позивача був присутній на спірних загальних зборах.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 травня 2018 року у справі № 910/20357/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73761482>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду:

- від 9 жовтня 2018 року у справі № 910/2062/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77044230>;

- від 7 листопада 2018 року у справі № 910/2707/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77748648> та ін.

2.1.2. Спори між учасниками споживчого товариства або між споживчим товариством і його членом, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності цього товариства, є такими, що виникають з корпоративних відносин

Господарською діяльністю у ГП України вважається діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. У цьому Кодексі розрізняється господарська діяльність, яка має на меті отримання прибутку (підприємництво), і некомерційна господарська діяльність, яка здійснюється без такої мети (ст. 3).

Особливості ведення господарської діяльності споживчими кооперативами визначаються законами України «Про кооперацію» (зокрема, статтями 2, 6, 11, 12, 23, 27), «Про споживчу кооперацію» (зокрема, статтями 1, 2, 5-7, 9, 12) та ГК України (зокрема, статтями 94, 111).

За змістом зазначених норм споживча кооперація в Україні – це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного та соціального стану. Вона здійснює торговельну, заготівельну, виробничу та іншу діяльність, не заборонену чинним законодавством України.

Аналогічні положення містяться у статуті Березнянського СТ.

Первинною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство (споживчий кооператив) – самостійна, демократична організація громадян, які на основі добровільності членства і взаємодопомоги за місцем проживання або роботи об'єднуються для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану. Кожний член споживчого товариства має свою частку в його майні. Споживче товариство діє на основі статуту, вважається створеним, визнається юридичною особою і може здійснювати господарську та іншу діяльність з дня його державної реєстрації (ст. 2 Закону України «Про кооперацію»), ст. 5 Закону України «Про споживчу кооперацію», ст. 111 ГК України).

Таким чином, споживче товариство є юридичною особою та здійснює господарську діяльність з моменту його державної реєстрації на підставі закону та свого статуту.

Кооператив створюється його засновниками на добровільних засадах. Рішення про створення кооперативу приймається його установчими зборами. При створенні кооперативу складається список членів та асоційованих членів кооперативу, який затверджується загальними зборами. Вступ до кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви. Особа, яка подала заяву про вступ до кооперативу, вносить вступний внесок і пай у порядку та розмірах, визначених його статутом. Вищим органом управління споживчого товариства є загальні збори його членів, які й приймають статут, визначають розміри вступного і обов'язкового пайового внеску, обирають керівні та контрольні органи товариства, а також вирішують інші питання, пов'язані з його діяльністю (статті 7, 11 Закону України «Про кооперацію», статті 5–7 Закону України «Про споживчу кооперацію»).

За змістом положень ст. 12 Закону України «Про кооперацію», ст. 6 Закону України «Про споживчу кооперацію» член споживчого товариства має право, у тому числі, брати участь в господарській діяльності споживчого кооперативу, а також в управлінні ним, обирати і бути обраним до його органів управління і контролю, вносити пропозиції щодо поліпшення діяльності товариства та усунення недоліків у роботі його органів і посадових осіб; одержувати частку прибутку, що розподіляється за результатами господарської діяльності між членами споживчого товариства відповідно до їх пайового внеску.

З аналізу наведених вище норм можна дійти висновку, що члени споживчого товариства (споживчого кооперативу), яке є господарською організацією, беруть участь в управлінні ним, мають право одержувати частку прибутку, що розподіляється за результатами господарської діяльності між членами споживчого товариства відповідно до їх пайового внеску, та інші правомочності, встановлені законом і статутними документами такого товариства.

Такі ознаки відповідають поняттю корпоративних прав, наданому в ст. 167 ГК України, а тому спори між учасниками споживчого товариства або між споживчим товариством і його членом, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності цього товариства, є такими, що виникають з корпоративних відносин.

Звертаючись до суду із цим позовом до Березнянського СТ, ОСОБА_2 посилалася на порушення її прав як члена цього споживчого товариства на участь у його загальних зборах, у тому числі й права обирати та бути обраною до керівних органів товариства. Тобто між юридичною особою та її учасником (членом) виник спір, пов'язаний з діяльністю та управлінням цією юридичною особою.

Ураховуючи викладене, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що цей спір виник з корпоративних відносин, а тому справа підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 27 лютого 2019 року у справі № 738/1772/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80523618>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановах Великої Палати Верховного Суду:

- від 3 квітня 2019 року у справі № 759/11487/16-ц18 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81573923>;

- від 24 квітня 2019 року у справі № 509/577/18 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81691869>.

- від 29 травня 2019 року у справі № 592/2083/15-ц – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82885796>.

2.1.3. Відсутність або порушення строків публікації повідомлення про скликання загальних зборів не може вважатися порушенням порядку повідомлення тих акціонерів, щодо яких судом встановлено факт його належного персонального повідомлення про скликання цих загальних зборів

Позивачу (позивачам) не може бути відмовлено у задоволенні вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів тільки з мотивів недостатності його голосів для зміни результатів голосування з прийнятих загальними зборами учасників

(акціонерів, членів) рішень, оскільки вплив учасника (акціонера, члена) на прийняття загальними зборами рішень не вичерпується лише голосуванням.

Тобто, як правильно зазначено судами апеляційної та касаційної інстанцій, в згаданому випадку Закон надає право наглядовій раді в інший термін, ніж визначений в абз. 1 ч. 1 ст. 35 Закону України «Про акціонерні товариства», повідомити акціонерів про проведення позачергових загальних зборів. Жодних посилань, що в таких випадках товариство не повинно здійснювати повідомлення шляхом публікації в офіційному друкованому органі, надсилання повідомлення фондовій біржі, на якій це товариство пройшло процедуру лістингу, розміщення на власній веб-сторінці в мережі Інтернет інформації, положення ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства» не містять.

Публікація в засобах масової інформації повідомлення про скликання загальних зборів є додатковим заходом і сама по собі не свідчить про те, що зареєстрований у реєстрі власників іменних цінних паперів акціонер був повідомлений про скликання загальних зборів за відсутності персонального письмового повідомлення. Відсутність або порушення строків публікації зазначеного повідомлення не може вважатися порушенням порядку повідомлення тих акціонерів, щодо яких судом встановлено факт його належного персонального повідомлення про скликання цих загальних зборів.

Обов'язок доказування належного повідомлення учасника товариства про дату, час та місце проведення загальних зборів та їх порядок денний покладається законодавством саме на товариство.

Однак судом апеляційної інстанції було встановлено, що з поданих відповідачем доказів, зокрема з копії реєстру поштових відправлень та конвертів з вкладеннями до них, які повернулись на адресу товариства у зв'язку з їх неотриманням адресатами (акціонерами товариства), не можливо встановити обставини здійснення повідомлення позивачів як акціонерів про скликання позачергових загальних зборів на 3 травня 2016 року, оскільки відповідач не надав ні повного реєстру поштових відправлень, ні доказів сплати прийнятих відділенням поштового зв'язку до пересилання поштових відправлень, ні журналу вихідної кореспонденції ПАТ «Запорізький завод «Перетворювач», надана відповідачем копія частини реєстру поштових відправлень свідчить про те, що реєстр оформлено не відповідно до Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 5 березня 2009 року № 270. Судом також встановлено, що публікація повідомлення про позачергові збори на сайті в мережі Інтернет була здійснена несвоєчасно, після проведення зборів.

З огляду на встановлені обставини, суд апеляційної інстанції обґрунтовано дійшов висновку, з яким погодився і суд касаційної інстанції, про те, що відповідач не довів належними та допустимими доказами факт належного повідомлення позивачів, як акціонерів відповідача, про скликання позачергових загальних зборів 3 травня 2016 року.

Крім того, з огляду на встановлені судом апеляційної інстанції обставини відсутності на час проведення загальних зборів переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, відсутності позивачів на загальних зборах товариства 3 травня 2016 року, недоведеність їх належного повідомлення про їх скликання суди

апеляційної та касаційної інстанцій дійшли правильного висновку про те, що під час проведення загальних зборів акціонерів ПАТ «Запорізький завод «Перетворювач» було порушено порядок їх скликання, передбачений статтями 35, 47 Закону України «Про акціонерні товариства», що спричинило порушення прав позивачів на участь у зборах акціонерів, прав на участь в управлінні товариством та є підставою для визнання недійсними рішень, прийнятих на зазначених позачергових зборах.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 3 квітня 2018 року у справі № 908/1323/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73194416>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановах Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду:

- від 29 січня 2019 року у справі № 922/705/18 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79503228>;

- від 15 травня 2019 року у справі № 910/5828/18 18 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81880147>.

2.1.4. Відсутність в учасника можливості підготуватися до розгляду питань порядку денного загальних зборів у зв'язку із порушення процедури їх скликання є підставою для визнання рішень таких загальних зборів частково недійсними

Позивач не зміг ознайомитися з документами, необхідними для прийняття рішення з питань порядку денного позачергових загальних зборів акціонерів від 27 червня 2016 року, а відтак не міг належним чином підготуватися та надати свої пропозиції та проекти рішень.

Отже, не ознайомившись зі звітом правління ПАТ «Львівська вугільна компанія» за 2015 рік, звітом наглядової ради товариства за 2015 рік, річним звітом та балансом товариства за 2015 рік, з проектами цивільно-правових договорів, що укладатимуться з членами наглядової ради та ревізійної комісії, проектами змін та доповнень до внутрішніх документів, а саме змін та доповнень до положень товариства «Про загальні збори акціонерів», «Про наглядову раду», «Про правління», «Про ревізійну комісію», «Про посадових осіб», викладених у новій редакції, позивач був позбавлений у порядку ч. 3 ст. 38 Закону України «Про акціонерні товариства» надати пропозиції до питання та/або проекту рішення до порядку денного зборів, які підлягають обов'язковому включенню до проекту порядку денного загальних зборів, оскільки позивач володіє 37,57793 % акцій товариства.

Оскільки позивач не зміг належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, враховуючи те, що вплив акціонера на прийняття загальними зборами рішень не вичерпується лише голосуванням, суди попередніх інстанцій дійшли вірного висновку про те, що порушення внаслідок недотримання вимог закону під час скликання загальних зборів є підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів, прийнятих за результатами розгляду пунктів 4, 5, 8, 9, 15, 18, 21 порядку денного позачергових загальних зборів акціонерів ПАТ «Львівська вугільна компанія», які відбулися 27 червня 2016 року.

Щодо рішень, прийнятих з інших питань порядку денного, то позивачем не доведено, що лише за умови надання можливості ознайомитися з документами,

необхідними для прийняття цих рішень, він міг вплинути на прийняття таких рішень, зокрема, надавши пропозиції до питання та/або проекту рішення до порядку денного зборів. Водночас позивач не зазначив, яким чином ці рішення суперечать його інтересам, порушують його права та охоронювані законом інтереси.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 квітня 2018 року у справі № 914/1968/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73410612>.

2.1.5. Рішення, прийняті за наслідками розгляду питань, викладених у порядку денному так, що це унеможливило усвідомлення акціонером суті питання, яке пропонувалося розглянути на загальних зборах акціонерів, повинні визнаватися недійсними у зв'язку з порушенням права акціонера на попереднє ознайомлення з переліком питань, що виносяться на голосування, передбачене ст. 35 Закону України «Про акціонерні товариства»

Судам слід враховувати, що рішення, прийняті за наслідками розгляду питань, викладених у порядку денному так, що це унеможливило усвідомлення акціонером суті питання, яке пропонувалося розглянути на загальних зборах акціонерів (наприклад, «Різне», «Організаційні питання» тощо), повинні визнаватися недійсними у зв'язку з порушенням в таких випадках права акціонера на попереднє ознайомлення з переліком питань, що виносяться на голосування, передбачене ст. 35 Закону України «Про акціонерні товариства».

Рішенням загальних зборів учасників товариства по пункту порядку денного з назвою «Інше» порушено права учасника товариства на належне повідомлення про питання, яке є порядком денним; у зв'язку з неможливістю підготуватися такому учаснику до розгляду зазначеного питання через необізнаність щодо суті такого питання. Окрім того, за відсутності доказів, якими б підтверджувалося фактичне проведення загальних зборів учасників, наведена обставина є безумовною підставою для визнання недійсними таких рішень загальних зборів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 травня 2018 року у справі № 912/3133/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73761684>.

2.1.6. Прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів, а також порушення вимог щодо належного повідомлення учасників товариства про скликання загальних зборів учасників товариства є достатніми підставами для визнання недійсними таких рішень загальних зборів

Під час вирішення питання про недійсність рішень загальних зборів у зв'язку з іншими порушеннями, допущеними під час їх скликання та проведення, господарський суд повинен оцінити, як ці порушення вплинули на прийняття загальними зборами відповідного рішення.

З огляду на те, що судами попередніх інстанцій при скликанні та проведенні загальних зборів ТОВ «Дарт-2», оформлених протоколом № 15/02/16 загальних зборів учасників ТОВ «Дарт-2» від 15 лютого 2016 року, встановлено такі порушення закону, як прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів (статті 59 та 60 Закону України «Про господарські товариства»), а також порушення вимог закону та установчих документів щодо належного повідомлення учасників товариства про скликання 15 лютого 2016 року загальних зборів учасників ТОВ «Дарт-2» (ст. 61 Закону України «Про господарські товариства»), колегія суддів вважає, що господарські суди дійшли обґрунтованих висновків про наявність правових підстав для задоволення позовних вимог про визнання недійсними згаданих рішень загальних зборів. Інші позовні вимоги судами задоволено, оскільки вони є похідними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 травня 2018 року у справі № 911/190/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73840132>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 8 травня 2018 року у справі № 916/3457/16 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74002470> та в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 квітня 2018 року у справі № 922/1671/16 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73730364>.

2.1.7. Підставами для скасування рішення загальних зборів товариства як наслідком недоведення самого факту проведення загальних зборів є, зокрема, порушення вимог щодо процедури ініціювання скликання загальних зборів, відсутність кворуму на загальних зборах у зв'язку з фактичною відсутністю учасника товариства

Суд апеляційної інстанції на підставі встановлених у результаті здійсненої оцінки усіх доказів в їх сукупності, фактичних обставин справи дійшов висновку про наявність таких правових підстав для задоволення позовної вимоги ОСОБА_4 про визнання недійсним рішення загальних зборів ТОВ «Група компаній «Главстрой» від 13 серпня 2014 року:

1) порушення вимог закону та установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів, оскільки суду не було надано жодних доказів, які б свідчили про виконання певної процедури ініціювання скликання загальних зборів, прийняття відповідного рішення про необхідність їх проведення, повідомлення учасників товариства про скликання загальних зборів із зазначенням інформації про час, місце проведення зборів та інформації про питання, що будуть винесені на розгляд зборів (порядок денний);

2) відсутність кворуму на загальних зборах, у зв'язку з фактичною відсутністю учасника товариства, який володіє 50 % частки, через його об'єктивну неможливість бути присутнім у зазначені в протоколі місці та час, що підтверджується належними, допустимими та достовірними доказами, а також встановленими судом фактичними обставинами справи;

3) як наслідок недоведення самого факту проведення загальних зборів ТОВ «Група компаній «Главстрой» 13 серпня 2014 року.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що відповідно до статуту ТОВ «Група компаній «Главстрой» учасники товариства мають право брати участь в управлінні справами товариства, одержувати інформацію про діяльність товариства, брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди).

З урахуванням викладеного та на підставі встановлених обставин справи суд апеляційної інстанції обґрунтовано дійшов висновку про те, що укладений договір про переведення боргу та передавання прав і обов'язків від 13 серпня 2014 року зачіпає права ОСОБА_4 як одного із засновників ТОВ «Група компаній «Главстрой». Наведеним спростовуються доводи касаційної скарги про те, що суд апеляційної інстанції помилково дійшов висновку про порушення оспорюваним договором прав ОСОБА_4.

Таким чином, колегія суддів вважає, що суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про наявність правових підстав для задоволення позову ОСОБА_4 про визнання недійсним договору про переведення боргу та передавання прав і обов'язків від 13 серпня 2014 року, оскільки особа, яка вчинила цей правочин від імені ТОВ «Група компаній «Главстрой» в особі директора ОСОБА_4 та поставила підпис на договорі, не мала необхідного обсягу цивільної дієздатності.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11 червня 2018 року у справі № 916/613/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74842335>.

2.1.8. Якщо довіреність учасника (акціонера) на право участі та голосування на загальних зборах оформлена або посвідчена з порушенням встановлених законодавством вимог, голоси учасника (акціонера), передані за такою довіреністю, не можуть враховуватися під час визначення кворуму на загальних зборах та результатів голосування

ОСОБА_5 звернулася до Господарського суду міста Києва з позовом до ОСОБА_4, ОСОБА_6 та ТОВ «Фірма Томас» про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників.

Виходячи із встановлених судами попередніх інстанцій фактичних обставин справи, громадянин Російської Федерації ОСОБА_5, реалізуючи свої права учасника ТОВ «Фірма Томас» на відчуження належної йому частки в статутному капіталі, а також реалізуючи свої права на уповноваження на представництво згідно з п. 10.2 статуту та статтями 237, 238, 239 ЦК України, уповноважив оформленою нотаріально довіреністю особисто та за власною волею ОСОБА_9 на вчинення обумовлених довіреністю дій, зокрема на участь у загальних зборах з відповідним питанням щодо відчуження належної позивачу частки та укладення (підписання) відповідного правочину, який було укладено 26 квітня 2013 року і який містить, зокрема, відомості про те, що його було укладено і за згодою дружини позивача.

Судами попередніх інстанцій не було встановлено наявності належних та допустимих доказів невчинення гр. Російської Федерації ОСОБА_5 вищеобумовлених дій по видачі довіреності, яка містить його підпис, особу якого перевірено нотаріусом при її видачі, як і не встановлено наявності доказів на підтвердження того, що позивач не висловлював своєї волі на відчуження належної йому на той час частки в розмірі 100 % статутного капіталу ТОВ «Фірма Томас» на користь компанії СКОРПІО ГРУП ЛТД (SKORPIO GROUP LTD).

З огляду на викладене 100 % часток статутного капіталу ТОВ «Фірма Томас» вибули з власності позивача за його волею як учасника товариства, який реалізував свої права на відчуження належної йому частки згідно зі статутом та вимогами чинного на час відчуження законодавства, шляхом укладення правочину купівлі-продажу, на вчинення відповідних дій позивачем було уповноважено представника за нотаріально посвідченою довіреністю в порядку представництва як на підписання від імені позивача договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі від 26 квітня 2013 року, так і на участь у загальних зборах учасників від 29 квітня 2013 року.

З урахуванням викладеного, а також того, що судами попередніх інстанцій не встановлено, що ОСОБА_5 заперечувала факт видачі довіреності ОСОБА_9 на вчинення обумовлених такою довіреністю дій, зокрема на укладення (підписання) відповідного правочину, сам факт укладення відповідного договору, а також наявності відповідних належних, допустимих та достовірних доказів на їх підтвердження господарські суди не врахували та не дали належної оцінки тій обставині, що на загальних зборах 29 квітня 2013 року, рішення яких є предметом оскарження у даній справі, фактично лише було оформлено процедуру передачі корпоративних прав від ОСОБА_5 на користь компанії СКОРПІО ГРУП ЛТД (SKORPIO GROUP LTD) шляхом внесення відповідних змін до статуту, і на вчинення відповідних дій ОСОБА_9 також був уповноважений ОСОБА_5 згаданою довіреністю. Отже, господарські суди, визнаючи недійсним рішення загальних зборів, не встановили факту порушення таким рішенням прав та інтересів позивача.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 26 квітня 2018 року у справі № 910/8091/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73730700>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29 березня 2018 року у справі № 922/4604/16 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73277925>.

2.1.9. Вчинення представником дій, пов'язаних із реалізацією корпоративних прав, з перевищенням повноважень, є підставою для визнання рішень загальних зборів недійсними

У січні 2018 року ОСОБА_3 звернулася до Господарського суду Рівненської області з позовом до ТОВ «Будкомфорт-Лайн», Комунального підприємства «Реєстраційний офіс» Бабинської сільської ради Гощанського району Рівненської області про визнання недійсним рішення зборів ТОВ «Будкомфорт-Лайн» та скасування реєстраційного запису товариства.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що ОСОБА_3 довіреністю від 18 лютого 2015 року не уповноважувала ОСОБА_5 на здійснення дій щодо реалізації її корпоративних прав, а саме на участь у загальних зборах відповідача-1, тобто ОСОБА_5 діяв з перевищенням наданих йому повноважень.

Представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє.

Представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (частини 1, 2 ст. 238 ЦК України).

Частиною 1 ст. 241 ЦК України встановлено, що правочин, вчинений представником з перевищенням повноважень, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, лише у разі наступного схвалення правочину цією особою. Правочин вважається схваленим зокрема у разі, якщо особа, яку він представляє, вчинила дії, що свідчать про прийняття його до виконання.

За змістом довіреності від 18 лютого 2015 року ОСОБА_3 наділила ОСОБА_5 повноваженнями представляти її інтереси з усіх питань, що стосуватимуться її, і вести всілякі справи в усіх організаціях, установах, підприємствах незалежно від їх форм власності та підпорядкування, органах виконавчої влади та місцевого і регіонального самоврядування, а також у судах.

Оцінюючи вказаний доказ, апеляційний суд дійшов правильного висновку, що повноваження, надані зазначеною довіреністю, не можуть вважатися «конкретними» у розумінні ст. 1003 ЦК України та п. 2.1 гл. 4 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, оскільки довіреність не містить чіткої вказівки на дії, які належить вчинити представнику. Позивачка уповноважила представляти ОСОБА_5 її інтереси «в усіх організаціях, установах, підприємствах незалежно від їх форм власності та підпорядкування», тобто представляти інтереси в уже існуючих юридичних особах, а не при їх створенні.

Окрім того, суд апеляційної інстанції вказав, що аналіз змісту довіреності фактично зводиться до наділення процесуальними представницькими повноваженнями ОСОБА_5 в будь-яких підприємствах, установах, організаціях, а також у судах. Довірителька не наділяла ОСОБА_5 правом відчуження належного їй майна, правом на власний розсуд визначати вартість такого майна для його відчуження, правом на власний розсуд визначати потребу довірительки в набутті нею корпоративних прав, а також виду господарського товариства, учасником якого вона стала.

Згідно з ч. 1 ст. 241 ЦК України, правочин, вчинений представником з перевищенням повноважень, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, лише у разі наступного схвалення правочину цією особою. Правочин вважається схваленим, зокрема, у разі, якщо особа, яку він представляє, вчинила дії, що свідчать про прийняття його до виконання.

Позивачкою як довірителькою не лише не було схвалено дії повіреної особи, а було висловлено заперечення щодо наділення повіреної особи будь-якими повноваженнями на підставі виданої довіреності, про що свідчить заява про скасування

довіреності від 23 вересня 2017 року (а.с. 63, т. 1) та заява про заборону вчинення реєстраційних дій на належне позивачці майно від 25 вересня 2017 року (а.с. 62, т. 1).

Якщо довіреність учасника (акціонера) на право участі та голосування на загальних зборах оформлена (складена або посвідчена) з порушенням встановлених законодавством вимог, голоси учасника (акціонера), передані за такою довіреністю, не можуть враховуватися під час визначення кворуму на загальних зборах та результатів голосування.

Виходячи зі змісту наведених норм права, а також враховуючи фактичні обставини справи, встановлені судами попередніх інстанцій, колегія суддів погоджується з висновком апеляційного суду, що ОСОБА_5 не був уповноважений ОСОБА_3 на участь у спірних загальних зборах учасників ТОВ «Будкомфорт-Лайн» та, відповідно, не мав права голосу на цих зборах, що, як наслідок, є підставою для визнання спірних рішень загальних зборів недійсними.

Вимога позивачки про скасування реєстраційного запису № 16081020000013719 від 25 вересня 2017 року, внесеного до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань Комунальним підприємством «Реєстраційний офіс» Бабинської сільської ради Гоцанського району Рівненської області щодо державної реєстрації ТОВ «Будкомфорт-Лайн», також підлягала задоволенню, оскільки є похідною від вимоги про визнання спірних рішень загальних зборів ТОВ «Будкомфорт-Лайн» недійсними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 грудня 2018 року у справі № 918/13/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78802011>.

2.1.10. Якщо позивачу не було надіслано проект оскаржуваного рішення для голосування в письмовій формі або питання для голосування, відсутня письмова позиція позивача стосовно питань порядку денного та докази повідомлення позивача про прийняте рішення, то наведеним підтверджується порушення порядку прийняття рішення загальними зборами методом опитування

У випадках, передбачених установчими документами або затвердженими товариством правилами процедури, допускається прийняття рішення методом опитування. У цьому разі проект рішення або питання для голосування надсилається учасникам, які повинні у письмовій формі сповістити щодо нього свою думку. Протягом 10 днів з моменту одержання повідомлення від останнього учасника голосування всі вони повинні бути проінформовані головою про прийняте рішення.

Виходячи із встановлених судами попередніх інстанцій фактичних обставини справи, зокрема, що згідно з протоколом загальних зборів від 31 жовтня 2015 року голосування проводилось у заочній формі, тобто методом опитування, що передбачено п. 7.17 статуту і ст. 60 Закону України «Про господарські товариства», до предмета доказування у даній справі входили обставини щодо: підготовки проекту рішення/питання для голосування; надсилання їх всім учасникам товариства; позиції

кожного учасника товариства щодо відповідних питань, викладені у письмовій формі; повідомлення головою зборів про прийняте рішення, здійснене протягом 10 днів з моменту одержання повідомлення від останнього учасника голосування.

На виконання наведених вимог місцевий господарський суд неодноразово в своїх ухвалах зобов'язував відповідача надати засвідчені копії документів про підготовку та проведення загальних зборів учасників товариства від 31 жовтня 2015 року (докази надсилання листів учасникам, отримання відповідей від них, тощо). Крім того, суд зобов'язував відповідача надати письмові пояснення з наданням відповідних доказів щодо того, яким чином здійснювалось голосування в заочній формі, яке оформлено протоколом загальних зборів ТОВ «Листопад» від 31 жовтня 2015 року.

Оскільки позивачу не було надіслано проект оскаржуваного рішення для голосування у письмовій формі або питання для голосування, також в матеріалах справи відсутня письмова позиція позивача стосовно питань порядку денного та докази повідомлення позивача про прийняте рішення, то наведеним підтверджується порушення порядку прийняття рішення загальними зборами методом опитування, встановленого ч. 4 ст. 60 Закону України «Про господарські товариства», в редакції, яка була чинною на момент проведення таких загальних зборів.

Окрім того, виходячи з положення ч. 1 ст. 60 Закону України «Про господарські товариства» в редакції, яка була чинною на момент проведення загальних зборів, з урахуванням розміру частки позивача – 49 %, колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про неправомочність оскаржуваних зборів, оскільки в них брали участь учасники, які не володіють у сукупності більш ніж 60 % голосів, а відсутність кворуму на загальних зборах є безумовною підставою для визнання в судовому порядку прийнятих загальними зборами рішень недійсними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 червня 2018 року у справі № 905/1833/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75110289>.

2.1.11. Прийняття рішення методом опитування, як це передбачено ч. 5 ст. 60 Закону України «Про господарські товариства», не звільняє господарське товариство від обов'язку дотримання порядку скликання та проведення загальних зборів, встановлених ст. 61 цього Закону

Отже, законом передбачена можливість прийняття рішень загальними зборами засновників (учасників) методом опитування, однак за умови, що така процедура передбачена також і положеннями установчих документів або затвердженими товариством правилами проведення такої процедури. У разі, якщо установчими документами господарського товариства (статутом) передбачена можливість прийняття загальними зборами учасників товариства рішення методом опитування, то іншої згоди учасників товариства на прийняття рішення загальними зборами у такий спосіб не вимагається. При цьому чинним законодавством передбачена можливість

виключно прийняття рішення методом опитування, проведення загальних зборів шляхом опитування чинним законодавством не передбачено.

У разі недотримання порядку скликання загальних зборів товариства, встановленого ст. 61 Закону України «Про господарські товариства» і статутом господарського товариства, зокрема щодо завчасного повідомлення учасників про час та місце проведення загальних зборів та їх порядок денний, учасники товариства позбавляються права пропонувати до розгляду питання на загальних зборах учасників та ознайомлюватися з документами, внесеними до порядку денного зборів відповідно до ст. 61 Закону України «Про господарські товариства».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 червня 2018 року у справі № 904/9818/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74811604>.

2.1.12. Під час вирішення питання про недійсність рішень загальних зборів у зв'язку з іншими порушеннями, допущеними під час їх скликання та проведення, господарський суд повинен оцінити, як ці порушення вплинули на прийняття загальними зборами відповідного рішення

У зв'язку з прийняттям загальними зборами ТОВ «Квіти Херсона» рішення, оформленого протоколом № 3 від 26 серпня 2016 року, яким збільшено статутний капітал товариства, що вплинуло на частку позивачки, а також рішення, оформленого протоколом № 4 від 8 вересня 2016 року, яким примусово виключено позивачку, які проте в подальшому визнані недійсними господарськими судами, позивачку – ОСОБА_5 було позбавлено її корпоративних прав.

Про скликання наступних загальних зборів 21 вересня 2016 року та 10 квітня 2017 року, рішення яких оскаржуються в даній справі, позивачка – ОСОБА_5, як встановлено господарськими судами, не повідомлялась.

Окрім того, господарські суди встановили, що оскільки визнано недійсним рішення загальних зборів ТОВ «Квіти Херсона», яким разом з позивачкою примусово виключено інших двох учасників товариства – ОСОБА_12 і ОСОБА_11, та визнано недійсним рішення про включення до складу учасників ОСОБА_8, то оскаржувані рішення загальних зборів ТОВ «Квіти Херсона» було проведено за відсутності належного кворуму.

З урахуванням викладеного, зважаючи на те, що, як встановлено судами попередніх інстанцій, є наявними судові рішення, якими відновлено право позивачки щодо участі в товаристві, колегія суддів погоджується з їх висновками про наявність правових підстав для задоволення позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 червня 2018 року у справі № 914/1425/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75110152>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 8 травня 2018 року у справі № 916/772/17 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73901331>.

2.1.13. Надання можливості одному з учасників ТОВ, який володіє часткою, що має вирішальний вплив при прийнятті рішень на загальних зборах товариства, права самостійно збільшувати статутний капітал товариства без урахування часток інших учасників, що фактично призводить до їх зменшення, свідчить про невідповідність таких рішень загальних зборів нормам законодавства, принципу верховенства права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і про порушення прав та законних інтересів учасника товариства

Як вбачається з матеріалів справи, зокрема позовної заяви, предметом спору в даній справі є визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ «Ют-Агро Зерно», оформленого протоколом № 6 від 24 листопада 2016 року, яким було збільшено статутний капітал товариства, перерозподілено частки учасників у статутному капіталі та затверджено нову редакцію статуту; визнання недійсним та скасування рішення зборів учасників ТОВ «Ют-Агро Зерно», оформленого протоколом № 5 від 17 жовтня 2016 року, яким було змінено процедуру збільшення статутного капіталу ТОВ «Ют-Агро Зерно».

На обґрунтування позовних вимог ОСОБА_4 посилається на порушення при прийнятті оспорюваних рішень вимог чинного законодавства, а саме ст. 167 ГК України, ч. 2 ст. 25, ст. 51, ч. 5 ст. 60, ст. 61 Закону України «Про господарські товариства».

Таким чином, рішення загальних зборів від 17 жовтня 2016 року та 24 листопада 2016 року оскаржувалися позивачем повністю.

Щодо доводів ОСОБА_4 про відсутність відповідних повноважень у ОСОБА_7, то судом апеляційної інстанції встановлено, а скаргником не спростовано, що останній мав необхідні повноваження на представництво корпоративних прав на підставі нотаріально посвідчених довіреностей, відповідно до яких йому надано право, зокрема, брати участь у зборах, голосування з усіх питань, і чинне законодавство не забороняє у зв'язку з таким представництвом обирати представника учасника головою чи секретарем загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю; встановлене обмеження лише щодо обрання головою загальних зборів учасників директора товариства.

Таким чином, колегія суддів погоджується з висновками суду апеляційної інстанції про відсутність таких підстав для визнання недійсними оскаржуваних рішень загальних зборів як: порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів; позбавлення учасника (акціонера, члена) юридичної особи можливості взяти участь у загальних зборах.

Разом з тим ні місцевим господарським судом, ні судом апеляційної інстанції не було перевірено згадані рішення загальних зборів на відповідність нормам законодавства та відсутність порушення прав чи законних інтересів учасника товариства такими рішеннями загальних зборів.

Аналіз наведених положень законодавства дає підстави зробити висновок про те, що права учасника господарського товариства, які визначені у законі як корпоративні, здійснюються на пропорційних засадах, тобто з урахуванням розміру частки учасника у статутному капіталі товариства. Від розміру частки учасника господарського

товариства залежить те, якою кількістю голосів він володіє на загальних зборах товариства, який розмір дивідендів або активів у разі ліквідації будуть йому виплачувати.

Питання щодо порядку збільшення статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю не врегульоване ні ЦК України, ні ГК України, ні Законом України «Про господарські товариства», останній містить лише положення про те, що збільшення статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю допускається після внесення усіма його учасниками вкладів у повному обсязі (ч. 8 ст. 52) та таке рішення підлягає державній реєстрації в установленому законом порядку (ч. 3 ст. 52).

З урахуванням викладеного Верховний Суд дійшов висновку, що надання можливості одному з учасників товариства з обмеженою відповідальністю, який володіє часткою, що має вирішальний вплив при прийнятті рішень на загальних зборах товариства, права самостійно збільшувати статутний капітал товариства без врахування на засадах пропорційності часток інших учасників, що фактично призводить до їх зменшення, свідчить про невідповідність таких рішень загальних зборів наведеним нормам законодавства, принципу верховенства права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і, відповідно, про порушення прав та законних інтересів учасника товариства.

Наведене є підставою для часткового задоволення позовних вимог ОСОБА_4 про визнання недійсним п. 4 рішення загальних зборів учасників ТОВ «Ют-Агро Зерно», оформлене протоколом № 5 від 17 жовтня 2016 року, та визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ «Ют-Агро Зерно», оформлене протоколом № 6 від 24 листопада 2016 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 27 лютого 2018 року у справі № 918/92/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72550977>.

2.1.14. Рішення загальних зборів учасників господарського товариства є актами, які зумовлюють настання правових наслідків, спрямованих на регулювання господарських відносин, їх не можна ототожнювати із договором або правочином та оскаржувати в судовому провадженні про банкрутство цього товариства

Предметна та суб'єктна юрисдикція господарських судів визначена ст. 20 ГПК України, згідно з п. 3 ч. 1 якої господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених ч. 2 цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема: справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів.

Предметом спору в цій справі є визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ «Ороборос».

Рішення загальних зборів учасників господарського товариства є актами (офіційними документами правової чинності, що констатують (підтверджують) певні факти, події, пов'язані з діяльністю підприємств, установ чи їх структурних підрозділів).

Тобто рішення зборів учасників господарського товариства зумовлюють настання правових наслідків, спрямованих на регулювання господарських відносин і їх не можна ототожнювати із договором або правочином.

Відповідно до ч. 4 ст. 10 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, вирішує усі майнові спори з вимогами до боржника, у тому числі спори про: визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів, пов'язаних із визначенням та сплатою (стягненням) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також справ у спорах про визнання недійсними правочинів (договорів), якщо з відповідним позовом звертається на виконання своїх повноважень контролюючий орган, визначений ПК України.

Колегія суддів погоджується з висновком суду апеляційної інстанції щодо безпідставності застосування місцевим судом до даних правовідносин ч. 4 ст. 10 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», оскільки рішення загальних зборів не є правочином у розумінні ч. 4 ст. 10 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 6 серпня 2018 року у справі № 916/435/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75872606>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду:

- від 2 травня 2018 року у справі № 910/807/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73840213>;

- від 16 жовтня 2018 року у справі № 920/1101/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77247869> та ін.

2.1.15. Неповідомлення учасника про прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства, є безумовною підставою для визнання таких рішень недійсними

Спір у справі, який виник між позивачем та товариством, стосується визнання недійсним рішення зборів учасників ТОВ «Квіти Херсона», оформленого протоколом № 23 від 2 березня 2016 року.

У цьому зв'язку господарські суди правильно виходили з того, що для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника товариства. Також слід з'ясувати дотримання порядку скликання загальних зборів, зокрема щодо належного

повідомлення позивача про такі збори, а також чи відповідають питання порядку денного зборів питанням порядку денного, які перелічені в отриманому ОСОБА_4 запрошенні на загальні збори учасників товариства, та чи скликались загальні збори учасників товариства уповноваженою на це особою, оскільки саме з цих підстав був поданий позов.

Верховний Суд вважає за необхідне зауважити на тому, що не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів господарського товариства, є підставою для визнання недійсними прийнятих на них рішень.

Безумовними підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів у зв'язку з прямою вказівкою закону є: прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішення; прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства; прийняття загальними зборами рішення про зміну статутного капіталу товариства, якщо не дотримано процедури надання учасникам відповідної інформації.

Під час вирішення питання про недійсність рішень загальних зборів у зв'язку з іншими порушеннями, допущеними під час скликання та проведення загальних зборів, господарський суд повинен оцінити, наскільки ці порушення могли вплинути на прийняття загальними зборами відповідного рішення.

У цьому зв'язку господарськими судами встановлено, що позивач долучив до матеріалів справи запрошення на загальні збори учасників товариства від 27 січня 2016 року, в якому зазначено такий порядок денний: 1) прийняття рішення про затвердження нової редакції статуту; 2) прийняття рішення про підтвердження статутного фонду товариства; 3) прийняття рішення про підтвердження складу учасників товариства; 4) прийняття рішення про підтвердження часток учасників у статутному фонді товариства; 5) про уповноваження ОСОБА_10 на вчинення реєстраційних дій від імені товариства згідно прийнятих рішень.

Отже, господарські суди дійшли правильного висновку про те, що ряд питань, які були внесені до порядку денного зборів 2 березня 2016 року, не відображені в цьому запрошенні, або відображені в інший, суттєво відмінний, спосіб, а саме питання: про прийняття рішення про перехід товариства на модельну форму статуту; про прийняття рішення про підтвердження повноважень директора товариства; про прийняття рішення про зміну юридичної адреси товариства; про прийняття рішення про уповноваження на вчинення реєстраційних дій від імені товариства згідно з прийнятими рішеннями.

Неповідомлення учасника товариства про прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства, є безумовною підставою для визнання недійсними таких рішень загальних зборів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23 травня 2018 року у справі № 914/1567/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74346046>.

2.1.16. Недотримання вимог закону та установчих документів юридичної особи під час скликання і проведення загальних зборів не може визнаватися порушенням прав тих позивачів, які не є учасниками (акціонерами, членами) цієї особи

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду розглянув касаційну скаргу ТОВ «Протеїн-Продакшн» на постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 17 серпня 2017 року та рішення Господарського суду Кіровоградської області від 25 травня 2017 року у справі за позовом ТОВ «Протеїн-Продакшн» до ТОВ «Петропродукт-Україна» за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача – ПАТ «Державний ощадний банк України», про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Рішенням Господарського суду Кіровоградської області від 25 травня 2017 року позивачу відмовлено в задоволенні позову.

Постановою Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 17 серпня 2017 року рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Судові рішення мотивовано необґрунтованістю позовних вимог ТОВ «Протеїн-Продакшн». Суди зазначили, що позивачем ставляться під сумнів рішення, прийняті загальними зборами учасників відповідача, а спір у судовій справі № 912/779/17 стосується корпоративних прав відповідача та його учасників.

Проте позивач не є та не був учасником (засновником) відповідача, а отже і не є належним суб'єктом оскарження рішень, прийнятих загальними зборами учасників відповідача.

Крім того, позивачем не доведено незаконність або невідповідність ухвалених загальними зборами відповідача рішень. Недотримання вимог закону та установчих документів юридичної особи під час скликання і проведення загальних зборів не може визнаватися порушенням прав тих позивачів, які не є учасниками (акціонерами, членами) цієї особи.

Спір у справі стосується питання визнання недійсними рішень загальних зборів відповідача. Обов'язком сторін у господарському процесі є доведення суду тих обставин, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень.

Як вірно зазначив суд першої інстанції, із системного аналізу положень статей 88, 143 ЦК України, статей 88, 167 ГК України, ст. 10 Закону України «Про господарські товариства» слідує, що корпоративні права учасників господарського товариства визначаються законом і статутними (установчими) документами.

Корпоративними є права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (ч.1 ст.167 ГК України).

Сторонами у корпоративному спорі є: 1) юридична особа та її учасник (засновник, акціонер, член), у тому числі учасник, який вибув; 2) учасники (засновники, акціонери, члени) юридичної особи.

Позивач не був і не є учасником відповідача. Отже, як правильно зазначили суди попередніх інстанцій, недотримання вимог закону та установчих документів юридичної особи під час скликання і проведення загальних зборів не може визнаватися порушенням прав тих позивачів, які не є учасниками (акціонерами, членами) цієї особи. Відтак, права позивача спірними рішеннями не порушуються.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 травня 2018 року у справі № 912/779/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73840069>.

2.1.17. Спір про скасування рішень загальних зборів акціонерів не є публічно-правовим і не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства, а має вирішуватися в порядку господарського судочинства

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб до ПАТ «Укрінком», Національного банку України, треті особи: Міністерство юстиції України, Генеральна прокуратура України про визнання протиправними дії НБУ щодо надання згоди на призначення ОСОБА_3 Головою Правління ПАТ «Укрінком» (далі – ПАТ «Укрінбанк»); визнання неправомочними позачергові загальні збори акціонерів ПАТ «Укрінбанк», які відбулись 13 липня та 5 серпня 2016 року; визнання протиправними та скасування рішення позачергових загальних зборів акціонерів ПАТ «Укрінбанк», оформлені протоколом № 1 від 13 липня 2016 року та протоколом № 2 від 5 серпня 2016 року, з моменту їх прийняття; зобов'язання ПАТ «Укрінком» утриматись від вчинення дій, які обмежують здійснення Фондом ліквідаційної процедури, формування ліквідаційної маси та своєчасного задоволення вимог кредиторів.

Статтею 167 ГК України визначено, що корпоративні права – це сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами. Учасники товариства (акціонери), а також інші особи, права та законні інтереси яких порушено рішенням наглядової ради чи виконавчого органу товариства, вправі оскаржити до суду відповідні рішення як акти, оскільки наглядова рада та виконавчий орган товариства є його органами управління, що приймають обов'язкові для виконання рішення.

Рішення наглядової ради товариства може бути оскаржено в судовому порядку акціонером (учасником) товариства шляхом пред'явлення позову про визнання його недійсним, якщо таке рішення не відповідає вимогам законодавства та порушує права

чи законні інтереси учасника (акціонера) товариства. Відповідачем за таким позовом є товариство.

До корпоративних спорів не належать та вирішуються загальними або господарськими судами залежно від суб'єктного складу сторін спори про визнання недійсними рішень органів управління юридичної особи за позовом особи, яка не є учасником (акціонером, членом, засновником), у тому числі таким, що вибув, у разі оспорювання рішень органів управління юридичної особи, прийнятих після його вибуття.

Таким чином, вказаними вище положеннями законодавства України учасникам товариства (акціонерам) надано право оскаржити рішення органу товариства, якщо воно порушує їх права та охоронювані законом інтереси, у випадку, зокрема, недотримання встановленої процедури скликання засідань цих органів та прийняття рішення неповноважним складом, і такі спори підлягають розгляду в порядку господарського судочинства.

З огляду на наведене Велика Палата Верховного Суду погоджується з твердженням судів першої та апеляційної інстанцій, що спір про скасування рішень позачергових загальних зборів акціонерів ПАТ «Укрінком» не є публічно-правовим і не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства, а має вирішуватися за правилами ГПК України.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 28 листопада 2018 року у справі № 826/16227/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78268047>.

2.2. Спір щодо оскарження рішення загальних зборів ТОВ особою, яка не є його учасником відповідно до статуту, однак на підставі цивільно-правового договору придбала частку у статутному капіталі товариства, підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

У поданому позові ОСОБА_3 зазначила, що між нею та уповноваженим представником ТОВ НВО «Новые технологии» була досягнута домовленість про продаж частки у статутному капіталі ТОВ «Лейківпісок». З метою оформлення права власності на частку в статутному капіталі ТОВ «Лейківпісок» ОСОБА_3 видала довіреність на ім'я ОСОБА_6 та ОСОБА_11, кожен з яких мав право діяти окремо один від одного. 10 березня 2015 року ТОВ НВО «Новые технологии» в особі директора К. та ОСОБА_3, від імені якої діяв ОСОБА_11, уклали договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ «Лейківпісок». Відповідно до п. 1.1 вказаного договору продавець (ТОВ НВО «Новые технологии») зобов'язується передати покупцеві (ОСОБА_3) у власність частку у статутному капіталі ТОВ «Лейківпісок» у розмірі 60 %, що становить 600 грн, а покупець – прийняти її та сплатити вартість на умовах, встановлених договором. Отже, на підставі договору купівлі-продажу корпоративних прав від 10 березня 2015 року позивачка набула у власність частку у статутному капіталі ТОВ «Лейківпісок» у розмірі 60 %.

Разом з тим відповідно до змін до установчих документів ТОВ «Лейківпісок» єдиним учасником вказаного товариства послідовно зареєстровано: ОСОБА_6, ОСОБА_4 та ОСОБА_5. Позивачка вважала, що порушено її права на частку у статутному капіталі товариства. У поданому позові ОСОБА_3 просила: визнати за нею право власності на спірну частку у статутному капіталі ТОВ «Лейківпісок»; скасувати усі рішення загальних зборів учасників вказаного товариства, які оформлені протоколом від 10 березня 2015 року; визнати недійсними зміни до статуту ТОВ «Лейківпісок»; скасувати державну реєстрацію змін до установчих документів ТОВ «Лейківпісок», а також зобов'язати ТОВ «Лейківпісок» звернутися до державного реєстратора щодо проведення державної реєстрації змін до установчих документів щодо набуття позивачкою права власності на частку у статутному капіталі. Відповідно до положень ст. 15 ЦПК України (у редакції, чинній на час подання позову та розгляду справи судом першої інстанції), які кореспондуються з приписами ст. 19 цього Кодексу (у чинній редакції), суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ здійснюється в порядку іншого судочинства.

Корпоративним є спір щодо створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи – суб'єкта господарювання, якщо стороною у справі є учасник (засновник, акціонер, член) такої юридичної особи, у тому числі й той, який вибув.

Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав. Згідно зі ст. 10 Закону України «Про господарські товариства» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) учасники мають право, зокрема, брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Законом. Відповідно до ст. 51 вказаного Закону установчі документи товариства з обмеженою відповідальністю, крім відомостей, зазначених у ст. 4 цього Закону, повинні містити відомості про розмір часток кожного з учасників, розмір, склад та порядок внесення ними вкладів, розмір і порядок формування резервного фонду, порядок передання (переходу) часток у статутному капіталі.

Зміни вартості майна, внесеного як вклад, та додаткові внески учасників не впливають на розмір їх частки у статутному капіталі, вказаній в установчих документах товариства, якщо інше не передбачено установчими документами. Статтею 53 Закону України «Про господарські товариства» передбачено, що учасник товариства з обмеженою відповідальністю має право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі одному або кільком учасникам цього товариства. Відчуження учасником товариства з обмеженою відповідальністю своєї частки (її частини) третім особам допускається, якщо інше не встановлено статутом товариства. Позов про визнання права власності на частку у статутному капіталі товариства, скасування всіх рішень загальних зборів учасників товариства, визнання недійсними змін до статуту товариства і скасування державної реєстрації змін до установчих документів товариства, а також зобов'язання товариства звернутися до державного реєстратора щодо проведення державної реєстрації змін до установчих документів щодо набуття позивачкою прав власності на частку у статутному капіталі

пов'язаний з укладеним 10 березня 2015 року ОСОБА_3 та ТОВ НВО «Новые технологии», якому належало 100 % статутного капіталу ТОВ «Лейківпісок», договором купівлі-продажу частки в статутному капіталі в розмірі 60 %. Хоч між ОСОБА_3 і ТОВ НВО «Новые технологии» і виникли правовідносини за цивільно-правовим договором, однак цей договір стосується набуття корпоративних прав позивачкою. Момент набуття права власності на частку у статутному капіталі товариства прямо передбачений у договорі (п. 1.6), а саме з часу його підписання. З урахуванням наведених норм процесуального права правовідносини, які виникли між сторонами у справі, є господарсько-правовими, тому спір підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 203/2501/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78529845>.

2.3. Відсутність у ЄДР відомостей щодо позивача як учасника товариства, зокрема щодо поновлення його у складі учасників товариства на підставі судового рішення, не свідчить про те, що він не мав статусу учасника товариства на дату прийняття загальними зборами учасників товариства спірних рішень

Як встановлено судами попередніх інстанцій, позивач – ОСОБА_4 станом як на дату проведення зборів – 27 грудня 2016 року, так і на дату звернення з позовом у цій справі та на час розгляду справи судами попередніх інстанцій був учасником Споживчого товариства «Діамед». Це, як встановлено судами, підтверджується постановою Вищого господарського суду України від 15 липня 2015 року, якою залишено без змін рішення Господарського суду Миколаївської області від 20 листопада 2014 року у справі № 915/1586/14 про визнання недійсним рішення загальних зборів СТ «Діамед» про виключення зі складу членів СТ «Діамед» ОСОБА_4, оформленого протоколом № 2 від 12 січня 2014 року. Тобто судовим рішенням від 15 липня 2015 року права ОСОБА_4 як учасника товариства відновлені. Судове рішення є обов'язковим для всіх суб'єктів на території України з моменту набрання ним законної сили.

Суди попередніх також встановили, що учасниками товариства також були ОСОБА_17, ОСОБА_18 і ТОВ «Діамед».

Відповідно до ч. 5 ст. 89 ЦК України зміни до установчих документів юридичної особи, які стосуються відомостей, включених до ЄДР, набирають чинності для третіх осіб з дня їх державної реєстрації. Юридичні особи та їх учасники не мають права посилалися на відсутність державної реєстрації таких змін у відносинах із третіми особами, які діяли з урахуванням цих змін.

Отже, як правильно зазначив місцевий господарський суд, відсутність у ЄДР відомостей щодо позивача як учасника СТ «Діамед», зокрема щодо поновлення його у складі учасників товариства на підставі судового рішення у справі № 915/1586/14, не свідчить про те, що ОСОБА_4 не мав станом на дату прийняття загальними зборами учасників товариства спірних рішень та не має статусу учасника товариства.

Відсутність таких відомостей у реєстрі за наявності не скасованого судового рішення, яке набрало законної сили та яким права учасника товариства (позивача) були поновлені, про що, як встановлено судами, були обізнані особи, які взяли участь у загальних зборах товариства як учасники товариства та прийняли спірні рішення, не може бути підставою для незалучення ОСОБА_4 до участі в реалізації своїх корпоративних прав шляхом взяття участі в загальних зборах.

Наведеним спростовуються безпідставні посилання відповідача-1 в касаційній скарзі на те, що згідно з відомостями з ЄДР позивач станом на дату проведення зборів не був учасником товариства, не мав прав на участь у діяльності товариства, в управлінні товариством, зокрема не мав права на участь у зборах учасників.

Підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів (учасників) господарського товариства можуть бути: порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів товариства; позбавлення акціонера (учасника) товариства можливості взяти участь у загальних зборах; порушення прав чи законних інтересів акціонера (учасника) товариства рішенням загальних зборів.

Для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства. Якщо за результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлено, господарський суд не має підстав для задоволення позову.

З огляду на викладене Касаційний господарський суд вважає, що суди попередніх інстанцій правильно та обґрунтовано задовольнили заявлену учасником СТ «Діамед» ОСОБА_4 позовну вимогу про визнання недійсним рішення зборів СТ «Діамед», оформленого протоколом № 01/12/2016 від 27 грудня 2016 року, а також похідну від неї позовну вимогу про скасування реєстраційної дії № 13351420061000554 від 20 січня 2017 року, внесеної до ЄДР.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 4 вересня 2018 року у справі № 915/593/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76236943>.

2.4. Відсутність цивільно-правової угоди про відступлення частки третім особам не може бути безумовною підставою для визнання рішення недійсним, а спірні рішення загальних зборів засновників ТОВ не порушують прав та/або охоронюваних законом інтересів позивача як засновника (учасника) товариства.

Чинним законодавством не передбачено одночасне визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів товариства, такі вимоги за своєю правовою суттю є альтернативними, оскільки мають різні правові наслідки, зокрема, через різницю у часі дії такого акту

Рішення загальних зборів учасників лише засвідчують волевиявлення та намір одноособового засновника (учасника) ТОВ «Механізована колона «Електромережбуд» – ОСОБА_3 вчинити певні дії – відступити свою частку в статутному капіталі товариства

на користь визначених осіб, яке було ним виражене в нотаріально засвідченій заяві від 27 травня 2015 року, та мають своїм наслідком реалізацію такого волевиявлення (наміру) у спосіб, передбачений законом шляхом укладення відповідних правочинів.

Відступлення засновником (учасником) товариства своєї частки у статутному капіталі третім особам – безумовне суб'єктивне право засновника (учасника). При цьому товариство є суб'єктом лише пасивного обов'язку не перешкоджати реалізації цього права.

Прийняття загальними зборами рішення про відступлення учасником товариства своєї частки у статутному капіталі і її передачу третім особам ставиться в залежність від волевиявлення власника відступленої частки, а не від способу відступлення частки учасником товариства, про що правильно було зазначено судом апеляційної інстанції, а тому відсутність цивільно-правових угод про відступлення частки станом на дату прийняття загальними зборами рішень, якими засвідчується таке волевиявлення, не є підставою для визнання рішень загальних зборів недійсними.

Вимоги позивача у цій справі, який як учасник товариства виявив намір відступити свою частку на користь третіх осіб, і такий намір був засвідчений відповідним рішенням загальних зборів, зводяться до визнання недійсним прийнятого ним же самим рішення, що не свідчить про послідовність позивача у прийнятті своїх рішень та у вчиненні своїх дій.

З огляду на викладене колегія суддів погоджується з висновками суду апеляційної інстанції про те, що виключно відсутність цивільно-правової угоди про відступлення частки третім особам не може бути безумовною підставою для визнання відповідного рішення недійсним, а спірні рішення загальних зборів засновників ТОВ «Механізована колона «Електромережбуд» не порушують прав та/або охоронюваних законом інтересів позивача як засновника (учасника) товариства, у зв'язку з чим суд апеляційної інстанції правильно відмовив у задоволенні позовних вимог.

Крім того, колегія суддів вважає, що суди попередніх інстанцій правильно та обґрунтовано відмовили в задоволенні позовної вимоги про скасування спірних рішень загальних зборів, врахувавши те, що чинним законодавством не передбачено одночасне визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів товариства, такі вимоги за своєю правовою суттю є альтернативними, оскільки мають різні правові наслідки, зокрема, через різницю в часі дії такого акту, а також правильно відмовили в задоволенні позовних вимог до відповідачів-2, -3, -4, -5 з огляду на те, що відповідачем у спорах про визнання недійсним рішення загальних зборів та інших керівних органів юридичної особи виступає сама юридична особа.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 липня 2018 року у справі № 916/2386/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75399194>.

2.5. Законодавство не передбачає захисту прав та законних інтересів господарського товариства у спосіб визнання недійсним свого ж рішення

Предметом даного позову є визнання незаконним та скасування рішення загальних зборів учасників ТОВ «Торговий дім «Золотий Урожай», оформленого протоколом від 3 березня 2016 року.

Встановивши обставини процесуального співпадіння позивача і першого відповідача в одній і тій самій особі, господарські суди дійшли висновку про закриття провадження у справі в частині позову до ТОВ «Торговий дім «Золотий Урожай», що не оскаржується скаржником.

Верховним Судом переглядаються судові рішення в оскарженій частині позовних вимог до ТОВ «Керуюча компанія «Лауффер Бейкері».

Верховний Суд погоджується з висновками господарських судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для задоволення позову з огляду на таке.

Судами встановлено, що ТОВ «Торговий дім «Золотий Урожай» після придбання 99 % частки у статутному капіталі не реалізувало її іншим учасникам або третім особам протягом року та не зменшило статутний капітал товариства протягом одного року.

Верховний Суд констатує, що такі дії товариства не змінюють правовий статус даної частки та не наділяють товариство правом брати участь у голосуванні та у визначенні кворуму на загальних зборах.

Як вірно вказали суди попередніх інстанцій, володіння часткою товариством після однорічного строку не породжує в останнього будь-яких додаткових прав на таку частку, крім тих, які існували.

Верховний Суд звертає увагу, що учасником товариства не може бути саме товариство, навіть якщо воно придбало частку учасника на підставі ст. 53 Закону України «Про господарські товариства», оскільки це суперечить сутності корпоративних правовідносин.

Тому, незважаючи на умови договору купівлі-продажу, положення статуту та відомості в реєстрі, ТОВ «Торговий дім «Золотий Урожай» не стало повноправним учасником ТОВ «Торговий дім «Золотий Урожай», а придбання частки учасника ним самим не надало йому повноцінних прав і обов'язків учасника.

Господарські суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що єдиним учасником ТОВ «Торговий дім «Золотий Урожай», який станом на момент прийняття рішення загальних зборів 3 березня 2016 року мав прав голосувати та приймати рішення на загальних зборах, є виключно ТОВ «Керуюча компанія «Лауффер Бейкері», яке було присутнє на загальних зборах ТОВ «Торговий дім «Золотий Урожай» 3 березня 2016 року і яке на таких загальних зборах реалізувало своє право голосу в передбаченому законом порядку.

Оскаржуваним рішенням загальних зборів учасників від 3 березня 2016 року було призначено уповноважену особу засновників боржника для представництва інтересів ТОВ «Торговий дім «Золотий Урожай» під час провадження у справі про банкрутство № 908/130/15-г з правом дорадчого голосу.

Відповідачем у справах про визнання недійсним рішення загальних зборів є господарське товариство, а не його окремі учасники (акціонери), оскільки відповідне рішення – результат волевиявлення не окремого учасника, а загальних зборів учасників як органа товариства. Законодавство не передбачає захисту прав та законних інтересів господарського товариства у спосіб визнання недійсним свого ж рішення.

При цьому відповідно до ст. 20 ГК України кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Згідно зі ст. 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

Тобто необхідною умовою застосування судом певного способу захисту є наявність певного суб'єктивного права (інтересу) у позивача та порушення (невизнання або оспорювання) цього права (інтересу) з боку відповідача.

На позивача покладений обов'язок обґрунтувати свої вимоги поданими до суду доказами, тобто довести, що його права та інтереси порушуються, оспорюються чи не визнаються, а тому потребують захисту.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 22 травня 2019 року у справі № 905/691/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81910790>.

3. Спори про визнання недійсним рішення наглядової ради юридичної особи

3.1. Рішення наглядової ради акціонерного товариства визнається недійсним у зв'язку з порушенням процедури скликання її засідання

Оскільки судами попередніх інстанцій встановлено, що на порушення п. 8.11 Положення про наглядову раду, яким відповідно до ч. 3 ст. 51 Закону України «Про акціонерні товариства» та п. 12.20 статуту визначено порядок роботи членів наглядової ради, зокрема порядок скликання її засідання, ПАТ «НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод» належним чином у визначений строк не повідомило члена наглядової ради – представника акціонера ПАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» про проведення засідання наглядової ради 18 жовтня 2017 року об 11:00, то колегія суддів вважає, що господарські суди дійшли обґрунтованого висновку про наявність правових підстав для задоволення позову про визнання недійсними рішень наглядової ради ПАТ «НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод», які оформлені протоколом засідання наглядової ради ПАТ «НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод» № 64 від 18 жовтня 2017 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 4 червня 2018 року у справі № 910/19433/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74691737>.

3.2. Рішення наглядової ради товариства може бути оскаржено в судовому порядку акціонером (учасником) товариства шляхом пред'явлення позову про визнання його недійсним, якщо таке рішення не відповідає вимогам законодавства та порушує права чи законні інтереси учасника (акціонера) товариства

Статтею 68 Закону України «Про акціонерні товариства» встановлено, що кожний акціонер – власник простих акцій товариства має право вимагати здійснення обов'язкового викупу акціонерним товариством належних йому голосуючих акцій, якщо він зареєструвався для участі у загальних зборах та голосував проти прийняття загальними зборами рішення про: злиття, приєднання, поділ, перетворення, виділ, зміну типу товариства; надання згоди на вчинення товариством значних правочинів, у тому числі про попереднє надання згоди на вчинення значного правочину.

Відтак, неможливість взяти участь у засіданні наглядової ради позбавило позивача можливості висловитись з приводу питань порядку денного, вносити свої пропозиції (в тому числі щодо доцільності та строків проведення позачергових зборів) і зауваження, бути обізнаним про призначення позачергових загальних зборів акціонерів та дату їх проведення тощо.

Внаслідок неможливості взяття участі в позачергових зборах, де за умов явки позивача, голос останнього міг бути вирішальним по питаннях 36 та № 8 порядку денного, а проголосувавши проти по питаннях 36 та № 10, позивач та третя особа мали право вимагати обов'язкового викупу товариством належних їм акцій.

Таким чином, оскаржуваними рішеннями було порушено корпоративні права позивача, в тому числі, на взяття участі в зборах та управлінні товариством.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29 травня 2018 року у справі № 920/432/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74411247>.

3.3. Вимоги про визнання недійсним рішення наглядової ради про непроведення чергових загальних зборів акціонерів товариства та зобов'язання скликати такі збори є належним способом захисту у випадку прийняття наглядовою радою рішення

Регіональне відділення Фонду державного майна України по Чернівецькій області (далі - Позивач) звернулось до господарського суду з позовом про визнання недійсним рішення Наглядової ради Приватного акціонерного товариства "Туристичний комплекс "Черемош" (далі - Відповідач, Товариство), оформленого протоколом засідання наглядової ради №1 від 01.02.2017, (далі - Рішення) та зобов'язання Відповідача в установленому Законом України "Про акціонерні товариства" порядку скликати річні загальні збори акціонерів Товариства.

Позов мотивований невідповідністю Рішення вимогам частини 5 статті 159 Цивільного кодексу України, частини 2 статті 32, пункту 3 частини 2 статті 52 Закону України "Про акціонерні товариства" та підпункту 9.2.2 пункту 9.2 розділу 9 Статуту Товариства.

За доводами Позивача, Рішення унеможливило реалізацію ним корпоративних прав, зокрема права на участь у загальних зборах, ініціювання включення до проекту порядку денного загальних зборів Товариства пропозицій тощо.

Прийняття рішення про проведення чергових загальних зборів, дату їх проведення, підготовка порядку денного, включення пропозицій до порядку денного частиною 2 статті 52 Закону України "Про акціонерні товариства" віднесено до виключеної компетенції наглядової ради. Водночас чинне законодавство не передбачає можливість прийняття наглядовою радою рішення про непроведення чергових загальних зборів, зокрема з підстав недоцільності їх проведення чи у зв'язку з іншими обставинами.

Зважаючи на викладене, Суд погоджується з висновком судів першої та апеляційної інстанції про те, що прийняття наглядовою радою Товариства Рішення про непроведення річних загальних зборів акціонерів у 2017 році порушує корпоративні права Позивача щодо участі в управлінні діяльністю Товариства, оскільки встановлені законом вимоги до порядку скликання та проведення загальних зборів акціонерів мають завдання забезпечити власникам акцій реальну можливість реалізувати своє право впливати на діяльність товариства через вищий орган управління - загальні збори.

Отже, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про незаконність та необґрунтованість Рішення як такого, що прийняте з порушенням згаданих вимог чинного законодавства та підпункту 9.2.2 пункту 9.2 розділу 9 Статуту Товариства.

Однак при цьому суди безпідставно відмовили у захисті прав Позивача, порушених Рішенням та бездіяльністю Товариства щодо непроведення ним чергових загальних зборів. На думку Суду, відповідно до положень статей 15, 16 Цивільного кодексу України порушені права Позивача підлягають захисту шляхом визнання недійсним Рішення, а також спонукання Товариства до виконання його обов'язку - проведення річних загальних зборів.

Суди безпідставно відмовили у захисті прав Позивача, порушених Рішенням та бездіяльністю Товариства щодо непроведення ним чергових загальних зборів. На думку Суду, відповідно до положень ст.ст. 15, 16 ЦК України порушені права Позивача підлягають захисту шляхом визнання недійсним Рішення, а також спонукання Товариства до виконання його обов'язку - проведення річних загальних зборів.

Суд не погоджується з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про те, що наведені способи захисту є неефективними та не поновлюють правомочностей Позивача як акціонера Товариства на обов'язкове проведення річних загальних зборів за 2016-2017 роки у зв'язку з неможливістю скликання та проведення річних загальних зборів Товариства пізніше 30 квітня наступного за звітним року.

Водночас Суд вважає слушними доводи Позивача про те, що Законом України "Про акціонерні товариства" не встановлено заборони щодо проведення річних загальних зборів акціонерів після 30 квітня, а позиція судів попередніх інстанцій нівелює право акціонера на оскарження рішення наглядової ради про відмову в проведенні щорічних загальних зборів.

На думку Суду, передбачений у ст. 32 Закону України "Про акціонерні товариства" термін, до якого мають бути проведені річні загальні збори, є за своєю суттю терміном виконання товариством свого обов'язку щодо скликання загальних зборів акціонерів. Встановлення зазначеного терміну спрямоване на забезпечення прав акціонера (на участь в управлінні акціонерним товариством, систематичне інформування акціонера про хід справ у товаристві, його фінансовий стан тощо) та не може розглядатись як обмежувальна умова, що перешкоджає реалізації акціонером відповідних прав. Тобто порушення акціонерним товариством встановленого чинним законодавством терміну скликання та проведення річних загальних зборів не має наслідком звільнення товариства від проведення зазначених зборів за результатами звітного року, а також внесення до порядку денного таких зборів питань, передбачених ч.2 ст. 32 Закону України "Про акціонерні товариства".

При цьому Суд враховує, що під час розгляду справи суди не встановили обставини щодо наявності у Позивача реальної можливості захистити свої права шляхом оскарження Рішення та зобов'язання Товариства провести річні загальні збори до 30 квітня 2017 року, зважаючи на обставини своєчасності повідомлення Товариством Позивача про прийняття Рішення.

Крім того Суд вважає безпідставним посилання суду апеляційної інстанції на наявність в учасників товариства, що володіють не менш як десятьма відсотками голосів, права самостійно скликати позачергові загальні збори, адже згідно з встановленими судами обставинами Позивач є акціонером Товариства з часткою простих акцій у розмірі лише 9,7%, а спір у даній справі стосується чергових загальних зборів.

Водночас володіння Позивачем кількістю акцій, яка є меншою за 10 відсотків простих акцій товариства, не є достатньою підставою для відмови у захисті його права на участь в управлінні акціонерним товариством, закріпленого у ст. 116 ЦК України, ст. 88 ГК України, ст. 25 Закону України "Про акціонерні товариства", порушеного ухиленням Товариства від виконання встановленого законом обов'язку щодо проведення річних загальних зборів акціонерів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 03 липня 2018 року у справі № 926/2301/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75135333>.

4. Спори про визнання недійсним рішення компетентного органу про звільнення керівника

4.1. Спир щодо звільнення члена виконавчого органу товариства підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

Суди встановили, що згідно з протоколом установчих зборів засновників ТОВ «Ім. Шевченка» від 22 липня 2013 року ОСОБА_3 було обрано генеральним директором цього товариства. Рішенням загальних зборів ТОВ «Ім. Шевченка» від 27 червня 2016 року було змінено назву вказаного товариства на ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО».

Згідно з протоколом загальних зборів учасників ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» від 30 грудня 2016 року № 7 було прийнято рішення про звільнення ОСОБА_3 з посади генерального директора ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» з 30 грудня 2016 року. Судом встановлено, що на сьогодні рішення загальних зборів учасників ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» від 30 грудня 2016 року № 7 є чинним, в установленому законом порядку воно не оскаржено. Відповідно до ч. 3 ст. 99 ЦК України повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень. До виключної компетенції загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю належить створення та відкликання виконавчого органу товариства (ч. 4 ст. 145 ЦК України).

Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 12 січня 2010 року № 1-2/2010 у справі про офіційне тлумачення ч. 3 ст. 99 ЦК України роз'яснив, що реалізація учасниками акціонерного товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, відкликання членів виконавчого органу цього товариства стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством.

Такі рішення уповноваженого на це органу мають розглядатися не в межах трудових, а корпоративних правовідносин, що виникають між товариством і особами, яким довірено повноваження з управління ним. Зміст положень ч. 3 ст. 99 та ч. 4 ст. 145 ЦК України треба розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства відкликати члена виконавчого органу від виконання обов'язків, які він йому визначив.

Оскільки підставою поданого позову ОСОБА_3 вказує недотримання вимог законодавства та установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів товариства, що є порушенням прав учасника на управління товариством, а не трудових прав керівника товариства, то спір у цій частині за своєю правовою природою та правовими наслідками, як правильно зазначив апеляційний суд, належить до корпоративних спорів і підлягає вирішенню господарськими судами.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 28 листопада 2018 року у справі № 562/304/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977586>.

4.2. Рішення наглядової ради товариства про обрання (призначення), усунення, відсторонення, відкликання членів виконавчого органу стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством, може бути оскаржено у судовому порядку акціонером (учасником) товариства шляхом пред'явлення позову про визнання його недійсним, якщо таке рішення не відповідає вимогам законодавства та порушує права чи законні інтереси учасника (акціонера) товариства. Відповідачем у такому спорі є товариство, і розглядається він в межах не трудових, а саме корпоративних правовідносин, що виникають між товариством та особами, яким довірено повноваження з управління ним

Реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, відкликання членів виконавчого органу цього об'єднання стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством. Такі рішення уповноваженого на це органу мають розглядатися в межах не трудових, а саме корпоративних правовідносин, що виникають між товариством та особами, яким довірено повноваження з управління ним.

Суди встановили, що ПАТ «Автоелектроапаратура» було утворене відповідно до рішення установчих зборів акціонерного товариства від 22 грудня 2004 року, товариство здійснює свою діяльність відповідно до статуту ПАТ «Автоелектроапаратура», остання редакція якого затверджена протоколом від 25 жовтня 2010 року.

Як вбачається із п. 7.2 статуту ПАТ «Автоелектроапаратура», повноваження голови та членів правління припиняються за рішенням наглядової ради товариства. Підстави припинення повноважень голови та члена правління встановлюються законодавством, статутом та трудовим договором (контрактом).

Звертаючись до суду із даним позовом, позивач просив визнати незаконним рішенням наглядової ради про усунення (відсторонення) його від виконання повноважень голови правління товариства та виключення його з числа осіб, які мають право підпису, що є порушенням прав учасника (акціонера) на управління товариством, а не трудових прав керівника товариства.

Рішенням наглядової ради товариства може бути оскаржено в судовому порядку акціонером (учасником) товариства шляхом пред'явлення позову про визнання його недійсним, якщо таке рішення не відповідає вимогам законодавства та порушує права чи законні інтереси учасника (акціонера) товариства. Відповідачем за таким позовом є товариство.

При вирішенні спорів, пов'язаних із порядком скликання і роботи наглядової ради товариства, визначенням правомочності її засідання, необхідно застосовувати положення установчих документів товариства.

У випадку їх неврегульованості в установчих документах застосовується аналогія закону в частині норм, що регулюють відповідні питання скликання та проведення загальних зборів товариства (обов'язковість повідомлення усіх членів наглядової ради

про проведення засідання, надання інформації з питань порядку денного, правомочність, порядок прийняття рішення).

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі № 145/1885/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79684982>.

4.3. Повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень. Для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства

Отже, для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства. Якщо за результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлено, господарський суд не має підстав для задоволення позову.

З урахуванням викладеного, до предмета доказування в даній справі входить обставина щодо встановлення наявності чи відсутності порушення оскаржуваним рішенням загальних зборів прав та законних інтересів позивача.

Повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень.

З огляду на викладене судами попередніх інстанцій не перевірено положення статуту, якими регулюється зазначене питання, також не враховано підстави звільнення ОСОБА_4 з посади директора, які визначені у протоколі загальних зборів від 20 січня 2015 року: «за власним бажанням». При цьому також не надано оцінки доводам скаржника про те, що ним не висловлювалось бажання на звільнення із займаної посади у будь-якій формі.

Верховний Суд констатує, що, встановивши наявність порушеного права позивача, суд повинен при прийнятті рішення враховувати мету звернення позивача до суду та забезпечити поновлення порушеного права, а у разі неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування. Рішення суду має бути ефективним інструментом поновлення порушених прав.

З урахуванням наведеного судами попередніх інстанцій не було перевірено та не надано належної правової оцінки меті звернення позивача до суду, про що зазначає скаржник у своїй касаційній скарзі, а саме: маючи рішення Макарівського районного суду Київської області від 17 липня 2015 року у справі № 370/890/15-ц, яке залишено без змін ухвалою Апеляційного суду Київської області від 24 січня 2017 року та ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27 липня 2017 року, про поновлення на роботі ОСОБА_4 на посаді директора ТОВ «Плато Плюс» з 21 січня 2015 року, при цьому рішення в частині поновлення на роботі суд допустив до негайного виконання, а додатковим рішенням зобов'язав Відділ з питань державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців Голосіївської районної в м. Києві державної адміністрації відновити відомості про юридичну особу в

Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань в частині керівника ТОВ «Плато Плюс» ОСОБА_4, позивач не може його виконати та відновитися на посаді через існування оскаржуваних у даній справі рішень загальних зборів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 3 липня 2018 року у справі № 910/5035/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75174669>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 червня 2018 року у справі № 910/17879/17 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74842287>, а також у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 травня 2018 року у справі № 757/20504/17-ц – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74218634>.

5. Оскарження учасником (акціонером) правочинів, укладених виконавчим органом юридичної особи з третіми особами

5.1. Якщо учасник (акціонер) господарського товариства обґрунтовує позовні вимоги про визнання недійсним договору про відчуження майна цього товариства порушенням останнім у ході статутної діяльності корпоративних прав такого учасника (акціонера), то цей спір підвідомчий господарським судам незалежно від того, чи є іншим відповідачем у справі як сторона оспорюваного договору фізична особа

Оскільки позивач має частку у статутному фонді ПрАТ «Автоелектроапаратура», посилається на порушення права управління товариством унаслідок відчуження за зазначеним правочином без рішення загальних зборів майна цього товариства, отже, обґрунтовує позовні вимоги порушенням його корпоративних прав, спір є підвідомчим господарським судам.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 28 серпня 2018 року у справі № 902/458/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76262613>.

5.2. На вимогу учасника (засновника, акціонера, члена) юридичної особи про визнання недійсним укладеного цією юридичною особою договору поширюється юрисдикція господарського суду незалежно від того, чи заявлені іншими відповідачами у справі фізична особа як сторона оспорюваного договору та приватний нотаріус, який цей договір посвідчив

У справі, що розглядається, договір іпотеки укладений щодо майна, яке належить на праві власності ТОВ «Казка», а позов пред'явлений одним із засновників цього товариства.

Оскільки ОСОБА_3 вказувала, що передання нерухомого майна відбувалося з порушенням процедури вирішення питань, пов'язаних з управлінням майном товариства, суд першої інстанції, закриваючи провадження у справі, вважав, що такий

спір має розглядатися за правилами господарського судочинства. Апеляційний суд погодився з таким висновком суду.

Враховуючи встановлені судами факти, зокрема обґрунтування позовних вимог учасника ТОВ «Казка» порушенням процедури вирішення питань, пов'язаних з розпорядженням майном цього товариства, Велика Палата Верховного Суду, залишаючи без зміни ухвали судів попередніх інстанцій, дійшла висновку, що існує спір учасника (засновника) господарського товариства з цим товариством, пов'язаний зі здійсненням ним діяльності, що впливає на його права. Такий спір виник із корпоративних правовідносин, тому має розглядатися за правилами господарського судочинства.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що на вимоги учасника (засновника, акціонера, члена) юридичної особи про визнання недійсним укладеного цією юридичною особою договору поширюється юрисдикція господарського суду незалежно від того, чи заявлені іншими відповідачами у справі фізична особа як сторона оспорюваного договору та приватний нотаріус, який цей договір посвідчив.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 вересня 2018 року у справі № 308/11659/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78160721>.

5.3. Для визнання недійсним договору, укладеного юридичною особою з третьою особою, з підстави порушення встановленого обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи, не має самостійного юридичного значення факт перевищення повноважень органом чи особою, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, як і сам по собі факт скасування довіреності представнику, який у період її чинності здійснював свої права та виконував обов'язки за цією довіреністю. Такий договір може бути визнаний недійсним із зазначених підстав у тому разі, якщо буде встановлено, що сама третя особа, контрагент юридичної особи за договором, діяла недобросовісно і нерозумно. Тобто третя особа знала або за всіма обставинами, проявивши розумну обачність, не могла не знати про обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи чи про припинення дії довіреності, виданої представнику юридичної особи, який укладає договір від її імені

Усуваючи розбіжності в застосуванні судом касаційної інстанції норм матеріального права, Велика Палата Верховного Суду дійшла таких висновків.

За змістом положень статей 11, 509, 526, 599 ЦК України зобов'язальні правовідносини виникають, у тому числі, з договорів, які мають виконуватися належним чином відповідно до їх умов та вимог законодавства, припинення яких обумовлюється, зокрема, виконанням, проведеним належним чином.

Згідно з ч. 1 ст. 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов

договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ч. 1 ст. 627 ЦК України).

Юридична особа є учасником цивільних відносин і наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю (статті 2, 80, 91, 92 ЦК України). При цьому особливістю цивільної дієздатності юридичної особи є те, що така особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону (ч. 1 ст. 92 ЦК України).

Правочини юридична особа також вчиняє через свої органи, що з огляду на приписи ст. 237 ЦК України утворює правовідношення представництва, в якому орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана або має право вчинити правочин від імені цієї юридичної особи, в тому числі вступаючи в правовідносини з третіми особами.

Правочин, вчинений представником з перевищенням повноважень, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, лише у разі наступного схвалення правочину цією особою. Правочин вважається схваленим зокрема у разі, якщо особа, яку він представляє, вчинила дії, що свідчать про прийняття його до виконання. Наступне схвалення правочину особою, яку представляють, створює, змінює і припиняє цивільні права та обов'язки з моменту вчинення цього правочину (ст. 241 ЦК України).

На захист прав третіх осіб, які вступають у правовідносини з юридичними особами, в тому числі укладають з юридичними особами договори різних видів, ч. 3 ст. 92 ЦК України передбачено, що орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень. У відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження.

Таким чином, ч. 3 ст. 92 ЦК України встановлює виняток із загального правила щодо визначення правових наслідків вчинення правочину представником з перевищенням повноважень (статті 203, 241 ЦК України). Для третьої особи, яка уклала з юридичною особою договір, обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи загалом не мають юридичної сили, хоча б відповідні обмеження й існували на момент укладення договору.

Таке обмеження повноважень набуває юридичної сили для третьої особи в тому випадку, якщо саме вона, ця третя особа, вступаючи у відносини з юридичною особою та укладаючи договір, діяла недобросовісно або нерозумно, зокрема, достеменно знала про відсутність в органі юридичної особи чи її представника необхідного обсягу повноважень або повинна була, проявивши принаймні розумну обачність, знати про це. Тягар доказування недобросовісності та нерозумності в поведінці третьої особи несе юридична особа.

З огляду на приписи статей 92, 237–239, 241 ЦК України для визнання недійсним договору, укладеного юридичною особою з третьою особою, з підстави порушення

установленого обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи, не має самостійного юридичного значення факт перевищення повноважень органом чи особою, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, як і сам по собі факт скасування довіреності представнику, який у період її чинності здійснював свої права та виконував обов'язки за цією довіреністю.

Такий договір може бути визнаний недійсним із зазначених підстав у тому разі, якщо буде встановлено, що сама третя особа, контрагент юридичної особи за договором, діяла недобросовісно і нерозумно. Тобто третя особа знала або за всіма обставинами, проявивши розумну обачність, не могла не знати про обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи чи про припинення дії довіреності, виданої представнику юридичної особи, який укладає договір від її імені.

Аналогічних висновків дійшов Верховний Суд України в постанові від 27 квітня 2016 року у справі № 6-62цс16, 12 квітня 2017 року у справі № 6-72цс17, копії яких надано на обґрунтування заяви про перегляд судових рішень.

Таким чином, для визнання недійсним договору з тієї підстави, що його було укладено представником юридичної особи з перевищенням повноважень, необхідно встановити, по-перше, наявність підтверджених належними і допустимими доказами обставин, які свідчать про те, що контрагент такої юридичної особи діяв недобросовісно або нерозумно. При цьому тягар доказування недобросовісності та нерозумності в поведінці контрагента за договором несе юридична особа. По-друге, дії сторін такого договору мають свідчити про відсутність реального наміру його укладення і виконання.

Не зазначивши обставин, які безспірно свідчать про обізнаність відповідачки щодо наявності обмежень у представника продавця на відчуження майна, суд апеляційної інстанції, з висновками якого погодився суд касаційної інстанції, дійшов помилкових висновків про визнання оспорюваного правочину недійсним. При цьому такого висновку апеляційний суд дійшов, узявши до уваги ті самі факти та обставини, що були встановлені судом першої інстанції, здійснивши їх переоцінку.

Разом із тим доводи ОСОБА_15 про неоднакове застосування ст. 70 Закону України «Про акціонерні товариства» не знайшли свого підтвердження, оскільки в оскаржуваних судових рішеннях і в судових рішеннях, наданих на обґрунтування заяви, в яких міститься посилання на зазначену норму, суди застосували її однаково та відповідно до встановлених у справі обставин.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 27 червня 2018 року у справі № 668/13907/13-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977588>.

5.4. Позовні вимоги третьої особи, що знаходяться поза межами предмета первісного позову, оскільки виникли з інших правовідносин (зобов'язальних, а не корпоративних), не можуть бути розглянуті в одному провадженні спільно з первісним позовом

12 червня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 17 січня 2019 року та ухвалу Господарського суду Одеської області від 3 грудня

2018 року у справі № 916/542/18 про відмову у відкритті провадження за позовною заявою третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, – ОСОБА_1 до ТОВ «Морський клуб ТЦФ», Регіонального відділення Фонду державного майна України по Одеській області та Прокуратури Одеської області про зобов'язання вчинити дії за позовом заступника прокурора Одеської області в інтересах держави в особі Фонду до ТОВ «Морський клуб ТЦФ», за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – Державного підприємства «Адміністрація морських портів України», про стягнення 1438952,58 грн, розірвання договору оренди нерухомого майна та зобов'язання повернути майно, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Позови третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, мають подаватися з дотриманням загальних правил пред'явлення позову, на що безпосередньо вказують положення ч. 5 ст. 49 та ч. 4 ст. 180 ГПК України. Відповідно до цих норм до позовів третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору у справі, в якій відкрито провадження, застосовуються положення ст. 180 цього Кодексу. Зустрічна позовна заява, яка подається з додержанням загальних правил пред'явлення позову, повинна відповідати вимогам статей 162, 164, 172, 173 зазначеного Кодексу.

Ознаками зустрічного позову є його взаємопов'язаність із первісним позовом і доцільність його спільного розгляду з первісним позовом, зокрема коли позови виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову. Вимоги за зустрічним позовом можуть різнитися з вимогами первісного позову, але вони об'єднуються в одне провадження з первісним позовом ухвалою суду.

Взаємна пов'язаність зустрічного та первісного позовів може виражатись у підставах цих позовів або поданих доказах, вимоги за зустрічним і первісним позовами можуть зараховуватись. Водночас подання зустрічного позову, задоволення якого виключатиме повністю або частково задоволення первісного позову, має на меті довести відсутність у позивача матеріально-правової підстави на задоволення первісного позову через відсутність матеріальних правовідносин, з яких випливає суб'єктивне право позивача за первісним позовом.

Таким чином, у процесі розгляду господарським судом спору між позивачем і відповідачем третя особа з метою захисту свого права може заявити самостійні вимоги саме щодо предмета спору, якщо вважає, що саме їй належить право на предмет спору чи його частину. При цьому як предмет спору слід розуміти матеріально-правовий об'єкт, з приводу якого виник правовий конфлікт між позивачем і відповідачем.

Отже, на відміну від зустрічного позову, який повинен бути лише взаємопов'язаним з первісним, позовна заява третьої особи відповідно до положень ч. 1 ст. 49 ГПК України обов'язково має містити самостійні вимоги саме щодо предмета спору у справі.

Позовні вимоги третьої особи, яка подала позов відповідно до приписів ст. 49 ГПК України, можуть бути допущені судом до розгляду у процесі, що вже розпочався,

у тому випадку, коли така самостійна вимога заявлена саме щодо предмета спору, що вже виник між сторонами. Вимога, спрямована на те, що знаходиться поза цим предметом, чи спрямована до третіх осіб, не може бути розглянута судом як вимога третьої особи в розумінні наведеної вище статті. Водночас така позовна вимога може бути заявлена у самостійному позові.

Як убачається з матеріалів справи, спір між сторонами за первісним позовом виник із зобов'язальних відносин щодо сплати товариством орендних платежів на підставі договору оренди, тобто щодо виконання господарських зобов'язань, і не стосується прав і обов'язків ОСОБА_1 як учасника товариства.

Разом з тим позов ОСОБА_1 як третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, щодо встановлення нікчемності договору про внесення змін до договору оренди з підстав недотримання сторонами вимог закону про письмову форму та нотаріальне посвідчення договору і застосування наслідків недійсності нікчемного правочину в порядку, передбаченому ст. 1213 ЦК України, обґрунтовано порушенням корпоративних прав фізичної особи, тобто спір виник не із зобов'язальних, а з корпоративних правовідносин, учасниками яких є товариство та фізична особа, і щодо різних предметів спору: за первісним позовом – щодо заборгованості за договором, а за позовом третьої особи із самостійними вимогами – щодо законності самого договору.

Оскільки заявлений фізичною особою ОСОБА_1 позов не взаємопов'язаний із первісним позовом, адже вимоги за цим позовом виникли з інших правовідносин, які відповідно врегульовані нормами зобов'язального права, це унеможлиблює його спільний розгляд з первісним позовом.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2019 року у справі № 916/542/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82637244>.

5.5. Якщо договір містить умову (пункт) про підписання його особою, яка діє на підставі статуту підприємства чи іншого документа, що встановлює повноваження зазначеної особи, то наведене свідчить про обізнаність іншої сторони цього договору з таким статутом (іншим документом) у частині, яка стосується відповідних повноважень, і в такому разі суд не може брати до уваги посилання цієї сторони на те, що їй було невідомо про наявні обмеження повноважень представника її контрагента

Незалежно від суб'єктного складу, якщо учасник (акціонер) господарського товариства обґрунтовує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав, то такий спір підвідомчий господарським судам.

Колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що позивач, як учасник, якому належить 80 % статутного фонду Сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю «Батьківщина», має беззаперечне право на участь в управлінні товариством шляхом прийняття участі у загальних зборах учасників товариства, а отже, має право на оспорювання контракту № 05/2363 від 21 березня 2016 року, укладеного товариством, враховуючи те, що укладення такого контракту є

похідним від прийняття рішення учасниками СТОВ «Батьківщина» щодо надання згоди директору на укладення контракту.

Наведеним спростовуються посилання скажника в касаційній скарзі на те, що позивач не має права на оскарження спірного контракту. Зазначені твердження скажника є такими, що не відповідають положенням статей 92, 97, 98, 145 ЦК України, ст. 167 ГК України, ст. 59 Закону України «Про господарські товариства» та пунктів 9.6.1, 9.9.3 статуту СТОВ «Батьківщина», аналіз яких в їх сукупності свідчить про те, що учасник товариства має право на участь в управлінні господарською діяльністю товариства через органи товариства.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що в преамбулі спірного контракту на поставку сільськогосподарської продукції № 05/2363 від 21 березня 2016 року та контрактів, які були укладені між відповідачами до укладення спірного контракту, зазначено про те, що від імені СТОВ «Батьківщина» діє директор Ковальчук А.М., яка діє на підставі статуту, що, як правильно зазначено судами попередніх інстанцій, свідчить про те, що контрагент за контрактом – Генеральний директор ТОВ «Гран Терра» був обізнаний зі статутом СТОВ «Батьківщина», зокрема у частині, яка стосується відповідних повноважень осіб, які діють від імені СТОВ «Батьківщина», в тому числі був обізнаний про наявність обмежень повноважень директора товариства на укладення правочинів, сума яких не дозволяє директору товариства підписувати їх від імені товариства без дозволу загальних зборів учасників товариства. Наведеним спростовується твердження відповідача-1 про те, що він був необізнаний щодо наявних у директора відповідача-2 обмежень повноважень. Крім того, спірний контракт не містить посилань на те, що директор СТОВ «Батьківщина», яка підписала контракт, діяла на підставі рішення загальних зборів учасників товариства № 21/03 від 21 березня 2016 року.

Однак, як встановлено господарськими судами попередніх інстанцій та підтверджується матеріалами справи, в матеріалах справи відсутні докази вчинення самим відповідачем-2 або його учасниками дій, направлених на виконання договору, тобто відсутні докази наступного схвалення спірного правочину.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 червня 2018 року у справі № 927/976/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74670250>.

5.6. Визнання судом недійсним рішення загальних зборів учасників товариства саме по собі не може слугувати єдиною підставою для висновку про недійсність договору, укладеного виконавчим органом товариства (директором) з третьою особою, з підстав порушення цим органом встановленого обмеження повноважень щодо представництва

Дефекти в компетенції, обсязі повноважень виконавчого органу товариства, коли цей орган вступає в правовідносини з третіми особами, можуть залежати від дефектів реалізації учасниками товариства корпоративних прав. У такому випадку дефекти волі товариства, обмеження повноважень його виконавчого органу можуть перебувати поза

межами розумного контролю з боку третьої особи, не викликаючи в третьої особи обґрунтованих сумнівів у правомірності дій виконавчого органу товариства.

За таких обставин, з урахуванням ст. 98 ЦК України та з огляду на приписи статей 92, 203, 215, 241 ЦК України рішення загальних зборів учасників товариства є актами, що зумовлюють настання правових наслідків, спрямованих на регулювання відносин у різних питаннях діяльності товариства, і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин. Таким чином, у разі визнання судом недійсним рішення загальних зборів учасників товариства воно є недійсним з моменту його прийняття.

Проте для визнання недійсним договору, укладеного виконавчим органом товариства (директором) з третьою особою, з підстав порушення цим органом встановленого обмеження повноважень щодо представництва, не має самостійного юридичного значення сам по собі той факт, що згодом визнано недійсним у судовому порядку рішення загальних зборів учасників товариства про обрання (призначення) виконавчого органу, згідно з яким виконавчий орган діяв на момент укладення договору.

Такий договір може бути визнаний недійсним із зазначених підстав у тому разі, якщо буде встановлено, що сама третя особа, контрагент юридичної особи за договором, діяла недобросовісно і нерозумно. Тобто третя особа знала або за всіма обставинами, проявивши розумну обачність, не могла не знати про обмеження в повноваженнях виконавчого органу товариства.

Проте визнання судом недійсним рішення загальних зборів учасників товариства саме по собі не може слугувати єдиною підставою для висновку про недійсність договору (аналогічна правова позиція викладена у постановках Верховного Суду України у справі № 6-62цс16 від 27 квітня 2016 року, у справі № 6-2362цс16 від 30 листопада 2016 року, у справі № 910/31610/15 від 12 липня 2017 року, на які посилаються скарги на своїх касаційних скаргах).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 червня 2018 року у справі № 908/4550/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74991657>.

5.7. Відступлення права вимоги за безоплатним договором підлягає визнанню судом недійсним за позовними вимогами акціонера (учасника) господарського товариства, обґрунтованими порушенням його корпоративних прав

Відступлення права вимоги є правочином (договором), на підставі якого старий кредитор передає свої права новому кредитору, а новий кредитор приймає ці права і зобов'язується або не зобов'язується їх оплатити. Договір відступлення права вимоги також у практиці ділового обороту називається «договором цесії», а його суб'єкти, відповідно, «цедентом» (старий кредитор) та «цесіонарієм» (новий кредитор). Договір відступлення права вимоги може бути оплатним, якщо в ньому передбачений обов'язок нового кредитора надати старому кредитору якесь майнове надання замість отриманого права вимоги. В такому випадку на відносини цесії розповсюджують

положення про договір купівлі-продажу. Якщо договір відступлення права вимоги є безоплатним, тобто права по зобов'язанню переходять до нового кредитора без якогось зустрічного надання, такі відносини регулюються також нормами про дарування.

Якщо умови спірного договору передбачають безоплатне відступлення права вимоги, то між сторонами спірного договору фактично виникають правовідносини дарування.

Під час вирішення спору про визнання недійсним такого договору з підстав його невідповідності вимогам ч. 3 ст. 720 ЦК України слід з'ясувати, чи передбачено статутом товариства (відповідача) право дарувати майно (майнові права).

Аналіз частин 1, 2 ст. 16 ЦК України, ч. 3 ст. 215 ЦК України, ст. 167 ГК України, положень норм ГПК України, в яких визначена юрисдикція господарських судів, свідчить про те, що акціонер (учасник) товариства може оспорити договір, вчинений господарським товариством, якщо обґрунтує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 травня 2018 року у справі № 923/20/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74160438>.

5.8. Правочини щодо передачі майна, яке належить засновникам, до статутного капіталу товариства, укладені засновниками товариства до дня його реєстрації, визнаються такими, що укладені з товариством, тільки за умови подальшого схвалення товариством у порядку, визначеному законом та установчими документами

Юридична особа як учасник цивільних правовідносин та як суб'єкт права власності виникає з дня її державної реєстрації.

Частиною 1 ст. 92 ЦК України встановлено, що юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону.

Установчі документи товариства з обмеженою відповідальністю (статут) підлягають державній реєстрації (ст. 8 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»).

Враховуючи це, а також те, що юридична особа стає учасником цивільних правовідносин з дня її державної реєстрації, установчі документи юридичної особи набувають чинності з дня державної реєстрації такої юридичної особи.

Відтак, органи юридичної особи вважаються такими, що діють від імені юридичної особи та на підставі установчих документів юридичної особи після (з дня) державної реєстрації юридичної особи.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про господарські товариства» товариство може відкривати поточні та вкладні (депозитні) рахунки у банках, а також укладати договори та інші угоди тільки після його реєстрації. Угоди, укладені від імені товариства до

моменту реєстрації, визнаються такими, що укладені з товариством, тільки за умови їх подальшого схвалення товариством.

Крім того, відповідно до ст. 84 ГК України, угоди, укладені засновниками товариства до дня його реєстрації, визнаються такими, що укладені з товариством, тільки за умови подальшого схвалення товариством у порядку, визначеному законом та установчими документами.

Разом з тим наявності будь-яких доказів схвалення товариством спірного правочину судами не встановлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11 вересня 2018 року у справі № 918/1377/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76507287>.

5.9. Вчинення правочину із заінтересованою особою підлягає схваленню компетентним органом товариства

Колегія суддів касаційної інстанції вважає правильним висновок судів попередніх інстанцій про те, що, оскільки рішення про укладення (вчинення) оспорюваного правочину мало бути прийнято спостережною (наглядовою) радою позивача, наступне схвалення укладеного між сторонами спірного договору мало бути здійснено саме компетентним органом на надання такого схвалення, тобто спостережною (наглядовою) радою або загальними зборами ПАТ «Єврогазбанк», що узгоджується з приписами ч. 1 ст. 38, та ч.1 ст. 39 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Таким чином, встановивши факт відсутності такої згоди, суди дійшли обґрунтованих висновків про наявність правових підстав для визнання спірного договору купівлі-продажу недійсним на підставі статей 203, 215 ЦК України. Протилежні доводи ПП «ЮБ «Аквітанс» є необґрунтованими й такими, що здійснені внаслідок помилкового тлумачення скаргником зазначених вище норм права.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28 лютого 2018 року у справі № 910/2822/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72550812>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 16 травня 2018 року у справі № 916/2872/16 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74203805>.

5.10. Зміна умов значного правочину повинна відбуватися в такому самому порядку, як це передбачено статутом товариства для укладення значних правочинів

Господарськими судами встановлено, що генеральний директор ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» є одноосібним виконавчим органом товариства, який здійснює управління поточною діяльністю товариства. Генеральний директор є підзвітним загальним зборам і наглядовій раді, організовує виконання їх рішень (п. 9.56 розд. 9 статуту).

Пунктом 9.60 розд. 9 статуту передбачено, що генеральний директор має право підписувати всі правочини, що укладаються товариством, за наявності рішення про їх укладання відповідного органу.

Згідно з п. 9.57 статуту товариства генеральний директор повинен керуватися у своїй діяльності чинним законодавством України, статутом товариства, іншими внутрішніми документами товариства; виконувати рішення, прийняті загальними зборами акціонерів та наглядовою радою товариства, та приймати самостійні рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є його предметом, становить до 10 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства.

Пунктом 9.1 розд. 9 статуту ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» визначено, що, органами управління та контролю товариства є наглядова рада. У своїй діяльності наглядова рада керується чинним законодавством України, цим статутом.

Так, Верховний Суд вважає за необхідне зауважити, що оспорювана додаткова угода укладена до договору позики від 25 листопада 2009 року, який є значним правочином, і є його невід'ємною частиною.

Отже, зміна умов значного правочину повинна відбуватись в такому самому порядку, як це передбачено статутом товариства для укладення значних правочинів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 6 червня 2018 року у справі № 908/1029/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74691763>.

5.11. Розірвання договору укладеного із заінтересованою особою, погоджується в тому ж порядку що і його укладення

У червні 2015 року публічне акціонерне товариство «Жорнище» (далі - ПАТ «Жорнище») звернулося до суду із позовом до ОСОБА_2 про визнання угоди про розірвання договору оренди земельної ділянки недійсною.

Позивач вважав, що правочин про розірвання договору оренди землі слід визнати недійсним, оскільки з 25 липня 2012 року до 14 серпня 2014 року ОСОБА_2 займав посаду директора ПАТ «Жорнище» і в порушення статті 71 Закону України «Про акціонерні товариства» не повідомив наглядову раду товариства про намір вчинити такий правочин, хоча був заінтересованою особою. Крім того, ОСОБА_2 підписав правочин від імені ПАТ «Жорнище» з перевищенням повноважень директора, усупереч пунктів 9.13., 9.15. Статуту товариства, без отримання рішення наглядової ради товариства, про що йому було достовірно відомо. Ні на момент вчинення правочину, ні в подальшому правочин не було схвалено ПАТ «Жорнище», хоча повинен бути укладений за взаємною згодою сторін, що передбачено вимогами закону і договору.

Встановивши, що ОСОБА_2, який був директором ПАТ «Жорнище», будучи заінтересованою особою, не поінформував товариство про наявність у нього такої

заінтересованості та не отримав відповідного дозволу наглядової ради, уклав спірну угоду про розірвання договору оренди землі № 59 від 12 серпня 2014 року, укладеного між ПАТ «Жорнище» та ОСОБА_2, суди правильно прийшли до висновку, що така угода підлягає визнанню недійсною, оскільки укладена з порушенням порядку, встановленого статтею 71 Закону України «Про акціонерні товариства» та статутом ПАТ «Жорнище».

Суди також вірно застосували положення статей 203, 215, 241 ЦК України.

Вирішуючи спір, суди з дотриманням вимог статей 212 - 214, 315 ЦПК України, у редакції, чинній на час розгляду справи, повно, всебічно та об'єктивно з'ясували обставини справи, дослідили усі наявні в матеріалах справи докази та дійшли обґрунтованого висновку про задоволення позову.

При цьому суд апеляційної інстанції правильно вказав, що посилання ОСОБА_2 на те, що протокол № 41 засідання наглядової ради ПАТ «Жорнище» від 28 грудня 2015 року, яким було погоджено умови договору оренди землі № 59 від 23 квітня 2013 року, стосується і угоди про розірвання цього договору, є безпідставними, оскільки наглядовою радою приймалось рішення виключно щодо договору оренди землі № 59 від 23 квітня 2013 року, укладеного між ПАТ «Жорнище» та ОСОБА_2, й не було погодження цього оспорюваного договору.

Відповідно до частини першої статті 604 ЦК України зобов'язання припиняється за домовленістю сторін.

Згідно з частиною першою статті 651 ЦК України, зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом.

Колегія суддів відхиляє доводи касаційної скарги про те, що спірна угода не потребувала додаткового погодження наглядової ради, враховуючи, що пунктом 37 договору було передбачено його розірвання за письмовою згодою сторін, оскільки згоди ПАТ «Жорнище», у встановленому статутом та статтею 71 Закону України «Про акціонерні товариства», на укладання спірної угоди отримано не було.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 28 лютого 2018 року у справі № 131/1072/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72525233>.

6. Спори про припинення права участі в юридичній особі

6.1. У разі виходу із сільськогосподарського виробничого кооперативу частка кожного члена у майні визначається в межах його персоніфікованого паю

Суд відхиляє аргумент позивача про те, що судами першої та апеляційної інстанцій невірно визначено його частку у майні кооперативу та, відповідно, належну позивачеві частку доходу відповідача при виході з кооперативу.

Оскільки судами першої та апеляційної інстанцій вірно зазначено, що члени кооперативу не мають права на все майно кооперативу, а частка кожного члена

кооперативу у майні кооперативу визначається в межах його персоніфікованого паю, тоді як решта майна залишається у власності кооперативу.

Як встановлено судами першої та апеляційної інстанцій за наявними у матеріалах справи доказами в їх сукупності, зокрема, висновку судово-економічної експертизи Незалежного інституту судових експертиз № 8589 від 24 березня 2016 року, книги реєстрації майнових сертифікатів та договорів оренди майнових сертифікатів, балансу відповідача за 2013 рік, додатка № 1 до договору № 1 від 15 травня 2001 року «Перелік співвласників на передачу майна в користування СВК «Україна» Сахновщинського району Харківської області з визначенням розміру майнової частки в майні та її загальної вартості», позивач має право на отримання вартості частки прибутку кооперативу пропорційно його [позивача] частці у пайовому фонді Сільськогосподарського виробничого кооперативу «Україна», що становить 0,04 %, та на отримання паю, у розмірі його фактичної вартості, на момент виходу позивача з кооперативу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23 січня 2018 року у справі № 922/2433/14 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71884439>.

6.2. Моментом виходу учасника з товариства є дата подачі ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку

Вихід зі складу учасників товариства не пов'язується ні з рішенням зборів учасників, ні з внесенням змін до установчих документів товариства. У зв'язку з цим моментом виходу учасника з товариства є дата подачі ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку. Положення установчих документів, які обмежують чи забороняють право на вихід учасника з товариства, є незаконними (п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів»).

Відкликання заяви про вихід після її отримання товариством допускається лише за згодою самого товариства та у разі, якщо відповідні зміни у складі учасників товариства не пройшли державної реєстрації (п. 4.16 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин»).

Таким чином, колегія суддів вважає, що суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що оспорюване рішення загальних зборів прийняте неправомочними загальними зборами та, відповідно, правильно встановили наявність правових підстав для задоволення позовних вимог.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 4 червня 2018 року у справі № 914/271/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74601495>.

6.3. Відсутність нотаріального посвідчення підпису заявника на заяві про вихід з ТОВ не дає підстави вважати дійсним волевиявлення учасника товариства щодо виходу зі складу його учасників

Встановивши відсутність нотаріального засвідчення справжності підпису позивача на заяві про вихід з товариства від 28 листопада 2016 року, на підставі якої і заявлено позовні вимоги, господарські суди дійшли правильного висновку про те, що така заява є неналежно оформленою і не може бути підставою для виходу учасника з товариства та проведення з ним відповідних виплат, оскільки не створює правових наслідків для сторін.

Таким чином, аргументи скаржника про те, що починаючи з 30 грудня 2016 року він вважається таким, що вибув із числа учасників товариства на підставі заяви від 28 листопада 2016 року, відхиляються Верховним Судом з огляду на встановлені судами обставини.

Крім того, суди встановили недоведеність подання такої заяви товариству з огляду на заперечення відповідача щодо її отримання та недоведення позивачем протилежного.

Верховний Суд відхиляє посилання скаржника на неправильне застосування судами п. 10 ч. 4 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», згідно з яким для державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в ЄДР, у тому числі змін до установчих документів юридичної особи, подаються такі документи, зокрема заява фізичної особи про вихід зі складу засновників (учасників), справжність підпису на якій нотаріально засвідчена.

Зазначені норми додатково підтверджують необхідність засвідчувати нотаріально заяву особи про вихід з товариства, що кореспондується з нормами ст. 148 ЦК України.

Відсутність нотаріального посвідчення підпису заявника на заяві про вихід з товариства не дає підстави вважати дійсним волевиявлення учасника товариства щодо виходу зі складу його учасників.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 травня 2018 року у справі № 912/422/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73836520>.

6.4. Виключення зі складу учасників підприємства належить до компетенції зборів такого підприємства, а не суду

У травні 2017 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом про виключення ОСОБА_2 зі складу учасників ТОВ «Харспецсму».

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що відповідач ОСОБА_2 як учасник товариства починаючи з червня 2015 року систематично не виконує обов'язків, визначених п. 4.4 ст. 4 статуту цього товариства, та своїми діями перешкоджає досягненню цілей п. 2.1

ст. 2 статуту; ОСОБА_2, яка була неодноразово повідомлена ТОВ «Харспецсму» про проведення загальних зборів відповідно до вимог ч. 5 ст. 61 Закону України «Про господарські товариства», на такі збори не з'являлася, а отже, збори були неправомочні приймати будь-яке рішення, а тому позивач просить виключити відповідача зі складу учасників цього товариства. Вказує на те, що віднесення питання про виключення учасника з товариства до компетенції загальних зборів учасників товариства не є перешкодою для його розгляду судом.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 17 серпня 2017 року, залишеним без змін постановою Харківського апеляційного господарського суду від 31 жовтня 2017 року, у задоволенні позову відмовлено.

Виключення є санкцією за невиконання корпоративних обов'язків перед товариством.

На відміну від виходу з товариства, виключення має примусовий характер і не залежить від бажання учасника. Воно можливе лише за наявності підстав, визначених законом та установчими документами.

Частиною 1 ст. 58 Закону України «Про господарські товариства», норми якої кореспондуються зі ст. 145 ЦК України, визначено, що вищим органом товариства з обмеженою відповідальністю є загальні збори учасників. Вони складаються з учасників товариства або призначених ними представників.

Компетенція загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю визначена ст. 59 Закону України «Про господарські товариства» і ст. 145 ЦК України, згідно з якими до компетенції зборів товариства з обмеженою відповідальністю належить виключення учасника з товариства.

Виключна компетенція полягає в тому, що лише єдиний орган (збори учасників) можуть вирішувати питання про виключення учасника з товариства по суті. Це питання за жодних обставин не може бути передане на вирішення виконавчому органу. Рішення про виключення учасника з товариства з обмеженою відповідальністю приймається товариством в особі вищого органу – загальних зборів учасників, а не учасниками як такими чи судом.

Оскільки прийняття рішення про виключення учасника з господарського товариства законом віднесено до компетенції загальних зборів учасників цих товариств, а не суду, а суд лише перевіряє обґрунтованість та законність прийняття рішення про виключення учасника у разі подання останнім позову про визнання такого рішення недійсним, господарські суди дійшли правильного висновку про відсутність підстав для задоволення позову про виключення ОСОБА_2 зі складу учасників ТОВ «Харспецсму».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18 квітня 2018 року у справі № 922/1590/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73600798>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 20 березня 2018 року у справі № 923/650/17 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72939300>.

6.5. При вирішенні господарськими судами спорів щодо визнання недійсним рішення загальних зборів про виключення учасника з товариства необхідно перевіряти наявність конкретних підстав для прийняття такого рішення

Застосування заходів відповідальності до учасника за корпоративне правопорушення є правом товариства. Це означає, що за наявності підстав (порушення) ніхто не може товариству завадити прийняти рішення про виключення учасника.

Вирішуючи в даній справі спір про визнання недійсним рішення загальних зборів про виключення учасника з товариства, господарським судам належало перевірити наявність тих конкретних підстав, які були визначені в оскаржуваному рішенні, а саме, що, по-перше, ОСОБА_4 не з'явився на збори учасників товариства, які скликалися в установленому порядку на 11 липня 2005 року та 31 серпня 2005 року, а також на поточні збори; по-друге, не вніс у повному обсязі свій внесок до статутного капіталу товариства, який передбачений в Угоді про подальшу діяльність товариства від 29 грудня 2003 року; по-третє, блокує своєю бездіяльністю можливість прийняття та реалізації рішень, пов'язаних з внесенням змін до установчих документів.

Щодо першої підстави, то колегія суддів погоджується з висновком місцевого господарського суду, що участь у загальних зборах та голосування на них є правом, а не обов'язком учасника господарського товариства, в розумінні ст. 116 ЦК України та ст. 10 Закону України «Про господарські товариства». Відповідно до ст. 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Щодо другої та третьої підстав колегія суддів зазначає, що судами попередніх інстанцій не перевірено їх наявність та якими доказами вони підтверджуються. Так, місцевий господарський суд зазначив про те, що відповідачем ні в спірному рішенні загальних зборів, ні у відзиві не зазначено та не обґрунтовано, який саме розмір внеску не сплачено позивачем. Суд апеляційної інстанції, в свою чергу, виходив з того, що матеріали справи не містять доказів сплати позивачем, як учасником товариства, вкладу до статутного капіталу товариства у сумі 32 398,00 грн в строк до 1 травня 2004 року на виконання рішення загальних зборів ТОВ «Агропромислова фірма «Агрома», оформлених протоколом № 5 від 10 листопада 2003 року. Разом з тим ні місцевим господарським судом, ні судом апеляційної інстанції не встановлено, які суми були фактично сплачені ОСОБА_4 та якими доказами вони підтверджуються.

Відповідно до наведених вимог закону, не допускається звільнення учасника товариства від обов'язку внесення первинного вкладу до статутного капіталу товариства, заявленого на момент державної реєстрації товариства.

Разом з тим суд апеляційної інстанції, пославшись на наведені положення закону та Рішення Конституційного Суду України від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013 на обґрунтування прийнятого рішення, не звернув уваги на те, що відповідно до оскаржуваного рішення загальних зборів ОСОБА_4 було виключено на підставі статей 59, 64 Закону України «Про господарські товариства», зокрема у зв'язку з невнесенням у повному обсязі свого внеску до статутного капіталу товариства, який передбачений в

Угоді про подальшу діяльність товариства від 29 грудня 2003 року, а не на підставі ст. 144 ЦК України чи ст. 52 Закону України «Про господарські товариства», якими передбачено первинне формування статутного капіталу протягом року з моменту державної реєстрації товариства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11 червня 2018 року у справі № 911/2201/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74691772>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24 квітня 2018 року у справі № 905/1076/16 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73730256>.

6.6. Необхідною умовою для визначення юрисдикції спорів за позовом фізичної особи до юридичної особи щодо стягнення частки у статутному капіталі товариства при виключенні цієї фізичної особи зі складу засновників є підтвердження, що кошти, внесені на рахунок юридичної особи, призначені для збільшення статутного фонду, належали саме цій фізичній особі

Визнавши, що ОСОБА_3 не підтвердила, що кошти, внесені на рахунок ТОВ фірми «Андезіт, ЛТД» на збільшення статутного фонду, належали їй, суд апеляційної інстанції відмовив у стягненні безпідставно отриманих коштів у розмірі 18 797 грн, тоді як господарські суди встановили, що грошові кошти саме у розмірі 14 217 грн не є внесками до статутного фонду і що вказані кошти передані до ТОВ фірми «Андезіт, ЛТД» у строки, які не співпадають з тими, що встановлені судом апеляційної інстанції.

Суд не врахував, що 7930 грн внесені ОСОБА_3 як поповнення статутного фонду і це визнано у рішеннях господарського суду. Зазначені висновки є обов'язковими при розгляді вказаної справи, як обов'язково необхідно враховувати і строки їх внесення відповідно до рішення господарського суду.

Крім того, суди не з'ясували, за якими саме платіжними документами внесено 14 217 грн, яка підстава їх внесення, оскільки у платіжних документах зазначалося про внесення коштів ТОВ фірми «Андезіт, ЛТД» на рахунок ТОВ фірми «Андезіт, ЛТД» через ОСОБА_3.

Суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями встановлювати такі обставини, а без їх встановлення неможливо, з урахуванням існуючої преюдиції, визначити розмір коштів, що належать ОСОБА_3, внесені нею до ТОВ фірми «Андезіт, ЛТД» і які, на думку позивача, отримали відповідачі безпідставно.

Згідно з ч. 6 ст. 411 ЦПК України підставою для скасування судових рішень суду першої та апеляційної інстанцій і направлення справи для продовження розгляду є порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвели до постановлення незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду апеляційної інстанції, що перешкоджають подальшому провадженню у справі.

У ч. 4 ст. 411 ЦПК України передбачено, що справа направляється на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, якщо порушення норм процесуального права

допущені тільки цим судом. У всіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції.

Суд апеляційної інстанції неправильно застосовував норми матеріального права, висновок апеляційного суду про закриття провадження у справі є помилковим, тому відповідно до ч. 4 ст. 411 ЦПК України ухвала та рішення суду апеляційної інстанції не можуть вважатися законними та обґрунтованими, підлягають скасуванню, а справа – направленню до суду апеляційної інстанції на новий розгляд.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 641/5762/15-ц (провадження № 14-414цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78530260>.

6.7. Процедура «сквіз аут» не застосовується, якщо особа (особи, що діють спільно) на момент набрання чинності змін до законодавства вже була власником контрольного пакета акцій, з урахуванням кількості акцій, що належать їй та її афілійованим особам

ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк» звернулося до Господарського суду міста Києва з позовом до ТОВ «Інвестенерго» та ПрАТ «Українська національна розрахункова картка», в якому з урахуванням уточнення позовних вимог просило:

- зобов'язати ТОВ «Інвестенерго» здійснити дії щодо придбання у ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк» простих бездокументарних акцій, емітентом яких є ПрАТ «Українська національна розрахункова картка», а саме надіслати ПрАТ «Українська національна розрахункова картка» пропозицію (оферту) про придбання цих акцій за ціною, не меншою балансової вартості;

- зобов'язати ПрАТ «Українська національна розрахункова картка» здійснити дії щодо придбання у ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк» простих бездокументарних акцій, емітентом яким є ПрАТ «Українська національна розрахункова картка» за ціною, не меншою балансової вартості, а саме надіслати ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк» пропозицію (оферту) про придбання цих акцій за ціною, не меншою балансової вартості.

Позовні вимоги мотивовані тим, що ТОВ «Інвестенерго» зобов'язано відповідно до вимог ст. 65 Закону України «Про акціонерні товариства», ставши разом з афілійованими особами власником контрольного пакета акцій відповідача-2, надіслати на адресу ПрАТ «Українська національна розрахункова картка» пропозицію (оферту) про придбання акцій у всіх акціонерів – власників простих іменних акцій, в тому числі і в позивача, а ПрАТ «Українська національна розрахункова картка» зобов'язано було надіслати цю пропозицію (оферту) кожному акціонеру, в тому числі позивачу.

Спір у справі стосується питання придбання акцій товариства за наслідками придбання контрольного пакета акцій у порядку, визначеному ст.65 Закону України «Про акціонерні товариства».

За приписами ч. 1 ст. 65 Закону України «Про акціонерні товариства» (в редакції, чинній на час проведення загальних зборів АТ «УКРКАРТ» від 24 жовтня 2015 року) особа (особи, що діють спільно), яка внаслідок придбання акцій товариства з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, стала власником

контрольного пакета акцій товариства, протягом 20 днів з дати придбання зобов'язана запропонувати всім акціонерам придбати у них прості акції товариства, крім випадків придбання контрольного пакета акцій у процесі приватизації.

Зазначена особа (особи, що діють спільно) надсилає до товариства публічну безвідкличну пропозицію (оферту) для всіх акціонерів – власників простих акцій товариства про придбання акцій на адресу місцезнаходження товариства на ім'я наглядової ради або виконавчого органу (якщо утворення наглядової ради не передбачено статутом товариства) й повідомляє про це Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку і кожен фондову біржу (біржі), на якій товариство пройшло процедуру лістингу. Наглядова рада (або виконавчий орган товариства, якщо утворення наглядової ради не передбачено статутом товариства) зобов'язана надіслати зазначену письмову пропозицію кожному акціонеру відповідно до переліку акціонерів товариства протягом 10 днів з моменту отримання відповідних документів від особи (осіб, що діють спільно), яка придбала контрольний пакет акцій товариства.

Разом з тим, як вірно зазначили суди, відповідно до ч. 6 ст. 65 Закону України «Про акціонерні товариства» положення цієї статті не поширюються на особу (осіб, що діють спільно), яка вже є власником контрольного пакета акцій, з урахуванням кількості акцій, що належать їй та її афілійованим особам.

За змістом п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» афілійовані одна щодо іншої особи – це юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи.

Контроль відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» – це вирішальний вплив або можливість здійснення вирішального впливу на господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішення органами управління суб'єкта господарювання, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання.

Водночас, згідно з ч. 4 ст. 1 Закону України «Про акціонерні товариства», створення, припинення акціонерного товариства, одержання у власність або в управління акцій та набуття іншим чином права контролю над товариством здійснюється з дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

За змістом ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» контроль – вирішальний вплив однієї чи декількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб, зокрема, завдяки праву, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління суб'єкта господарювання.

Таким чином, обґрунтованим є висновок судів попередніх інстанцій про те, що до збільшення статутного капіталу АТ «УКРКАРТ» на підставі рішення загальних зборів

акціонерів від 24 жовтня 2015 року вищезазначені юридичні особи разом вже володіли контрольним пакетом акцій АТ «УКРКАРТ» (в сукупності 59,0773 % акцій), оскільки є афілійованими особами.

За таких умов суд касаційної інстанції погоджується з висновком судів про безпідставність вимог позивача з огляду на вищенаведені положення ч. 6 ст. 65 Закону України «Про акціонерні товариства». Протилежні доводи скаржника не знайшли свого підтвердження у матеріалах справи, з огляду на що відхиляються судом як необґрунтовані.

Враховуючи, що інших належних аргументів касаційна скарга позивача не містить, суд касаційної інстанції вважає, що, звертаючись із касаційною скаргою, АТ «Укргазбанк» не довело неправильне застосування судами попередніх інстанцій норм права як необхідної передумови для скасування судових рішень, що оскаржуються.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 8 серпня 2018 року у справі № 910/23703/16 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75825125>.

6.8. Інформація про загальну вартість акцій, викладена в проекті договору про їх викуп, потрібна акціонеру саме на зборах для того, щоб приймати виважені рішення щодо результатів власного голосування з питань порядку денного

У разі якщо порядок денний загальних зборів передбачає голосування з питань, визначених ст. 68 Закону України «Про акціонерні товариства», акціонерне товариство повинно надати акціонерам можливість ознайомитися з проектом договору про викуп товариством акцій відповідно до порядку, передбаченого ст. 69 цього Закону. Умови такого договору (крім кількості і загальної вартості акцій) повинні бути єдиними для всіх акціонерів.

Однак, Верховний Суд констатує, що ст. 36 Закону має назву «Документи, які надаються акціонерам, та документи, з якими акціонери можуть ознайомитись під час підготовки до загальних зборів». Тобто всі перелічені в статті заходи в часі передують загальним зборам. Таким чином, дана стаття зобов'язує акціонерне товариство надати акціонерам можливість ознайомитися з проектом договору про викуп акцій до проведення зборів.

Належне виконання цього обов'язку акціонерним товариством передбачає сукупність послідовних дій: по-перше – це виготовлення належного проекту договору, а по-друге – надання акціонеру фізичної можливості з ним ознайомитись.

У ст. 36 Закону, визначаючи вимоги до проекту договору про викуп акцій, законодавець вказав, що лише умови щодо кількості та загальної вартості акцій носять індивідуальний для кожного акціонера характер, а всі інші умови договору повинні бути єдиними для всіх акціонерів. Отже, законодавець передбачив, що загальна вартість акцій (як індивідуальна договірною умова) повинна міститися в проекті договору про їх викуп.

Таким чином, для того, щоб виготовити проект договору про викуп акцій та ознайомити з ним позивача, відповідач повинен був спочатку визначити загальну вартість акцій позивача.

Верховний Суд констатує, що ч. 2 ст. 69 Закону передбачає, що в повідомленні акціонера про право на викуп акцій товариство повинно зазначити: 1) ціну викупу акцій; 2) кількості акцій, викуп яких має право вимагати акціонер; 3) загальну вартість у разі викупу акцій товариством; 4) строк здійснення товариством укладення договору та оплати вартості акцій. Таким чином, загальна вартість акцій, в тому сенсі, який вживається законодавцем у статтях 36 та 69 вищевказаного Закону, є добутком ціни викупу однієї акції та загальної кількості акцій, що належать акціонеру.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку в п. 10 Роз'яснень від 10 серпня 2010 року № 7 «Про порядок застосування розділу XII Закону України «Про акціонерні товариства» щодо здійснення обов'язкового викупу акціонерним товариством розміщених ним акцій» зазначає, що ціна викупу акцій, яка є обов'язковим реквізитом повідомлення про право вимоги обов'язкового викупу акцій, що належать акціонеру, є також істотною умовою договору про обов'язковий викуп акцій.

Згідно зі ст. 36 Закону відповідач повинен був ознайомити позивача з проектом договору до дня проведення зборів, тобто до 26 квітня 2018 року. Однак, як встановлено судами попередніх інстанцій, ціна викупу належних позивачеві акцій (331 грн без ПДВ за 1 просту іменну акцію) та загальна вартість цих акцій (4 691 594 грн без ПДВ), яка повинна була обов'язково міститися в цьому проекті, були визначені та затверджені відповідачем (наглядовою радою Банку) тільки 5 травня 2018 року (Протокол № 293).

Верховний Суд констатує, що місцевий господарський суд, вказавши в оскаржуваному рішенні про те, що позивач не надав доказів звернення до відповідача з вимогою про ознайомлення з проектом договору та відмови відповідачем йому в такому ознайомленні, припустився неправильного тлумачення ст. 36 Закону.

Місцевий суд не звернув уваги на те, що:

- положення ст. 36 Закону вимагали від відповідача обов'язкового зазначення в проекті договору про викуп акції загальної їх вартості; без вказання вартості предмета купівлі-продажу проект договору про викуп не може вважатися належним;
- положення ст. 36 Закону зобов'язували відповідача виготовити проект договору про викуп акцій та ознайомити з ним позивача до 26 квітня 2018 року (дати зборів).
- для того, щоб виготовити проект договору (та своєчасно ознайомити з ним позивача), відповідач повинен був визначити загальну вартість акцій, а він, як встановлено місцевим судом, це зробив лише 5 травня 2018 року, тобто вже після зборів.

Суд апеляційної інстанції в оскаржуваній постанові правомірно зазначив про те, що відповідачем у справі не доведено дотримання ним визначеного ст. 36 Закону обов'язку з надання позивачу можливості ознайомлення з проектом договору про викуп акцій. Однак апеляційний суд не зробив висновку про те, що ця обставина призводить до порушення прав позивача, що є результатом неправильного тлумачення судом норми матеріального права, а саме ст. 36 Закону.

Оскільки, як вказано вище, відповідач, згідно зі ст. 36 Закону, повинен був визначити загальну вартість акцій (шляхом множення ціни викупу акцій, визначеної згідно з положеннями ст. 8 Закону, на їх кількість) саме до зборів, визначення її рішенням від 5 травня 2018 року, тобто після зборів, є протиправним та порушує права позивача на володіння передбаченою Законом інформацією до моменту його голосування на зборах. Отже, позовні вимоги про визнання недійсним рішення наглядової ради відповідача, оформленого протоколом № 293 засідання наглядової ради від 5 травня 2018 року, щодо затвердження ринкової вартості простої іменної акції Банку, ціни викупу акцій та загальної вартості акцій, які підлягають викупу, також є законними та обґрунтованими.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 20 лютого 2019 року у справі № 910/8705/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80108943>.

7. Спори щодо формування статутного капіталу юридичної особи

7.1. Справи зі спорів юридичних осіб щодо захисту права власності на майно, яке використовується в господарській діяльності товариства-відповідача, підлягають розгляду в порядку господарського судочинства

У справі, що переглядається, немає спору між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), в тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, оскільки позивач не є та не був учасником ТОВ «Інтерлак», як і ТОВ «Інтерлак» не було та не є учасником ТОВ «КЗПТ».

Аналіз предмета й підстав позову, викладених у позовній заяві, а також доводів, наведених в апеляційній та касаційній скаргах, вказує на те, що позов у цій справі позивач пред'явив до відповідачів з метою захисту свого права власності на майно, посилаючись на його незаконне надходження до статутного капіталу ТОВ «Інтерлак» та безпідставне використання цим товариством; вимоги про повернення майна та про усунення перешкод у користуванні майном ґрунтуються на положеннях гл. 29 розд. I кн. 3 ЦК України «Захист права власності».

Отже, висновок судів попередніх інстанцій про те, що спірні правовідносини вважаються корпоративними, є помилковим.

Вимоги про витребування майна та про усунення перешкод у здійсненні права користування й розпорядження майном позивач пред'явив до ТОВ «Інтерлак» як до особи, яка на час звернення з позовом володіє спірним майном та перешкоджає у здійсненні відповідних речових прав позивачем, тобто сторони спору про майно.

Натомість позов не містить жодних вимог до відповідачів – фізичних осіб, задоволення яких відновлювало б порушене право позивача щодо володіння та користування спірним майном.

Таким чином, спір у цій справі виник у правовідносинах із захисту права власності на майно, яке використовується в господарській діяльності, а сторонами цього спору є юридичні особи, що відповідає критеріям належності справи до господарського судочинства.

Визначення позивачем у позові такого складу сторін у справі (позивача та відповідача), який не відповідає реальному складу учасників спору у спірних правовідносинах, не може змінювати вид судочинства, в якому слід розглядати такий спір.

Щодо вимог позивача про визнання недійсним рішення загальних зборів засновників ТОВ «Інтерлак», відображеного в протоколі установчих зборів цього товариства від 3 вересня 2012 року, в частині внесення до статутного капіталу майна, що належить позивачу, суд вважає, що рішення загальних зборів засновників про створення товариства вичерпує свою дію після його реалізації створенням та державною реєстрацією товариства, а визнання такого рішення недійсним після його реалізації не впливає на зміст прав та обов'язків сторін у спірних правовідносинах, не спричиняє відновлення порушеного права позивача у спірних правовідносинах.

Вимоги ж позивача про визнання недійсним рішення загальних зборів засновників ТОВ «Інтерлак» від 3 вересня 2012 року, що вичерпало свою дію його реалізацією (в частині внесення до статутного капіталу майна, що належить позивачу, та визначення його юридичної адреси), не підлягають розгляду судами в межах спору про захист права власності на майно юридичних осіб незалежно від юрисдикції.

Ця справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, а спір про захист права власності майна, що належить позивачу – юридичній особі, але використовується в господарській діяльності відповідача – іншої юридичної особи, відноситься до компетенції господарських судів України.

Наведені в касаційній скарзі доводи про неправильне визначення судами спірних правовідносин як корпоративних є правильними, однак це не впливає на законність висновків суду про закриття провадження у справі.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 березня 2018 року у справі № 235/4376/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73335595>.

7.2. Позовні вимоги фізичної особи до господарського товариства, учасником якого вона не є, про відшкодування моральної шкоди, завданої порушенням права власності цієї особи у зв'язку з незаконним внесенням засновниками товариства майна до статутного капіталу товариства, підлягають розгляду за правилами цивільного судочинства

У справі позивачка не обґрунтовує позовні вимоги порушенням корпоративних прав, а вказує на порушення її права власності. Тобто, не будучи учасником ТзОВ «Норма Плюс», вона звернулася до суду з позовом про захист цивільного права. Відповідачами за цим позовом вважає засновників ТзОВ «Норма Плюс» і саме товариство. Порушення права власності обґрунтовує незаконним, на її думку,

внесенням у статутний капітал ТзОВ «Норма Плюс» майна, яке належить їй на праві власності, а також зазначенням у редакції статуту цього товариства від 25 липня 2013 року недостовірної, як стверджує позивачка, інформації про адресу розміщення обладнання головної станції.

Крім того, позовні вимоги фізичної особи, яка подала позов не як підприємець, про відшкодування моральної шкоди юридичною особою згідно з ч. 1 ст. 15, ч. 2 ст. 30 ЦПК України, частинами 1 та 2 ст. 1 і ст. 12 ГПК України у редакції, чинній на час розгляду справи судами першої й апеляційної інстанцій, підлягають розгляду за правилами цивільного судочинства.

З огляду на вказане Велика Палата Верховного Суду вважає необґрунтованим висновок апеляційного суду та суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження у справі та необхідність розгляду цього спору за правилами господарського судочинства.

Справа підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 17 квітня 2018 року у справі № 523/9076/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73469613>.

8. Спори, пов'язані з реалізацією права власності на частку в статутному капіталі юридичної особи

8.1. Суд не може здійснювати функції учасників товариства, зокрема із прийняття рішень з питань перерозподілу часток, та зобов'язувати учасників здійснювати будь-який перерозподіл відповідно до грошових вкладів та, як наслідок, фіксувати і встановлювати за певним учасником відсоткові значення його внеску у статутному капіталі

Позивач, звертаючись з позовом у цій справі, просить суд зобов'язати учасників ТОВ «Куликівка Постачсервіс» здійснити перерозподіл часток у статутному капіталі товариства відповідно до грошових вкладів, а саме: визначити за ОСОБА_3 100 % вартості внеску у статутному капіталі товариства.

Згідно з ч. 2 ст. 52 Закону України «Про господарські товариства» якщо учасники до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства не внесли (не повністю внесли) свої вклади, загальні збори учасників приймають одне з таких рішень: про виключення із складу товариства тих учасників, які не внесли (не повністю внесли) свої вклади, та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про зменшення статутного капіталу та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про ліквідацію товариства.

Тобто прийняття рішень з питань перерозподілу часток учасників товариства чинним законодавцем віднесено саме до компетенції загальних зборів товариства, а не до способу захисту порушеного права шляхом подання позову, про що правильно зазначили суди попередніх інстанцій.

Крім того, суди попередніх інстанцій, обґрунтовано взявши до уваги передбачену статтею 6 Господарського кодексу України заборону незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, в тому числі й судів, у господарські відносини, а також врахувавши положення п. «б» ч. 4 ст. 41 та статті 51 Закону України "Про господарські товариства" дійшли правильного висновку про те, що питання внесення змін до статуту товариства, у тому числі перерозподіл часток учасників товариства, є виключною компетенцією загальних зборів товариства. Відповідно, суд не може здійснювати функції учасників товариства, зокрема із прийняття рішень з питань перерозподілу часток, та зобов'язувати учасників здійснювати будь-який перерозподіл відповідно до грошових вкладів та, як наслідок, фіксувати й встановлювати за певним учасником відсоткові значення його внеску у статутному капіталі. При цьому господарські суди мають право лише перевіряти повноважність, законність та правомірність прийнятих загальними зборами товариства рішень у разі заявленя відповідної позовної вимоги.

З огляду на викладене колегія суддів погоджується з висновком судів попередніх інстанцій, що такий спосіб захисту цивільних прав, як зобов'язання учасників ТОВ «Куликівка Постачсервіс» здійснити перерозподіл часток в статутному капіталі товариства відповідно до грошових вкладів, а саме визначити за ОСОБА_3 100 % вартості внеску у статутному капіталі товариства, не відповідає положенням ст. 16 ЦК України та статтям 6, 20 ГК України, є неефективним і не забезпечує реального захисту прав учасника товариства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24 липня 2018 року у справі № 927/693/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75501099>.

8.2. Спир між фізичними особами – учасниками приватного підприємства про розірвання договору купівлі-продажу (відступлення) частки в статутному капіталі цього підприємства, є господарсько-правовим

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що оскільки з переходом до відповідача прав і обов'язків щодо частки в статутному капіталі ПП «МП «Вікторія» на підставі укладеного з позивачем договору купівлі-продажу до нього перейшли відповідні права й обов'язки стосовно участі спільно з позивачем у діяльності та управлінні цього підприємства, то й відносини, які виникли між сторонами оспорюваного договору, за своєю правовою природою є корпоративними відносинами щодо володіння, користування й розпорядження належними сторонам корпоративними правами у цьому приватному підприємстві.

Таким чином, спір у цій справі, який виник з корпоративних відносин між учасниками приватного підприємства щодо розірвання укладеного між ними договору купівлі-продажу (відступлення) частки в статутному капіталі цього підприємства, є господарсько-правовим і підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

За змістом статей 1, 2, 12 ГПК України (у редакції, чинній на час розгляду справи судами попередніх інстанцій), з урахуванням приписів ст. 167 ГК України, спори у справах, які виникають з корпоративних відносин між учасниками приватного підприємства щодо розірвання укладеного між ними договору купівлі-продажу (відступлення) частки в статутному капіталі цього підприємства, є господарсько-правовими і підлягають розгляду за правилами господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 911/3494/16 (провадження № 12-44гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74440210>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановах Великої Палати Верховного Суду:

- від 3 жовтня 2018 року у справі № 331/2533/17 (провадження № 14-315цс18) – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77136524>;

- від 24 квітня 2019 року у справі № 752/215/18 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81691834>.

8.3. Спори у справах, які виникають з корпоративних відносин між учасниками товариства, у тому числі й тими, які вибули, щодо визнання недійсними рішення загальних зборів учасників товариства, змін до статуту товариства, а також договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства є господарсько-правовими і підлягають розгляду за правилами господарського судочинства

Обґрунтовуючи касаційну скаргу, ОСОБА_15 зазначила про відсутність корпоративних відносин у цьому спорі з огляду на суб'єктний склад учасників справи, оскільки позивач звернувся до суду не як учасник товариства, а як фізична особа, права якої порушені. ГПК України (в редакції, чинній на час розгляду справи Великою Палатою Верховного Суду) також установлює, що господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів; справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах; й інші справи у спорах між суб'єктами господарювання (пункти 3, 4, 15 ч. 1 ст. 20 цього Кодексу).

Натомість відповідно до положень ст. 15 ЦПК України (у редакції, чинній на дату подання позовної заяви), які кореспондуються з приписами ст. 19 цього Кодексу (у чинній редакції), суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ здійснюється в порядку іншого судочинства.

Отже, правильне визначення підвідомчості цієї справи залежить від установлення наявності або відсутності корпоративних відносин між учасниками справи. Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом

об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. У випадках, передбачених цим Кодексом, господарське товариство може діяти у складі одного учасника. Господарські товариства є юридичними особами (частини 1, 3 ст. 79 ГК України у редакції, чинній на дату подання позовної заяви). Згідно зі ст. 80 ГК України до господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства. Відповідно до ч. 3 ст. 80 цього Кодексу товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів. Разом з тим відповідно до частин 1, 3 ст. 167 ГК України корпоративними правами є права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав. Отже, корпоративним є спір щодо створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи – суб'єкта господарювання, якщо стороною у справі є учасник (засновник, акціонер, член) такої юридичної особи, у тому числі й той, який вибув.

З огляду на зазначене Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що оскільки оспорюване рішення загальних зборів учасників ТОВ «УК «Піонер Сервіс», оформлене протоколом від 21 грудня 2013 року № 2, зміни до статуту ТОВ «УК «Піонер Сервіс», затверджені цим рішенням, а також договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства від 28 лютого 2014 року є підставами виникнення, зміни та припинення прав і обов'язків позивача щодо частки в статутному капіталі ТОВ «УК «Піонер Сервіс», то вони стосуються відповідних прав і обов'язків позивача стосовно участі в діяльності та управлінні цього товариства. Отже, відносини, які виникли між позивачем та відповідачами, за своєю правовою природою є корпоративними відносинами щодо володіння, користування й розпорядження належними сторонам корпоративними правами у цьому товаристві.

Велика Палата Верховного Суду відхиляє як необґрунтовані доводи ОСОБА_17 щодо відсутності корпоративних відносин та відповідно корпоративного спору в цій справі з огляду на те, що ні вона, ні позивач не були учасниками ТОВ «УК «Піонер Сервіс» на дату подання позовної заяви, оскільки за змістом положень п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК України (у редакції, чинній на дату подання позовної заяви), ст. 167 ГК України учасник, який вибув зі складу юридичної особи, може бути стороною корпоративного спору. Таким чином, спір у цій справі, який виник з корпоративних відносин між учасниками ТОВ «УК «Піонер Сервіс» щодо визнання недійсним рішення загальних зборів учасників цього товариства, змін до статуту останнього та договору купівлі-

продажу частки у статутному капіталі товариства, є господарсько-правовим і підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 18 грудня 2018 року у справі № 911/1437/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977509>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 13 лютого 2019 року у справі № 756/10182/16-ц – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80112293>.

8.4. Договір купівлі-продажу частки статутного капіталу товариства, укладений за відсутності рішення вищого органу управління юридичної особи – засновника про припинення участі у господарському товаристві, визнається недійсним судом

Рівненська обласна асоціація по сільському будівництву «Рівнеагробуд» звернулася до Господарського суду Рівненської області з позовом до ТОВ «Агробуд-Рівне» про визнання недійсним з моменту підписання договору купівлі-продажу частки статутного капіталу від 7 березня 2013 року, укладеного між сторонами, посвідченого приватним нотаріусом Рівненського міського нотаріального округу Рівненської області Плетньовим В.О. і зареєстрованого в реєстрі за № 171.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначив, що оспорюваний договір купівлі-продажу від 7 березня 2014 року був підписаний не керівником, а невідомою особою, а також скріплений печаткою, яка не відповідає печатці Асоціації «Рівнеагробуд».

Під час нового розгляду справи позивач змінив підстави позову шляхом збільшення кількості підстав позову. Свої вимоги мотивував тим, що зміст даного правочину суперечить ЦК України, ГК України, Закону України «Про господарські товариства», а особи, які вчинили правочин, не мали необхідного обсягу цивільної дієздатності.

Виходячи зі змісту наведеної норми ч. 3 ст. 123 ГК України, колегія суддів дійшла висновку, що за відсутності положень статуту Асоціації, які б регулювали питання набуття чи припинення прав асоціації як учасника (засновника) інших господарських товариств, рішення про припинення участі Асоціації у господарському товаристві має прийматися вищим органом управління Асоціації, як і рішення про її участь у господарському товаристві.

Місцевим господарським судом обґрунтовано встановлено, що в даному випадку мало місце саме припинення участі Асоціації у товаристві, що стало наслідком укладеного договору про придбання частки Асоціації в розмірі 99,64 % ТОВ «Агробуд-Рівне». Окрім того, судами попередніх інстанцій встановлено, що таке рішення зафіксовано у п. III. 1. протоколу загальних зборів ТОВ «Агробуд-Рівне» № 1/13 від 7 березня 2014 року, а саме: «Затверджено припинення участі Асоціації у товаристві, у зв'язку з відчуженням належної їй частки».

При цьому колегія суддів зазначає, що наявність судових рішень у господарських справах № 918/680/15 та № 918/433/14, якими відповідно відмовлено в задоволенні позову про визнання недійсними рішень загальних зборів від 7 березня 2014 року, оформлених протоколом № 1/13, та відмовлено в задоволенні позову про визнання

недійсним рішення Правління Асоціації, яке оформлене протоколом № 8 від 4 березня 2014 року (про відчуження частки Асоціації в статутному капіталі ТОВ «Агробуд-Рівне»), не впливає на правомірність оспорюваного у даній справі договору.

Так, наявність рішення Правління Асоціації не заміняє собою рішення вищого органу управління Асоціації – загальних зборів і не спростовує його відсутність.

Виходячи з наведеного, а також враховуючи обставини справи, встановлені господарськими судами, суд апеляційної інстанції обґрунтовано дійшов висновку про відсутність підстав для визнання недійсним спірного правочину у зв'язку з порушенням ч. 3 ст. 238 ЦК України з огляду на те, що ОСОБА_11 не була представником ТОВ «Агробуд-Рівне» при укладенні вказаного договору купівлі-продажу, оскільки орган (загальні збори учасників), до компетенції якого віднесено вирішення вказаного питання, не уповноважував генерального директора укладати та підписувати оскаржуваний правочин від імені ТОВ «Агробуд-Рівне». Рішенням загальних зборів від 7 березня 2014 року зобов'язано генерального директора товариства видати довіреність ОСОБА_6 від товариства на укладення та підписання договору купівлі-продажу частки з Асоціацією.

При цьому колегія суддів зазначає, що ОСОБА_11, підписуючи договір від імені Асоціації, діяла без відповідних належних повноважень, оскільки всупереч вимогам закону було відсутнім рішення вищого органу управління на припинення участі Асоціації у господарському товаристві.

Таким чином, місцевий господарський суд, в свою чергу, дійшов помилкового висновку, про наявність правових підстав для визнання недійсним оспорюваного договору також у зв'язку з порушенням ч. 3 ст. 238 ЦК України. Разом з тим такий висновок суду першої інстанції не призвів до прийняття неправильного рішення, а тому відсутні правові підстави для його скасування.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 червня 2018 року у справі № 918/552/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75081828>.

8.5. Якщо сторонами договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ вчинено дії щодо його виконання, зокрема набуття права власності покупцем на частку в статутному капіталі, здійснення державної реєстрації змін відомостей у ЄДР, оспорюваний правочин не може бути кваліфікований як фіктивний

Фіктивний правочин характеризується тим, що сторони вчиняють такий правочин лише для вигляду, знаючи заздалегідь, що він не буде виконаний. При вчиненні фіктивного правочину сторони мають інші цілі, ніж ті, що передбачені правочином. Причому такі цілі можуть бути протизаконними або фіктивний правочин може взагалі не мати правової мети. Визнання фіктивного правочину недійсним потребує встановлення господарським судом умислу його сторін.

Сам по собі факт невиконання сторонами умов правочину не робить його фіктивним. Для визнання правочину фіктивним ознака вчинення його лише для вигляду

має бути властива діям обох сторін правочину. Якщо одна сторона діяла лише для вигляду, а інша – намагалася досягти правового результату, такий правочин не можна визнати фіктивним.

Якщо сторони не вчиняють жодних дій для здійснення фіктивного правочину, суд тільки приймає рішення про визнання такого правочину недійсним, без застосування реституції. Якщо ж на виконання правочину було передано майно або майнові права, такий правочин не може бути кваліфікований як фіктивний.

З огляду на вчинення сторонами дій щодо виконання договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ «Сенс» від 6 лютого 2012 року, зокрема, набуття права власності покупцем на частку у розмірі 15 % статутного капіталу, здійснення державної реєстрації змін відомостей у ЄДР, оспорюваний правочин не може бути кваліфікований як фіктивний.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 8 серпня 2018 року у справі № 920/1144/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75957693>.

8.6. Право власності на частку в статутному капіталі ТОВ або ТДВ у третьої особи виникає з моменту укладення договору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін. Набуття права власності на частку в статутному капіталі надає третій особі право на вступ до ТОВ

ОСОБА_2 звернулась до Господарського суду міста Києва з позовом до ОСОБА_3 про визнання права власності на частку в статутному капіталі ТОВ «Сімферопольське автотранспортне підприємство № 14329» за ОСОБА_2 в розмірі 99 %, що відповідає вкладу в розмірі 565 095,96 грн.

На обґрунтування позовних вимог позивач посилається на невизнання відповідачем права власності ОСОБА_2 на частку у статутному капіталі ТОВ «Сімферопольське автотранспортне підприємство № 14329» в розмірі 99 % статутного капіталу товариства. При цьому як на підставу виникнення права власності позивач вказує на договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства від 18 квітня 2017 року, який укладений між ОСОБА_6 та ОСОБА_2.

Корпоративні права обумовлені наявністю в особи прав на частку в статутному капіталі. І навпаки, за відсутності в особи прав на таку частку не може йтися про корпоративні права та корпоративні правовідносини.

За змістом ст. 167 ГК України ознаками корпоративних прав є те, що суб'єктом цих прав є особа, яка має частку в статутному фонді (майні) товариства та набула правомочностей, передбачених законом та статутом товариства (організаційних та майнових).

Право власності на частку в статутному капіталі ТОВ або ТДВ у третьої особи виникає з моменту укладення договору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін (ст. 363 ЦК України). Набуття права власності на частку в статутному капіталі надає третій особі право на вступ до ТОВ.

Право участі у ТОВ або ТДВ є особистим немайновим правом, а отже, автоматичного набуття статусу учасника товариства у зв'язку з набуттям третьою особою права власності на частку в статутному капіталі не відбувається.

Право безпосередньої участі у ТОВ або ТДВ третя особа набуває тільки з моменту вступу до товариства, що має бути підтверджено відповідним рішенням загальних зборів учасників товариства.

Закон не пов'язує момент виникнення права участі у ТОВ або ТДВ з моментом державної реєстрації відповідних змін у складі учасників ТОВ або ТДВ. Водночас згідно з положеннями ст. 89 ЦК України відомості про зміни у складі учасників ТОВ або ТДВ підлягають внесенню до ЄДР. Правові наслідки наявності або відсутності відповідних відомостей у ЄДР визначено ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Якщо товариство після прийняття рішення про внесення змін до установчих документів (зміна складу учасників) не повідомило орган, що здійснив реєстрацію, для внесення необхідних змін до ЄДР, новий учасник має право звернутися до господарського суду з позовом про зобов'язання товариства вчинити дії щодо державної реєстрації змін в установчих документах товариства у зв'язку зі зміною у складі учасників товариства на підставі ст. 7 Закону України «Про господарські товариства» (п. 2.6 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин»).

Об'єктом правовідносин купівлі-продажу є частка в статутному капіталі, право на яке є майновим, тобто майнове право є оборотоздатним об'єктом (ст. 190 ЦК України). При цьому корпоративні права не можуть переходити у власність набувача, тобто корпоративні права не є об'єктом права власності.

Як на підставу виникнення права власності на частку в статутному капіталі ТОВ «Сімферопольське автотранспортне підприємство № 14329» за ОСОБА_2 в розмірі 99 %, що відповідає вкладу в розмірі 565 095,96 грн, ОСОБА_2 вказує на договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства від 18 квітня 2017 року, який укладений між нею та ОСОБА_6. Окрім того, зазначає, що 19 квітня 2017 приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Карабазовим С.В. проведено реєстраційні дії на підставі договору від 18 квітня 2017 року та протоколу загальних зборів № 1 від 18 квітня 2017 року, зокрема зареєстровано учасниками товариства ОСОБА_6 (1 % статутного капіталу) та ОСОБА_2 (99 % статутного капіталу).

З врахуванням викладеного колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, що обраний позивачем у спірних правовідносинах спосіб захисту у вигляді визнання права власності на частку у статутному капіталі товариства не можна вважати ефективним, оскільки такий спосіб захисту не призведе до поновлення прав позивача, зважаючи на існування чинного наказу Міністерства юстиції України від 30 травня 2017 року № 1770/5 про скасування реєстраційних дій, а також з огляду на наявність судових проваджень у справах про визнання недійсними рішень загальних зборів про зміну складу учасників товариства, та визнання недійсними договору купівлі-продажу часток у статутному капіталі товариства від 31 березня 2017 року (справа

№ 910/7426/17) та укладеного позивачем договору від 18 квітня 2017 року (справа № 757/30964/17-ц).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 13 листопада 2018 року у справі № 910/605/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77821192>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24 жовтня 2018 року у справі № 911/3773/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77431908>.

8.7. **Обов'язковий викуп акцій може застосовуватися тільки тоді, коли загальними зборами прийнято рішення про вчинення значного правочину (а не попереднє схвалення значного правочину)**

Виходячи з правової позиції, викладеної у постанові Верховного Суду України від 21 травня 2013 року у справі № 07/5026/796/2012, висновок суду першої інстанції про те, що голосування проти прийняття загальними зборами рішення про попереднє схвалення значних правочинів відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 68 Закону України «Про акціонерні товариства» є підставою для здійснення обов'язкового викупу належних акціонером акцій, якщо він цього вимагає, ґрунтується на неправильному застосуванні норм матеріального права.

У цій справі, що переглядається в касаційному порядку, колегія суддів не вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України.

Враховуючи викладене, на момент прийняття рішення загальних зборів акціонерів ПАТ «Миколаївцемент» від 15 квітня 2014 року ст. 68 Закону України «Про акціонерні товариства» не передбачала право акціонера вимагати здійснення обов'язкового викупу акціонерним товариством належних йому голосуючих акцій у разі, якщо він голосував проти прийняття рішення про попереднє схвалення значного правочину.

В цьому випадку відмова ПАТ «Миколаївцемент» здійснити викуп акцій позивача відповідає вимогам ст. 68 Закону України «Про акціонерні товариства», а висновок суду першої інстанції про те, що позивач має право вимагати викупу акціонерним товариством належних йому голосуючих акцій, оскільки відповідачем-1 начебто були вчинені дії щодо фактичного погодження значного правочину, є помилковим і таким, що ґрунтується на довільному тлумаченні норм статей 68, 70 Закону України «Про акціонерні товариства».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11 квітня 2018 року у справі № 914/940/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73533070>.

9. Спори, пов'язані зі спадкуванням корпоративних прав

9.1. Голоси, які припадають на частку померлого (ліквідованого) учасника, не враховуються під час голосування з питання про прийняття спадкоємця або правонаступника до товариства

Відповідно до положень ч. 5 ст. 53 Закону України «Про господарські товариства» та ст. 8 ЦК України (аналогія закону) до вирішення питання про вступ (прийняття) спадкоємців (правонаступників) померлого (ліквідованого) учасника, правомочність загальних зборів учасників визначається без урахування частки в статутному капіталі, яка належала померлому (ліквідованому) учаснику.

Під час встановлення легітимності загальних зборів учасників товариства та наявності кворуму для проведення цих зборів слід враховувати голоси інших учасників цього товариства, які без голосів, що припадають на частку померлого (ліквідованого) учасника, становлять у сукупності 100 % голосів, які мають враховуватися під час визначення кворуму.

Прийняття рішення про вступ спадкоємця (правонаступника) учасника до ТОВ (ТДВ) належить до компетенції загальних зборів учасників товариства.

Факт одержання статусу спадкоємця учасника товариства лише засвідчує перехід до спадкоємця майнових прав померлого (частка у статутному капіталі, яка належала померлому учаснику товариства) та дає спадкоємцю право на вступ до господарського товариства. Право ж безпосередньої участі в управлінні господарським товариством (корпоративні права) спадкоємці набувають тільки з моменту вступу до господарського товариства, що має бути підтверджено відповідним рішенням загальних зборів товариства.

Голоси, які припадають на частку померлого (ліквідованого) учасника, не враховуються під час голосування з питання про прийняття спадкоємця або правонаступника до товариства, під час визначення правомочності загальних зборів для прийняття рішення про прийняття спадкоємця або правонаступника учасника товариства до цього товариства, а також під час вирішення інших питань.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 14 лютого 2018 року у справі № 740/2194/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72489552>.

9.2. Особи вважаються учасниками товариства не з моменту прийняття ними спадщини, а з моменту прийняття рішення про зміну складу його учасників у зв'язку зі смертю засновника (учасника) товариства та вступу до нього спадкоємців і про внесення відповідних змін до статуту цього товариства, а також державної реєстрації таких змін

У серпні 2017 року ОСОБА_4 звернулася до суду із позовом, посилаючись на те, що ІНФОРМАЦІЯ_1 помер її син ОСОБА_5, після смерті якого вона, а також ОСОБА_3

(дружина ОСОБА_5) та ОСОБА_6 (син ОСОБА_5) у порядку спадкування за законом набули частки у статутному капіталі ТОВ «Таурус 8» та ТОВ «Спецпродторг ММ». У зв'язку з цим позивачка має право на отримання інформації щодо своїх коштів, вкладених у ці підприємства, та щодо діяльності зазначених суб'єктів господарювання. 6 липня 2017 року ОСОБА_4 звернулася до ОСОБА_3 із заявою про надання фінансової інформації щодо діяльності ТОВ «Таурус 8». Листом від 13 липня 2017 року позивачці відмовлено в наданні такої інформації. Посилаючись на зазначене, ОСОБА_4 просила суд визнати дії відповідачів у частині відмови в наданні фінансової інформації щодо діяльності ТОВ «Таурус 8» незаконними; зобов'язати відповідачів надати їй указану інформацію; стягнути з ОСОБА_3 моральну шкоду в розмірі 50 000 грн. Суд на підставі наданих сторонами доказів установив, що вищий орган ТОВ «Таурус 8» не приймав рішень про зміну складу його учасників у зв'язку зі смертю засновника (учасника) товариства ОСОБА_5 і вступу до нього спадкоємців ОСОБА_3, ОСОБА_4 та про внесення відповідних змін до статуту цього товариства. У матеріалах справи відсутні докази державної реєстрації таких змін. Тобто позивачка та відповідачка не набули статусу учасників ТОВ «Таурус 8».

Отже, зазначений спір не є спором між учасниками (засновниками) ТОВ «Таурус 8» або між цим товариством та його учасником (засновником) щодо створення, діяльності, управління або припинення діяльності цієї юридичної особи.

За таких обставин апеляційний суд дійшов помилкового висновку про те, що ОСОБА_4 та ОСОБА_3 у силу факту прийняття ними спадщини вважаються учасниками товариства, а тому цей спір є корпоративним і підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 27 лютого 2019 року у справі № 761/27538/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80522364>.

9.3. Спір про стягнення спадкоємцем акціонера невикористаних товариством дивідендів, втрат від інфляції та 3 % річних підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

Корпоративним є спір щодо створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи – суб'єкта господарювання, якщо стороною у справі є учасник (засновник, акціонер, член) такої юридичної особи.

Відповідно до статей 1216 і 1218 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Згідно з ч. 1 ст. 1296 ЦК України спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину.

Із наведеного вбачається, що з переходом прав на 399 іменних акцій ПАТ «Укрнафта», а також на дивіденди за ними за 2011–2014 роки від ОСОБА_5 до позивачки (також акціонера цього товариства) в порядку спадкування, до останньої

перейшли й відповідні корпоративні права ОСОБА_5 щодо цього акціонерного товариства, у тому числі й стосовно правомочностей на отримання певної частки його прибутку (дивідендів).

Таким чином, оскільки предметом спору в цій справі є стягнення з акціонерного товариства на користь його акціонера ОСОБА_3 дивідендів за акціями, що успадковані нею від чоловіка (ОСОБА_5), інфляційних втрат і 3 % річних, а також ураховуючи, що відповідач не оспорує обсяг майнових прав (розмір дивідендів), успадкованих позивачкою від померлого ОСОБА_5, та відповідний порядок їх спадкування, то цей спір за своєю правовою природою є корпоративним, адже стосується діяльності акціонерного товариства, стороною якого є акціонер цього товариства, тобто виник із корпоративних відносин і підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 вересня 2018 року у справі № 910/18015/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76649426>.

10. Спори, пов'язані із захистом права учасника (акціонера) товариства на отримання частини прибутку товариства (дивідендів)

10.1. Справи щодо здійснення виплат грошових коштів учасникам товариства як дивідендів на підставі дійсного рішення загальних зборів, які не підлягають поверненню відповідно до ст. 1212 ЦК України, розглядаються у порядку господарського судочинства як корпоративні спори

У серпні 2017 року ТОВ «Агрофірма «Яковлівська», посилаючись на приписи ст. 1212 ЦК України, звернулося до Господарського суду Полтавської області з позовом про стягнення з учасників товариства коштів, отриманих без достатньої правової підстави, а саме: із ОСОБА_3 – 259 352 грн, із ОСОБА_4 – 415 758 грн. Позовні вимоги мотивовані безпідставністю здійснених позивачем на користь відповідачів виплат у вигляді дивідендів як учасникам (засновникам) ТОВ «Агрофірма «Яковлівська» через відсутність рішення загальних зборів товариства (непроведення). Ухвалою Господарського суду Полтавської області від 14 серпня 2017 року позовну заяву направлено за підсудністю до Господарського суду Харківської області.

ТОВ «Агрофірма «Яковлівська» виплачувало відповідачам дивіденди як учасникам товариства, яке в подальшому звернулось про їх повернення.

Відповідно до ст. 1212 ЦК України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуте, згодом відпала.

Аналіз указаної норми права дає підстави для висновку, що цей вид позадоговірних зобов'язань виникає за таких умов: набуття особою майна або його збереження за рахунок іншої особи; відсутність для цього правових підстав або якщо такі відпали.

Рішення загальних зборів товариства є достатньою та належною правовою підставою отримання коштів його учасниками.

Враховуючи встановлені судами попередніх інстанцій обставини справи щодо здійснення виплат грошових коштів учасникам ТОВ «Агрофірма «Яковлівська» як дивідендів на підставі дійсного рішення загальних зборів, такі кошти набуто учасниками товариства за наявності правової підстави, тому вони не можуть бути повернуті на підставі ст. 1212 ЦК України.

Спори, які виникають між товариством з обмеженою відповідальністю та його учасниками стосовно набуття коштів товариства цими учасниками як дивідендів або стосовно збереження таких коштів без достатніх правових підстав, мають корпоративний характер.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 3 липня 2018 року у справі № 917/1345/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75215615>.

10.2. Вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить із цього товариства, має визначатися із дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки з урахуванням всього майна товариства

Вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості активів товариства за вирахуванням вартості його зобов'язань (тобто вартості чистих активів), пропорційній до частки учасника в статутному капіталі товариства.

За наявності спору між учасником товариства та самою юридичною особою щодо визначення вартості майна останньої, учасник товариства має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства, а не на підставі вартості, за якою майно обліковується у товаристві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою вольовою дією товариства, яка не може бути беззаперечним доказом дійсної вартості майна. Сторони можуть доводити дійсну вартість майна будь-якими належними доказами (ст. 76 ГПК України). До таких доказів належать, у тому числі, висновки експертів.

При вирішенні цього спору суди попередніх інстанцій, врахувавши висновки комплексно-комісійної судової будівельно-технічної експертизи від 30 вересня 2015 року, дійшли висновку, що частка майна з урахуванням дійсної (ринкової) вартості основних засобів, нематеріальних активів ТОВ «Черкаситехномаш» та за вирахуванням зобов'язань товариства, що належить до сплати ОСОБА_6 у зв'язку з його виходом з товариства, складає 2 085 800,00 грн.

Таким чином, висновки судів першої та апеляційної інстанцій про те, що вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить із цього товариства, має визначатися із дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки, з урахуванням всього майна товариства, є обґрунтованими.

У постанові Верховного Суду України від 18 листопада 2014 року в справі № 910/10168/13 сформульована правова позиція, що «вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості чистих активів

товариства, яка визначається в порядку, встановленому законодавством, пропорційно його частці в статутному капіталі товариства на підставі балансу, складеного на дату виходу (виключення)» і що висновки судів першої та апеляційної інстанцій, з якими погодився і Вищий господарський суд України, про те, що вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить із цього товариства, визначається виключно із дійсної (ринкової вартості) об'єкта оцінки, з урахуванням загальної концепції визначення ринкової вартості об'єктів нерухомого майна, без урахування іншого майна товариства, є необґрунтованими. Виходячи з викладеного вище Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відійти від цієї правової позиції.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 24 квітня 2018 року у справі № 925/1165/14 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73896751>.

10.3. Скасування рішення загальних зборів про виплату дивідендів після виходу учасника зі складу товариства є порушенням права позивача на мирне володіння майном

Згідно з ч. 3 ст. 509 ЦК України зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості, тоді як скасування рішення загальних зборів про виплату дивідендів після виходу учасника зі складу цього товариства, якому цим рішенням товариства зобов'язувалося сплатити суму дивідендів, порушує право позивача на мирне володіння майном та призводить до порушення принципу добросовісності, справедливості та розумності.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23 травня 2018 року у справі № 908/1027/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74411401>.

10.4. З прийняттям товариством рішення про виплату дивідендів та встановленням у такому рішенні строків проведення розрахунків з учасником (акціонером) у товариства виникає обов'язок виплати дивідендів без будь-яких додаткових умов у встановлений у рішенні загальних зборів строк

Отже, у разі прийняття загальними зборами товариства рішення про виплату дивідендів у такого товариства виникає обов'язок сплатити акціонеру відповідну суму коштів у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття такого рішення, чи у строк, визначений загальними зборами.

Отже, сплата акціонеру дивідендів, щодо виплати яких було прийнято рішення загальними зборами відповідача, надає акціонеру, на користь якого таке рішення прийняте, «законне очікування», що йому будуть такі дивіденди виплачені. Невиплата товариством таких дивідендів акціонеру прирівнюється до порушення права останнього на мирне володіння майном (рішення ЄСПЛ у справах «Брумареску проти

Румунії» (п. 74), «Пономарьов проти України» (п. 43), «Агрокомплекс проти України» (п. 166).

Оскільки право на отримання частки прибутку (дивідендів) акціонером передбачено ст. 116 ЦК України, ст. 10 Закону України «Про господарські товариства» і з цього питання було прийнято рішення загальними зборами відповідача, які оформлені протоколами № 22 від 10 жовтня 2014 року, № 23 від 22 липня 2015 року, однак останній виплату дивідендів не здійснив, чим порушив свої зобов'язання і права позивача, який є акціонером ПАТ «Укрнафта» з кількістю акцій 900 штук, на мирне володіння майном, то господарські суди, здійснивши перерахунок, обґрунтовано і правомірно стягнули з відповідача на користь позивача заборгованість з виплати дивідендів в розмірі 78 579,36 грн за 2011–2014 роки з урахуванням сплати відповідачем податків і зборів (5 % податку з доходу фізичних осіб, 1,5 % військового збору).

Також колегія суддів погоджується з висновками господарських судів про стягнення з відповідача 3 % річних та інфляційні втрати за спірний період з наведених вище підстав.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 січня 2018 року у справі № 910/11316/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71659611>.

10.5. До спорів про стягнення несплачених дивідендів застосовується загальна позовна давність у три роки

Перш ніж застосувати позовну давність, господарський суд повинен з'ясувати та зазначити в судовому рішенні, чи порушене право або охоронюваний законом інтерес позивача, за захистом якого той звернувся до суду. У разі коли такі право чи інтерес не порушені, суд відмовляє в позові з підстав його необґрунтованості. І лише якщо буде встановлено, що право або охоронюваний законом інтерес особи дійсно порушені, але позовна давність спливла і про це зроблено заяву іншою стороною у справі, суд відмовляє в позові у зв'язку зі спливом позовної давності – за відсутності наведених позивачем поважних причин її пропущення.

Питання щодо поважності цих причин, тобто наявності обставин, які з об'єктивних, незалежних від позивача підстав унеможливили або істотно утруднювали своєчасне подання позову, вирішується господарським судом у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини. Щодо фізичної особи (громадянина) останніми можуть бути документально підтверджені тяжке захворювання, тривале перебування поза місцем свого постійного проживання (наприклад, за кордоном) тощо. Закон не визначає, з чиєї ініціативи суд визнає причини пропущення позовної давності поважними. Як правило, це здійснюється за заявою (клопотанням) позивача з наведенням відповідних доводів і поданням належних та допустимих доказів.

Порушення суб'єктивного цивільного права позивача полягає у порушенні його корпоративних прав на отримання частини прибутку (дивідендів) відповідача.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18 липня 2018 року у справі № 908/1846/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75429602>.

10.6. У разі якщо дивіденди будуть сплачені у надмірному розмірі (наприклад, без вирахування податків), товариство має право звернутися до господарського суду з позовом про стягнення безпідставно отриманих коштів

Дивіденди, нараховані на користь фізичних осіб – резидентів (нерезидентів), підлягають оподаткуванню військовим збором за ставкою 1,5 % від об'єкта оподаткування (підпункт 1.3 п. 16-1 підрозділу 10 розд. ХХ ПК України (в редакції до 1 січня 2017 року)).

З урахуванням наведених вище положень законодавства ТОВ «Крайт» було зобов'язане як податковий агент нарахувати і сплатити до державного бюджету податок на дохід з фізичних осіб за ставкою податку 5 % та військовий збір у розмірі 1,5 % із суми 900 000,00 грн дивідендів ОСОБА_1, що підлягають сплаті за протоколом загальних зборів учасників від 26 серпня 2014 року.

Як правильно зазначили господарські суди, позивач повинен був виплатити відповідачу із 900 000,00 грн дивідендів суму коштів в розмірі 850 679,85 грн, оскільки підлягали сплаті податок на доходи фізичних осіб в розмірі 5 %, що становить 45 000,00 грн та військовий збір у розмірі 1,5 %, що становить 4320,15 грн.

Проте, на виконання зазначеного рішення загальних зборів учасників ТОВ «Крайт» було здійснено на користь ОСОБА_1 виплату дивідендів в загальній сумі 894 015,00 грн, що підтверджується платіжними дорученнями.

Вищевикладене свідчить, що ОСОБА_1 безпідставно отримала дивіденди у розмірі 43 335,15 грн (894 015,00 грн – 850 679,85 грн).

За таких обставин та наведених правових норм господарські суди дійшли правильних висновків про наявність правових підстав для задоволення позову про стягнення з відповідача на користь позивача безпідставно отриманих коштів у сумі 43 335,15 грн.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 25 квітня 2018 року у справі № 904/7262/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73793090>.

10.7. Справи про стягнення засновником із фермерського господарства частки складеного капіталу, частини прибутку, інфляційних витрат та трьох процентів річних, підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства

Відповідно до вимог ст. 1 Закону України «Про господарські товариства» до господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою

відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Аналогічне положення міститься й у ч. 2 ст. 113 ЦК України. Зокрема, господарські товариства можуть бути створені у формі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства.

Тобто цей перелік є вичерпним і фермерське господарство не віднесене до господарських товариств.

Можна зробити висновок, що на час звернення з позовом до суду (грудень 2013 року) у порядку цивільного судочинства підлягали розгляду справи, що виникали з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою, яка не є господарським товариством (фермерські, кооперативні, приватні, колективні підприємства тощо), та її учасниками (засновниками, членами), у тому числі учасником, який вибув, пов'язаними зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, якщо стороною у спорі є фізична особа.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 вересня 2018 року у справі № 478/2192/13-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76615038>.

10.8. [Спори щодо стягнення чистого нерозподіленого прибутку стосуються захисту корпоративного права учасника юридичної особи та повинні розглядатися в порядку господарського судочинства](#)

12 червня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_3 до ТОВ «Біол» про стягнення коштів за касаційною скаргою позивача на ухвалу Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 27 квітня 2018 року та постанову Апеляційного суду Запорізької області від 7 червня 2018 року і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Суд апеляційної інстанції, як і відповідач, вважав, що спір виник із корпоративних відносин позивача з відповідачем, а тому належить до юрисдикції господарського суду. Натомість позивач з рішенням суду апеляційної інстанції не погодився, вважаючи, що суд першої інстанції правильно визначив можливість розгляду справи за правилами цивільного судочинства, але закриття провадження за відсутності для цього належних підстав.

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 255 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо набрали законної сили рішення суду або ухвала суду про закриття провадження у справі, ухвалені або постановлені з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили, за тими самими вимогами.

Тобто, згідно із вказаним пунктом підставою для закриття провадження у справі є, зокрема, вирішення спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав шляхом ухвалення рішення, яке набрало законної сили, або постановлення ухвали про закриття провадження у справі.

Отже, суд першої інстанції дійшов помилкового висновку про те, що оскільки 14 грудня 2017 року Мелітопольський районний суд Запорізької області постановив ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі № 320/9235/17 з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, то звернення позивача у справі № 320/9224/17 є повторним і для закриття провадження у ній слід застосувати саме п. 3 ч. 1 ст. 255 ЦПК України.

Проте суд апеляційної інстанції усунув вказане порушення норм процесуального права, змінивши мотивувальну частину ухвали суду першої інстанції, встановивши, що спір стосується захисту корпоративного права позивача на отримання чистого нерозподіленого прибутку відповідача.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 116 ЦК України учасники господарського товариства мають право у порядку, встановленому установчим документом товариства та законом, брати участь у розподілі прибутку товариства й одержувати його частину (дивіденди).

Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав (частини 1 та 3 ст. 167 ГК України).

З огляду на зазначені приписи Велика Палата Верховного Суду вважає, що спори між учасником товариства та самим товариством стосовно права позивача на отримання частини прибутку відповідача є такими, що виникають з корпоративних відносин, а вирішення цих спорів належить до юрисдикції господарського суду.

Тому Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що цю справу слід розглядати за правилами господарського судочинства, та вважає заперечення позивача щодо юрисдикції суду необґрунтованими.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2019 року у справі № 320/9224/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82885799>.

10.9. Відсутність інформації про позивача як власника акцій в реєстрі власників іменних цінних паперів на дату прийняття рішення про виплату дивідендів (не з вини позивача) не може бути підставою для невиплати дивідендів за належними позивачу акціям

Право на отримання дивідендів мають особи, які є акціонерами товариства на початок строку виплати дивідендів.

Тобто, не здійснивши позивачці, яка з 20 серпня 1998 року є акціонером Акціонерного товариства XI «Енергопроект», виплати нарахованих загальними зборами

акціонерів відповідача дивідендів за 2009–2016 роки за належними їй 2000 іменними акціями цього товариства, відповідач порушив свої зобов'язання щодо здійснення належних виплат, невиконання яких є підставою для задоволення позову.

Відповідно до ч. 1 ст. 152 ЦК України акціонерне товариство – це господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями.

До особи, яка набула право на цінний папір, одночасно переходять у сукупності всі права, які ним посвідчуються (права за цінним папером), крім випадків, установлених законом або правочином (абз. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»).

Касаційний господарський суд погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що невідновлення інформації про власників іменних цінних паперів, у тому числі про ОСОБА_3, яким належать 149 276 штук простих іменних акцій, що складає 7,3943 % загального обсягу випуску, та невключення їх до реєстру власників іменних цінних паперів (обов'язок щодо відновлення якої рішенням Господарського суду Харківської області від 28 лютого 2013 року у справі № 922/963/13-г покладено на ТОВ «Співдружність» та зобов'язано останнє надати реєстр власників іменних цінних паперів ВАТ «Харківський науково-дослідний та проектно-конструкторський інститут «Енергопроект») не позбавляє акціонера (-ів), акції якого (-их) не були своєчасно переведені в бездокументарну форму, права на отримання дивідендів, оскільки станом на момент прийняття рішення про виплату дивідендів та на момент їх виплати ОСОБА_3 була і є акціонером та має корпоративні права.

Право на отримання частки прибутку (дивідендів) акціонером передбачено ст. 116 ЦК України, ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства», п. 8.2 статуту відповідача. З цього питання було прийнято рішення загальними зборами відповідача, яке оформлено протоколом від 12 серпня 2017 року. Виплату дивідендів позивачу, який є акціонером товариства на початок строку виплати дивідендів, не здійснено у зв'язку з відсутністю його в реєстрі власників іменних цінних паперів станом на 3 жовтня 2017 року. Інформація щодо нього як власника іменних цінних паперів ПАТ «Харківський науково-дослідний та проектно-конструкторський інститут «Енергопроект» була втрачена не з вини позивача та була відновлена лише у листопаді 2017 році. Відповідно відсутність інформації про позивача як власника акцій в реєстрі власників іменних цінних паперів станом на 3 жовтня 2017 року не може бути підставою для невиплати дивідендів за належними позивачу акціями.

З огляду на викладене місцевий господарський суд, з яким погодився і суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про те, що відповідач порушив свої зобов'язання щодо сплати дивідендів, передбачені п. 5.2 статуту відповідача, а також порушив права позивача, який є акціонером ПАТ «Харківський науково-дослідний та проектно-конструкторський інститут «Енергопроект» з кількістю акцій 2000 штук, на мирне володіння майном, а отже, обґрунтовано і правомірно задовольнив позовні вимоги та стягнув з відповідача на користь позивача заборгованість з виплати дивідендів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29 січня 2019 року у справі № 922/677/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79589029>.

11. Спори, пов'язані з проведенням аудиторської перевірки діяльності юридичної особи

11.1. Спори, що виникають між товариством та його учасником щодо відшкодування витрат товариства, пов'язаних із проведенням на вимогу учасника аудиторської перевірки річної фінансової звітності товариства, належать до юрисдикції господарських судів, оскільки спірні правовідносини тісно пов'язані із реалізацією учасником своїх корпоративних прав

Спори, що виникають між товариством та його учасником на підставі ч. 4 ст. 146 ЦК України про відшкодування витрат товариства, пов'язаних із проведенням на вимогу учасника аудиторської перевірки річної фінансової звітності товариства, належать до юрисдикції господарських судів, оскільки спірні правовідносини тісно пов'язані із реалізацією учасником своїх корпоративних прав, зокрема права на управління товариством і права на отримання інформації про товариство.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі № 904/2194/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74121030>.

11.2. Право учасника товариства звернутись із вимогою про проведення аудиторської перевірки річної фінансової звітності товариства не залежить ні від волі товариства (його посадових осіб), ні від доцільності проведення такої перевірки, а виникає в силу прямої вказівки закону

Під час вирішення спорів за позовами учасників ТОВ чи ТДВ або акціонерів, що у сукупності володіють більш як 10 % акцій, про спонукання товариства провести аудиторську перевірку його діяльності та звітності згідно зі статтями 146, 162 ЦК України, ч. 2 ст. 63 Закону України «Про господарські товариства», ч. 5 ст. 75 Закону України «Про акціонерні товариства» господарським судам потрібно враховувати, що передбачене зазначеними статтями право учасників (акціонерів) спрямоване на контроль діяльності виконавчого органу, а тому є складовою права на управління товариством в установленому законом і установчими документами порядку.

З огляду на викладене колегія суддів зазначає, що право учасника товариства звернутись із вимогою про проведення аудиторської перевірки річної фінансової звітності товариства не залежить ні від бажання самого товариства (його посадових осіб) проводити чи не проводити перевірку, ні від доцільності чи відсутності доцільності проведення такої перевірки, наявності вже проведених перевірок, натомість, обов'язок товариства забезпечити аудитору можливість проведення перевірки виникає в силу прямої вказівки закону.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29 травня 2018 року у справі № 921/505/17-г/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74411292>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 14 лютого 2018 року у справі № 910/783/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73793090>.

12. Податкові спори

12.1. Податковий борг стягується безпосередньо з платника податків, незважаючи на те, що 100 % його акцій перебувають у державній власності

Позивач звернувся з позовом про стягнення податкового боргу.

Суди звернули увагу, що акціонерне товариство як суб'єкт господарювання утворюється на майновій основі, що складається з вкладів акціонерів у його статутний капітал. Тому таке майно належить акціонерному товариству на праві власності. Засновники акціонерного товариства з моменту передачі товариству майнових внесків перестають бути власниками майна, що становить їхні внески, здобуваючи у власність замість цього майна акції, емітовані товариством, та відповідні корпоративні права щодо цього товариства.

Право власності на акції, емітовані акціонерним товариством, і право власності на майно, яке належить цьому акціонерному товариству, за своєю формою відрізняються, оскільки зазначені акції та майно є окремими об'єктами права власності. Поняття «власник майна» та «власник корпоративних прав» не є тотожними. Доказів того, що відповідач є органом виконавчої влади, до сфери управління якого належить майно третьої особи як платника податків, за критеріями належності, достатності та допустимості доказів позивачем не доведено.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 9 жовтня 2018 року у справі № 826/11262/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77045305>.

12.2. Виплата дивідендів реінвестуванням у збільшення статутного капіталу щодо номінальної вартості акцій не може ототожнюватися з виплатою дивідендів акціями, тому не зумовлює звільнення платника податків від сплати авансового внеску

Загальні збори акціонерів ПАТ затвердили порядок розподілу прибутку за 2010 рік: вирішили нарахувати дивіденди з подальшим їх спрямуванням на збільшення статутного капіталу товариства шляхом збільшенням номінальної вартості акцій зі 100 грн до 550 грн. Було вирішено, що розміщення акцій не здійснюється, власники акцій не зазнають збитків, пов'язаних зі збільшенням статутного капіталу, в акціонерів не змінюється кількість акцій та відсоток голосів у статутному капіталі.

Чинним на момент виникнення та реалізації спірних правовідносин підпунктом 153.3.1 п. 153.3 ст. 153 ПК України було встановлено, що в разі прийняття

рішення щодо виплати дивідендів емітент корпоративних прав, на які нараховуються дивіденди, проводить зазначені виплати власнику таких корпоративних прав незалежно від того, чи є оподатковуваний прибуток, розрахований за правилами, визначеними ст. 152 цього Кодексу, чи ні.

Відповідно до підпункту 153.3.2. п. 153.3, крім випадків, передбачених підпунктом 153.3.5 цього пункту, емітент корпоративних прав, який приймає рішення про виплату дивідендів своїм акціонерам (власникам), нараховує та вносить до бюджету авансовий внесок із податку в розмірі ставки, встановленої п. 151.1 ст. 151 цього Кодексу, нарахованої на суму дивідендів, що фактично виплачуються, без зменшення суми такої виплати на суму такого податку. Зазначений авансовий внесок вноситься до бюджету до/або одночасно з виплатою дивідендів.

У разі виплати дивідендів у формі, відмінній від грошової (крім випадків, передбачених підпунктом 153.3.5 цього пункту), базою для нарахування авансового внеску згідно з абз. 1 цього підпункту є вартість такої виплати, розрахована за звичайними цінами.

Обов'язок із нарахування та сплати авансового внеску з цього податку за визначеною п. 151.1 ст. 151 цього Кодексу ставкою покладається на будь-якого емітента корпоративних прав, що є резидентом, незалежно від того, чи є такий емітент або отримувач дивідендів платником податку, чи має пільги зі сплати податку, надані цим Кодексом, чи у вигляді застосування ставки податку іншої, ніж встановлена в п. 151.1 ст. 151 цього Кодексу (крім платників цього податку, які підпадають під дію п. 156.1 ст. 156 цього Кодексу). Обов'язок із нарахування та сплати авансового внеску з цього податку не поширюється на суб'єктів господарювання, які є платниками фіксованого сільськогосподарського податку згідно з розд. XIV цього Кодексу.

Підпунктом «б» підпункту 153.3.5 встановлено, що авансовий внесок, передбачений підпунктом 153.3.2 цього пункту, не справляється у разі виплати дивідендів: б) у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих платником податку, за умови, що така виплата ніяким чином не змінює пропорцій (часток) участі всіх акціонерів (власників) у статутному фонді емітента, незалежно від того, чи були такі акції (частки, паї) належним чином зареєстровані (показані у зміні до статутних документів), чи ні.

Суди попередніх інстанцій, даючи оцінку рішенням загальних зборів акціонерів, зробили обґрунтований висновок, що було прийнято рішення про виплату дивідендів акціонерам, суму яких було реінвестовано у збільшення статутного капіталу збільшенням номінальної вартості акцій. Такий порядок розпорядження акціонерами своїми дивідендами не може ототожнюватися із виплатою дивідендів акціонерами, з фактом якого законодавець пов'язує звільнення платника податків від сплати авансового внеску при такій виплаті.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 23 травня 2018 року у справі № 826/9561/13-а можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74264968>.

12.3. Емітент корпоративних прав зобов'язаний під час нарахування дивідендів на користь платника податку здійснити й оподаткування таких дивідендів (нарахування, утримання та сплата податку на доходи фізичних осіб)

Суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що визначальним питанням для вирішення цієї справи є встановлення дати проведення позивачем саме нарахування дивідендів, за результатами чого і має бути проведено оподаткування, незалежно від факту (дати) виплати, а враховуючи, що нарахування дивідендів за 2010 рік позивачем було проведено в квітні 2011 року, тобто до моменту набрання чинності змін внесених до ПК України, то відповідно і нарахування податку на доходи фізичних осіб з таких дивідендів товариством цілком обґрунтовано проведено за ставкою 5 %.

Суди також обґрунтовано дійшли висновку і щодо безпідставності тверджень контролюючого органу про порушення товариством вимог щодо оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходу у негрошовій формі, отриманого як додаткове благо у вигляді суми боргу, анульованого товариством за його самостійним рішенням (прострочена дебіторська заборгованість по населенню за спожитий природний газ), неповідомлення боржника (фізичної особи) про анулювання боргу та невключення суми анульованого боргу до податкового розрахунку по формі 1 ДФ, оскільки, по-перше, контролюючим органом не було надано доказів того, що термін позовної давності по таких сумах дебіторської заборгованості не минув, а по-друге, списання дебіторської заборгованості, за якою минув термін позовної давності, в бухгалтерському обліку не пов'язаний з обов'язком повідомлення боржника (фізичної особи) про анулювання боргу та включення суми анульованого боргу до податкового розрахунку по формі 1 ДФ.

Судами попередніх інстанцій повною мірою встановлено фактичні обставини справи, надано об'єктивний та обґрунтований їх аналіз з урахуванням наданих доказів та доводів як позивача так і відповідача, у зв'язку з чим відсутні підстави вважати, що обставини справи встановлено не повно чи неправильно, а отже і наведені скаржником доводи в касаційній скарзі (аналогічні тим, що були зазначені в запереченнях на позовну заяву та апеляційній скарзі) щодо цього не спростовують правильних по суті висновків судів попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 8 серпня 2018 року у справі № 804/2913/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75776299>.

12.4. Кошти, отримані товариством від учасника як додаткові внески, до моменту здійснення державної реєстрації змін до установчого документа (статуту), в якому саме і містяться відомості щодо розміру та порядку внесення вкладів до статутного фонду, не можуть бути визнані прямою інвестицією в емітовані таким товариством корпоративні права

Під час попереднього касаційного перегляду Вищий адміністративний суд України визнав обґрунтованими висновки судів попередніх інстанцій щодо того, що кошти, отримані товариством від учасника як додаткові внески, до моменту здійснення державної реєстрації змін до установчого документа (статуту), в якому саме і містяться відомості щодо розміру та порядку внесення вкладів до статутного фонду, не можуть бути визнані прямою інвестицією в емітовані таким товариством корпоративні права в розумінні абз. 2 підпункту 1.28.2 п. 1.28 ст. 1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», оскільки такі права не можуть виникнути до набрання ними чинності.

Аналогічних висновків дійшов Верховний Суд України у своїй постанові від 21 лютого 2012 року (№ 21-942во10).

Зауваження суду касаційної інстанції у цій частині при відправленні справи на новий розгляд були висловлені щодо того, що судами попередніх інстанцій хоча й підтверджено факт правопорушення у цій частині, проте скасовано податкове повідомлення-рішення № 0001582300/3 у повному розмірі, без врахування відповідних висновків.

За наслідком нового судового розгляду судами попередніх інстанцій підтверджено правомірність відповідного висновку, оскільки розмір статутного фонду збільшено лише у 2009 році, що виключає правомірність надходження коштів на рахунки товариства як внесків до статутного капіталу та призводить до заниження доходів як бази оподаткування податком на прибуток.

У касаційній скарзі позивач не спростовує факт перерахунку відповідних коштів і відсутність нової редакції статуту у 2008 році, на момент здійснення їх перерахунку. Посилання скажника на те, що зміни до статуту внесено до моменту проведення перевірки є безпідставними, оскільки наступна реєстрація змін до статуту не виключає правопорушення, допущеного у 3 кварталі 2008 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12 лютого 2019 року у справі № 2а-2188/10/0270 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79791827>.

12.5. Придбанням інвестиційного активу вважаються операції з внесення платником податку коштів або майна до статутного капіталу юридичної особи

Загальний фінансовий результат операцій з інвестиційними активами визначається як сума інвестиційних прибутків, отриманих платником податку протягом

звітнього року, зменшена на суму інвестиційних збитків, понесених платником податку протягом такого року.

Якщо загальний фінансовий результат операцій з інвестиційними активами має від'ємне значення, то його сума переноситься у зменшення загального фінансового результату операцій з інвестиційними активами наступних років до його повного погашення.

Сума дивідендів, на яку було збільшено кількість акцій, по суті й економічному змісту є операцією з внесення платником податку коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на емітовані нею права.

Суд погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що загальний фінансовий результат позивача у 2010 році має від'ємне значення 1 315 615,95 грн, правильно розрахований шляхом відрахування з суми продажу цінних паперів (1 084 384,05 грн) суми придбання цінних паперів (2 400 000 грн), а сума загального фінансового результату за інвестиційними активами минулих років позивача, що має від'ємне значення, правомірно перенесена у зменшення загального фінансового результату 2012 року.

Здійснення позивачем розрахунку інвестиційного прибутку з урахуванням витрат у вигляді дивідендів реінвестованих в акції АС ТЗТ «Дніпроінмед» відповідає приписам законодавства та підтверджує факт витрачання грошового доходу ОСОБА_1 у вигляді дивідендів на придбання інвестиційного активу цінних паперів.

Посилання податкового органу на ненадання позивачем під час перевірки розрахункових документів, які підтверджують витрати на придбання простих акцій за договорами купівлі-продажу цінних паперів у 2009 році, є неприйнятними та правомірно відхилені судами попередніх інстанцій з огляду на те, що позивач не є ФОП, на неї не розповсюджується дія Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 15 грудня 2004 року № 637, щодо оформлення касових або розрахункових документів при придбанні простих акцій.

Суд визнає, що податковим органом не доведені правопорушення, покладені в основу збільшення грошового зобов'язання з податку на доходи фізичних осіб спірним податковим повідомленням-рішенням, безпідставність збільшення податку обумовлює безпідставність застосування штрафних (фінансових) санкцій.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30 жовтня 2018 року у справі № 804/13463/14 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77508174>.

12.6. Здійснення платником податку грошового внеску до статутного фонду ТОВ як прямої інвестиції в обмін на корпоративні права є операцією купівлі-продажу корпоративних прав у емітента, і покупець є платником податку

Якщо протягом звітного періоду витрати на придбання кожного з окремих видів цінних паперів, а також деривативів, понесені (нараховані) платником податку, перевищують доходи, отримані (нараховані) від продажу (відчуження) цінних паперів або деривативів такого ж виду протягом такого звітного періоду, від'ємний фінансовий результат переноситься на зменшення фінансових результатів від операцій з цінними паперами або деривативами такого ж виду майбутніх звітних періодів у порядку, визначеному ст. 6 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств».

Якщо протягом звітного періоду доходи від продажу кожного з окремих видів цінних паперів, а також деривативів, отримані (нараховані) платником податку, перевищують витрати, понесені (нараховані) платником податку внаслідок придбання цінних паперів або деривативів такого ж виду протягом такого звітного періоду (з урахуванням від'ємного фінансового результату від операцій з цінними паперами чи деривативами такого ж виду минулих періодів), прибуток включається до складу валових доходів такого платника податку за результатами такого звітного періоду.

Усі інші витрати та доходи такого платника податку, крім витрат та доходів за операціями з цінними паперами (корпоративними правами) та деривативами, визначеними цим підпунктом, беруть участь у визначенні об'єкта оподаткування такого платника податку на загальних умовах, встановлених цим Законом.

Згідно з підпунктом 7.6.2 п. 7.6 ст. 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» норми цього пункту поширюються на платників податку – торгівців цінними паперами та деривативами, а також на будь-яких інших платників податку, які здійснюють операції з торгівлі цінними паперами чи деривативами.

Те саме стосується обліку операцій таких платників податку з придбання або продажу корпоративних прав, відмінних від акцій.

Виходячи зі змісту підпункту 7.6.2 п. 7.6 ст. 7 цього Закону термін «торгівля цінними паперами та деривативами» охоплює будь-які операції з придбання або продажу корпоративних прав.

Відповідно до підпункту 7.6.3 п. 7.6 цієї статті Закону термін «витрати» позначає суму коштів або вартість майна, сплачену (нараховану) платником податку продавцю цінних паперів та деривативів як компенсація їх вартості. До складу витрат включається також сума будь-якої заборгованості покупця, яка виникає у зв'язку з таким придбанням.

Аналіз наведених норм дає підстави для висновку, що здійснення платником податку грошового внеску до статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю як прямої інвестиції в обмін на корпоративні права є операцією купівлі-продажу корпоративних прав у емітента, і цей платник податку є покупцем корпоративних прав.

Таким чином, суди, застосувавши вищенаведені правові норми, зробили юридично правильний висновок, що грошові кошти, які внесені до статутних фондів

товариств з обмеженою відповідальністю як пряма фінансова інвестиція, відповідно до вимог підпунктів 7.6.1 та 7.6.3 п. 7.6 ст. 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», відносяться до складу витрат по операціях з придбання корпоративних прав, відмінних від акцій, та відображаються в окремому податковому обліку в порядку, встановленому нормами цього пункту.

Такий висновок відповідає правовій позиції Верховного Суду України, висловленій у постанові від 2 квітня 2013 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 23 січня 2018 року у справі № 804/1395/13-а можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71766383>.

12.7. Збільшений вартісний дохід від продажу інвестиційних активів, який не змінює пропорцію його персонального паю в статутному фонді та припадає на частку в статутному фонді, сформовану за рахунок приватизаційних майнових сертифікатів, звільняється від оподаткування

Аналіз положень підпункту 4.3.18 п. 4.3 ст. 4 та підпункту «б» підпункту 9.6.8 п. 9.6 ст. 9 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» дає підстави для висновку про те, що від оподаткування звільняється дохід від продажу інвестиційних активів, які припадають на частку в статутному фонді емітента, що сформована за рахунок приватизаційних майнових сертифікатів. При цьому вартісне збільшення інвестиційного активу (пакета акцій чи майнового паю) платника податку в майбутньому в результаті юридичних фактів, які не змінюють пропорцію його персонального паю до статутного фонду (загальної вартості майнового паю) емітента, не має впливати на співвідношення пільгової частки такого платника, дохід від продажу якої не включається до складу загального річного оподаткованого доходу, та частки, дохід від продажу якої включається до оподаткованого доходу з його зменшенням на вартість витрат на придбання такої частки.

Оскільки відповідачем не надано належних та допустимих доказів того, що корпоративні права, відчужені позивачем, не були одержані ОСОБА_2 у власність у процесі приватизації в обмін на приватизаційні компенсаційні сертифікати, безпосередньо отримані як компенсація суми внеску до установ Ощадного банку СРСР або до установ державного страхування СРСР, судами попередніх інстанцій зроблено правильний висновок, що сума доходу, отримана позивачем від продажу інвестиційних активів не включається до оподаткованого доходу.

Доводи касаційної скарги ДПІ не спростовують правильність доводів, якими мотивовано судові рішення, не дають підстав вважати висновки судів попередніх інстанцій помилковими, а застосування судом норм матеріального та процесуального права – неправильним.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22 лютого 2019 року у справі № 2а-9127/09/2670 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80127331>.

12.8. Продаж корпоративних прав за ціною, нижчою від вартості їх придбання, не свідчить про заниження господарським товариством свого валового доходу

Висновок податкового органу про заниження позивачем валового доходу фактично ґрунтується на тому, що ТОВ «Укрзернопром Агро» не мало права продавати частку в статутному капіталі ТОВ «Укрзернопром-Іванків» за ціною, нижчою ніж 3 960 000 грн.

Таким чином, прибутковість кожної окремої операції не є обов'язковою ознакою господарської діяльності, адже вона може включати і окремі збиткові операції, які, хоча й були спрямовані на одержання прибутку, однак з об'єктивних причин призвели до негативних фінансово-економічних наслідків. Натомість визначальною ознакою господарської діяльності є наявність мети з отримання прибутку, а збитковість операції може бути обумовлена комерційним ризиком.

За таких обставин касаційний суд вважає за необхідне погодитися з обґрунтованим висновком апеляційного суду про те, що податковим органом було зроблено помилковий висновок про заниження ТОВ «Укрзернопром Агро» валового доходу по вказаній операції та, як наслідок, про завищення суми від'ємного значення об'єкта оподаткування податком на 2 521 350 грн.

Водночас суд апеляційної інстанції, надаючи оцінку обставинам справи, цілком правомірно взяв до уваги дані з ЄДР про розмір частки ТОВ «Укрзернопром Агро» у статутному фонді ТОВ «Укрзернопром-Іванків», відсутність необхідності на додаткове уповноваження директора ТОВ «Укрзернопром Агро» на продаж частки в статутному фонді ТОВ «Укрзернопром-Іванків», а також відсутність зобов'язуючих приписів у ЦК України щодо нотаріального посвідчення таких угод.

Враховуючи вищенаведене, суд касаційної інстанції погоджується з висновком суду апеляційної інстанції, не спростованим доводами касаційної скарги, про те, що спірне податкове повідомлення-рішення є таким, що не ґрунтується на нормах закону, а тому воно підлягає скасуванню.

Водночас доводи податкового органу у касаційній скарзі про неправомірність стягнення з нього судових витрат шляхом безспірного списання коштів з рахунку ДПІ спростовуються змістом оскаржуваної постанови Київського апеляційного адміністративного суду від 27 червня 2013 року, в якій питання розподілу судових витрат не вирішувалось взагалі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24 січня 2018 року у справі № 2а-13843/12/2670 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71829221>.

12.9. Частина чистого прибутку (доходу), що підлягає сплаті до державного бюджету, не є податковим платежем у розумінні норм Податкового кодексу України, оскільки цей платіж не віднесений ні до загальнодержавних податків та зборів, ні до місцевих податків, і, відповідно, стягнення штрафних санкцій за порушення правил сплати (перерахування) податків не може бути застосовано до таких грошових зобов'язань

Господарські товариства, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, сплачують до Державного бюджету України дивіденди у строк не пізніше 1 липня року, що настає за звітним, нараховані пропорційно розміру державної частки (акцій, паїв) у їх статутних капіталах.

Господарські товариства, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) яких знаходяться у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків, сплачують дивіденди безпосередньо до Державного бюджету України у строк не пізніше 1 липня року, що настає за звітним, у розмірі базових нормативів відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів, але не менше 30 відсотків, пропорційно розміру державної частки (акцій, паїв) у статутних капіталах господарських товариств, акціонером яких є держава і володіє в них контрольним пакетом акцій.

На суму дивідендів на державну частку, несвоєчасно сплачених господарським товариством, у статутному капіталі якого є корпоративні права держави, та господарським товариством, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) яких знаходяться у статутному капіталі господарського товариства, частка держави якого становить 100 відсотків, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, нараховується пеня, яка сплачується до загального фонду Державного бюджету України з розрахунку подвійної облікової ставки Національного банку України від суми недоплати, розрахованої за кожний день прострочення платежу, починаючи з наступного дня після настання строку платежу і по день сплати включно.

Порядок відрахування до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу) державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 року № 138 (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).

У п. 1 Порядку зазначено, що згідно з цим Порядком частина чистого прибутку (доходу), що відраховується державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями (крім державного підприємства обслуговування повітряного руху України «Украерорух» відповідно до Закону України «Про приєднання України до Багатосторонньої угоди про сплату маршрутних зборів», державного підприємства із забезпечення функціонування дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних міжурядових організацій в Україні Державного управління справами, а також державних підприємств «Міжнародний державний центр «Артек» і «Український дитячий центр «Молода гвардія») до державного бюджету за відповідний період, визначається виходячи з обсягу чистого прибутку (доходу), розрахованого згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського

обліку як підсумок суми чистого фінансового результату (прибутку) та суми капіталу в дооцінках, яка підлягає перенесенню до нерозподіленого прибутку, з урахуванням того, що до такого підсумку також може бути включена частка нерозподіленого прибутку або невикористаних фондів, утворених внаслідок розподілу прибутку в обсязі, визначеному рішенням органу управління, за наявності фінансових ресурсів у підприємства, у розмірі: 30 відсотків – державними підприємствами, що є суб'єктами природних монополій, та державними підприємствами, плановий розрахунковий обсяг чистого прибутку яких перевищує 50 млн грн; 15 відсотків – іншими державними унітарними підприємствами.

Згідно з п. 2 цього Порядку частина чистого прибутку (доходу) сплачується державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями до державного бюджету наростаючим підсумком щоквартальної фінансово-господарської діяльності за відповідний період у строк, встановлений для сплати податку на прибуток підприємств.

Відповідно до п. 3 цього Порядку частина чистого прибутку (доходу), що підлягає сплаті до державного бюджету, визначається державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями відповідно до форми розрахунку, встановленої Державною податковою службою, та зазначається у декларації з податку на прибуток підприємства.

Розрахунок частини чистого прибутку (доходу) разом з фінансовою звітністю, складеною відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку, подається державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями до органів державної податкової служби у строк, передбачений для подання декларації з податку на прибуток підприємств.

Нормами ст. 126 ПК України передбачено застосування штрафу до платника податків за несвоєчасну сплату ним грошового зобов'язання та/або авансових внесків з податку на прибуток підприємств, рентної плати протягом строків, визначених цим Кодексом.

Враховуючи нормативні визначення вищевказаних понять (грошове зобов'язання, податкове зобов'язання), частина чистого прибутку не є податковим платежем у розумінні норм ПК України. Цей платіж не віднесений ні до загальнодержавних податків та зборів, ні до місцевих податків. Отже, застосування до позивача штрафних санкцій із посиланням на ст. 126 ПК України не відповідає змісту вищевказаної норми, дія якої поширюється виключно на випадки несплати платником податків грошових зобов'язань.

При цьому покладення на контролюючі органи повноважень щодо обліку таких платежів, а також сплата його до державного бюджету України не змінює правової природи такого платежу. Це, однак, не звільняє позивача від обов'язку, встановленого ст. 11 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» щодо сплати частини чистого прибутку, розрахованого за 2014 рік та визначеного у відповідному розрахунку.

Аналогічного висновку дійшов Верховний Суд під час розгляду справи у постанові від 1 серпня 2018 року № 826/19797/16 (К/9901/35737/18).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 7 листопада 2018 року у справі № 812/1702/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77749422>.

12.10. До складу доходів від операцій з цінними паперами включається дохід, який отримується у результаті відчуження кожного окремого виду цінних паперів, а інші витрати та доходи такого платника податку, крім наведених, беруть участь у визначенні об'єкта оподаткування такого платника податку на загальних умовах, встановлених Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств»

Облік операцій з акціями ведеться разом з іншими, ніж цінні папери, корпоративними правами.

Якщо протягом звітного періоду витрати на придбання кожного з окремих видів цінних паперів, а також деривативів, понесені (нараховані) платником податку, перевищують доходи, отримані (нараховані) від продажу (відчуження) цінних паперів або деривативів такого ж виду протягом такого звітного періоду, від'ємний фінансовий результат переноситься на зменшення фінансових результатів від операцій з цінними паперами або деривативами такого ж виду майбутніх звітних періодів у порядку, визначеному ст. 6 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств».

Якщо протягом звітного періоду доходи від продажу кожного з окремих видів цінних паперів, а також деривативів, отримані (нараховані) платником податку, перевищують витрати, понесені (нараховані) платником податку внаслідок придбання цінних паперів або деривативів такого ж виду протягом такого звітного періоду (з урахуванням від'ємного фінансового результату від операцій з цінними паперами чи деривативами такого ж, виду минулих періодів), прибуток включається до складу валових доходів такого платника податку за результатами такого звітного періоду.

Усі інші витрати та доходи такого платника податку, крім витрат та доходів за операціями з цінними паперами (корпоративними правами) та деривативами, визначеними цим підпунктом, беруть участь у визначенні об'єкта оподаткування такого платника податку на загальних умовах, встановлених цим Законом.

До складу витрат включається також сума будь-якої заборгованості покупця, яка виникає у зв'язку з таким придбанням.

До складу доходів включається також сума будь-якої заборгованості платника податку, яка погашається у зв'язку з таким продажем, обміном або відчуженням.

Таким чином, за правилами п. 7.6 ст. 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» до складу доходів від операцій з цінними паперами включається дохід, який отримується у результаті відчуження кожного окремого виду цінних паперів, а інші витрати та доходи такого платника податку, крім наведених, беруть участь у визначенні об'єкта оподаткування такого платника податку на загальних умовах, встановлених цим Законом.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що між позивачем і ТОВ «Фенікс Капітал» укладено договір № 5677ДР від 25 травня 2010 року на придбання позивачем 83 000 акцій ВАТ «Кримський содовий завод» номінальною вартістю 1 грн за 1 акцію.

Сума придбання – 150 000 грн, дата отримання (покупки) ЦП – 25 травня 2010 року, дата оплати – 26 травня 2010 року, форма існування ЦП – бездокументарна.

Також між позивачем (продавцем) та ТОВ «Фенікс Капітал» укладено договір № УІК-000001; 154216ДП від 4 лютого 2011 року на продаж зазначених цінних паперів на суму 152 000 грн. Дата отримання ЦП – 4 лютого 2011 року, оплата – протягом 40 днів. Крім того, в матеріалах справи наявна копія угоди від 28 грудня 2012 року про зарахування зустрічних однорідних вимог за останньою угодою. Перехід права власності підтверджується випискою про операції з цінними паперами на рахунку у цінних паперах за 2 липня 2010 року та за 10 лютого 2011 року.

Так, матеріалами справи підтверджується належність випуску та наявність акцій, що були предметом купівлі-продажу, перехід права власності на які підтверджується випискою про операції з цінними паперами на рахунку у цінних паперах.

Відтак суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильного висновку про дотримання позивачем вимог щодо документального підтвердження формування витрат по операціях з ТОВ «Фенікс Капітал», які були предметом перевірки, що спростовує доводи контролюючого органу стосовно відсутності доказів фактичного виконання господарських відносин між позивачем та контрагентом.

Крім того, відповідачем під час розгляду справи не надано вироку або іншого рішення суду стосовно посадових осіб контрагента позивача, яким би встановлювались обставини протиправної діяльності цих осіб та підприємства, зокрема, з метою отримання необґрунтованої податкової вигоди за спірними операціями.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 13 лютого 2018 року у справі № 826/14403/13-а можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72289215>.

13. Спори, що виникають з корпоративних правовідносин за участю держави

13.1. При реорганізації державного підприємства шляхом приєднання до правонаступника не переходять ті права та обов'язки державного підприємства, які не були передані правонаступнику та які не належать державному підприємству на момент внесення до ЄДР відомостей про припинення державного підприємства

Отже, позивач не навів, а суди не встановили обставин, які б засвідчували факт передачі з боку ДП «Одеська кіностудія художніх фільмів» як внеску до майна новоствореної юридичної особи (ЗАТ «Одеська кіностудія») разом із цілісним майновим комплексом майнових прав на аудіовізуальні твори.

Натомість 15 жовтня 2006 року Міністерство культури і туризму України та ДП «Одеська кіностудія художніх фільмів» склали акт прийому-передачі фільмів виробництва ДП «Одеська кіностудія художніх фільмів» і майнових прав на них згідно з додатком № 1 «Инвентаризационная опись имущественных прав на аудиовизуальные произведения» від 1 жовтня 2006 року на 8 сторінках, російською мовою, відповідно до якого визначені фільми та майнові права на них передані Міністерству.

Складення двох самостійних актів приймання-передачі (щодо цілісного майнового комплексу та щодо аудіовізуальних творів) на підтвердження фактів передачі цілісного майнового комплексу (без прав на аудіовізуальні твори) позивачу, а прав на аудіовізуальні твори – Міністерству культури і туризму України в контексті наведених вище висновків та нормативного обґрунтування не засвідчує ні наміру органу управління суб'єкта господарювання державної форми власності, ні наміру ДП «Одеська кіностудія художніх фільмів» (до моменту його припинення шляхом приєднання до позивача) на передачу ЗАТ «Одеська кіностудія» майнових прав автора на аудіовізуальні твори – фільми, створені протягом 1955–1991 років, ні їх фактичної передачі ЗАТ «Одеська кіностудія».

З огляду на наведені вище норми та встановлені попередніми судовими інстанціями обставини передачі до статутного фонду позивача за передавальним актом лише цілісного майнового комплексу, Велика Палата Верховного Суду вважає обґрунтованим висновок місцевого господарського суду про те, що права на спірний об'єкт інтелектуальної власності не перейшли до позивача в порядку внесення вкладу до майна новоствореної юридичної особи (позивача). Не перейшли ці права до позивача й у зв'язку з припиненням ДП «Одеська кіностудія художніх фільмів» шляхом його приєднання до позивача, оскільки на момент виключення ДП «Одеська кіностудія художніх фільмів» з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців воно вже не мало цих прав.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 14 березня 2018 року у справі № 910/25312/14 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72909649>.

13.2. Законодавчі обмеження щодо розпорядження майном юридичної особи поширюються виключно на господарські організації з корпоративними правами держави в їх статутному капіталі у розмірі понад 25 %

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що, вирішуючи спір по суті, суди попередніх інстанцій встановили, що відносини, які склалися між сторонами, виникли з приводу оренди майна ПАТ «Чернівецький радіотехнічний завод», що перебуває у процесі приватизації. У таких відносинах Фонд державного майна України здійснює повноваження власника державного майна у процесі приватизації підприємств, установ та організацій, тобто не реалізує в цій частині владних управлінських функцій.

Оскільки Фонд не здійснює владних управлінських функцій, а в основі цього спору лежать організаційні та майнові відносини, що склалися між відповідними суб'єктами щодо певного об'єкта державної власності у процесі його приватизації, то й спір у цій справі не є публічно-правовим та не належить до юрисдикції адміністративних судів.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що наявність у статутному капіталі господарського товариства державної частки (пакета акцій, що належить державі) не змінює правового режиму його майна, яке є приватною власністю господарського товариства.

Особливості управління та обмеження щодо розпорядження об'єктами державної власності встановлені Законом України «Про управління об'єктами державної власності». За змістом ст. 11 цього Закону відповідні обмеження щодо розпорядження майном встановлюються виключно для господарських організацій з корпоративними правами держави в їх статутному капіталі у розмірі понад 25 %.

З огляду на наведені приписи законодавства України та зважаючи на те, що державі у статутному капіталі ПАТ «Чернівецький радіотехнічний завод» належить 21,524 % акцій, а інші 78,476 % акцій товариства, що становить більшість у його статутному капіталі, є власністю інших акціонерів, існуючі законодавчі обмеження щодо розпорядження майном ПАТ «Чернівецький радіотехнічний завод», у тому числі й щодо передачі його в оренду, порушують права акціонерів цього господарського товариства, гарантовані законодавством України. Застосування таких обмежень є непропорційним та таким, що порушує загальні принципи господарювання в Україні.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 926/4643/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506044>.

13.3. Трудовий колектив не є юридичною особою, не може брати участь у майнових відносинах самостійно або через представника, та не наділений процесуальною правоздатністю

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Первинної профспілкової організації Державного науково-виробничого підприємства «Електронмаш» в особі Профспілкового комітету до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Фонду державного майна України за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідачів – ДП «Електронмаш», про зобов'язання відповідачів вчинити дії щодо визначення частки трудового колективу в майні ДП «Електронмаш» та визнання недійсним наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 28 вересня 2016 року № 1621 у частині збільшення статутного капіталу.

Позов подано Профспілкою в інтересах захисту майнових прав трудового колективу ДП «Електронмаш». За твердженням позивача, наказ № 1621 не містить відомостей щодо джерел формування (збільшення) статутного капіталу ДП «Електронмаш». На думку позивача, таке збільшення здійснено за рахунок 64 675 000 грн, які є власністю трудового колективу ДП «Електронмаш», що є порушенням прав трудового колективу, в інтересах якого діє позивач.

Трудовий колектив не є юридичною особою і не може брати участь у майнових відносинах.

За відсутності статусу юридичної особи трудовий колектив не наділений процесуальною правоздатністю. Відповідно, Профспілка не може виступати представником трудового колективу у позовах про визнання права власності, адже не можна представляти в суді довірителя, який не наділений процесуальною правоздатністю.

Профспілка не може розглядатись і як представник фізичних осіб – членів трудового колективу ДП «Електронмаш». У ст. 25 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» передбачено, що профспілки представляють права та інтереси працівників у відносинах з роботодавцем в управлінні підприємствами, установами, організаціями, а також у ході приватизації об'єктів державної та комунальної власності, беруть участь у роботі комісій з приватизації представляють інтереси працівників підприємства-боржника в комітеті кредиторів у ході процедури банкрутства. Втім, професійна спілка може представляти члена трудового колективу – фізичну особу в цивільному процесі лише за наявності документів, що підтверджують повноваження представника (довіреності). Документи, що підтверджують представництво Профспілкою фізичних осіб – членів трудового колективу ДП «Електронмаш», надані суду не були.

Відповідачем у цій справі є юридична особа – ДП «Електронмаш». Отже, за суб'єктивним складом цей спір не має розглядатися в судах загальної юрисдикції, а підлягає вирішенню в господарських судах.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 910/9010/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74376380>.

13.4. Зміна організаційно-правової форми господарського товариства, у статутному фонді якого частка держави перевищує 50 %, відбувається на підставі рішень центральних органів виконавчої влади чи інших суб'єктів управління корпоративними правами держави за погодженням з Кабінетом Міністрів України та не порушує прав посадових осіб такого товариства

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 5 червня 2000 року № 897 «Про подальше реформування медичної та мікробіологічної промисловості» було утворено Державну акціонерну компанію «УКРМЕДПРОМ». Засновником та акціонером компанії є держава в особі Міністерства охорони здоров'я України, її статутний фонд створюється шляхом передачі майна державних підприємств, які належать до сфери управління МОЗ України і на базі яких утворюються дочірні підприємства компанії, та пакетів акцій акціонерних товариств, що перебувають у державній власності.

«Урмедпром» створено як державну акціонерну компанію в організаційно-правовій формі акціонерне товариство, за типом – відкрите.

Отже, ДАК «УКРМЕДПРОМ» є державним підприємством та об'єктом державної власності, органом управління якого є МОЗ України та на який поширюється дія Закону України «Про управління об'єктами державної власності».

Згідно з ч. 4 ст. 11 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) функції з управління корпоративними правами держави виконуються відповідно до цього Закону безпосередньо, без скликання зборів акціонерів, Кабінетом Міністрів України, Фондом державного майна України, уповноваженими органами управління в разі, якщо корпоративні права держави становлять 100 % у статутному капіталі господарської організації.

Згідно з пунктами 1, 4 Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого Указом Президента України від 13 квітня 2011 року № 467/2011, МОЗ України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

МОЗ України відповідно до покладених на нього завдань, зокрема, утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, у тому числі медичні заклади, затверджує їх положення (статути), в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління цього Міністерства.

Таким чином, МОЗ України, як суб'єкт управління об'єктами державної власності, наділений відповідними повноваженнями щодо підприємств, що належать до сфери його управління, шляхом прийняття відповідного рішення, а тому, приймаючи оскаржуваний наказ, Міністерство діяло на підставі та у межах повноважень, що передбачені законом.

Згідно з матеріалами справи наказ МОЗ України від 17 липня 2014 року № 505 прийнятий з метою приведення установчих документів ДАК «УКРМЕДПРОМ» до вимог законодавства України на виконання розпорядження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 28 березня 2013 року № 636-ЦД-1-Е про усунення порушень законодавства про цінні папери, в якому вимагається усунути порушення п. 5 розд. XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» щодо приведення до 30 квітня 2011 року статутів та внутрішніх положень товариства у відповідність із нормами цього Закону.

Згідно з п. 3.1 Статуту Державної акціонерної компанії «УКРМЕДПРОМ», затвердженого наказом МОЗ України від 7 квітня 2009 року, в редакції, що діяла до затвердження нової редакції статуту ПАТ «УКРМЕДПРОМ», встановлено, що компанія створена у формі відкритого акціонерного товариства.

З огляду на зазначене, відповідно до наказу МОЗ України від 17 липня 2014 року № 505 жодних змін організаційно-правової форми Державної акціонерної компанії «УКРМЕДПРОМ» не відбулося, а змінено лише назву компанії.

Відповідно до підпункту 21 п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2008 року № 313 «Про заходи щодо удосконалення управління об'єктами державної власності» встановлено, що центральні органи виконавчої влади, інші суб'єкти управління корпоративними правами держави за погодженням з Кабінетом Міністрів України: приймають рішення щодо реорганізації господарських товариств, у статутному фонді яких частка держави перевищує 50 %; затверджують завдання своїм представникам на голосування у відповідних органах управління товариств під час прийняття зазначених рішень.

Оскільки зміни в організаційно-правовій формі ДАК «УКРМЕДПРОМ» не мали місця, зміна назви компанії не потребувала погодження з Кабінетом Міністрів України.

Колегія суду погоджується з позицією судів попередніх інстанцій з приводу незміни складу наглядової ради ПАТ «УКРМЕДПРОМ», оскільки наказом МОЗ України від 17 липня 2014 року № 505 «Про зміну назви та затвердження нової редакції Статуту

Державної акціонерної компанії «УКРМЕДПРОМ» склад наглядової ради ПАТ «УКРМЕДПРОМ» не змінювався.

Судами попередніх інстанцій не встановлено, а позивачем не доведено, що оскаржувані накази порушують права, свободи чи інтереси позивача, а стосуються безпосередньо інтересів ПАТ «УКРМЕДПРОМ» та ОСОБА_4, які не порушували питання щодо скасування таких наказів.

У частині доводів позивача про порушення його трудових прав та незаконне звільнення з посади голови виконавчого правління ДАК «УКРМЕДПРОМ» колегія суддів погоджується з висновком суду першої та апеляційної інстанцій, що накази МОЗ України від 17 липня 2014 року № 505 «Про зміну назви та затвердження нової редакції Статуту Державної акціонерної компанії «УКРМЕДПРОМ» та від 21 липня 2014 року № 121-о «Про призначення генерального директора Публічного акціонерного товариства «УКРМЕДПРОМ» не є рішеннями про звільнення позивача.

Як вбачається з матеріалів справи, припинення повноважень ОСОБА_2 та розірвання трудового контракту відбулося на підставі наказу МОЗ України від 17 липня 2014 року № 117-о «Про припинення повноважень ОСОБА_2», і саме цей наказ створює правові наслідки для позивача та може бути оскаржений у встановленому порядку.

Позивачем було оскаржено наказ МОЗ України від 17 липня 2014 року № 117-о «Про припинення повноважень ОСОБА_2» до Дарницького районного суду міста Києва, що сторонами не заперечується та підтверджується ухвалою Дарницького районного суду міста Києва від 14 жовтня 2014 року у справі № 753/13978/14-ц, копія якої міститься в матеріалах справи.

Виходячи з вищевикладеного колегія суддів погоджується з висновком судів у частині того, що МОЗ України діяло в межах повноважень, визначених Законом, і не порушувало прав, свобод та інтересів позивача прийняттям наказів від 17 липня 2014 року № 505 «Про зміну назви та затвердження нової редакції Статуту Державної акціонерної компанії «УКРМЕДПРОМ» та від 21 липня 2014 року № 121-о «Про призначення генерального директора Публічного акціонерного товариства «УКРМЕДПРОМ», а тому позовні вимоги в цій частині задоволенню не підлягають.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24 квітня 2018 року у справі № 826/12847/14 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73634662>.

13.5. Кабінет Міністрів України, здійснюючи управління об'єктами державної власності (в тому числі корпоративними правами) наділений повноваженнями видавати розпорядження, що стосуються питань приватизації державного майна, відповідно до норм чинного законодавства

Відповідно до ч. 1 ст. 3, п. 10, 23 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) об'єктами управління державної власності є, зокрема, корпоративні

права, що належать державі у статутних фондах господарських організацій (корпоративні права держави).

Здійснюючи управління об'єктами державної власності, Кабінет Міністрів України: приймає за поданням Фонду державного майна України рішення про достроковий продаж пакетів акцій (часток), закріплених у державній власності, або їх частини; погоджує умови приватизації та реструктуризації об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави.

Згідно ч. 1, 2 ст. 5 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) до об'єктів державної власності, що підлягають приватизації, належать: підприємства (цехи, виробництва, дільниці, інші підрозділи, якщо в разі їх виділення у самостійні підприємства не порушується технологічна єдність виробництва з основної спеціалізації підприємства, із структури якого вони виділяються) як єдині майнові комплекси, до складу яких входять усі види майна, призначені для їх діяльності, що визначені ЦК України; об'єкти незавершеного будівництва та законсервовані об'єкти; акції (частки, паї), що належать державі у майні господарських товариств та інших об'єднань; земельні ділянки, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації.

Приватизації не підлягають об'єкти, що мають загальнодержавне значення, а також казенні підприємства. До об'єктів, що мають загальнодержавне значення, відносяться майнові комплекси підприємств, їх структурних підрозділів, основним видом діяльності яких є виробництво товарів (робіт, послуг), що мають загальнодержавне значення.

Ґрунтуючись на зазначених нормах права, колегія суддів вважає, що Кабінет Міністрів України наділений повноваженнями видавати розпорядження, що стосуються питань приватизації державного майна, відповідно до норм чинного законодавства.

Оцінюючи доводи скаржника, викладені в касаційній скарзі, у їх сукупності, колегія суддів зазначила, що єдиною підставою для оскарження розпорядження Кабінету Міністрів України № 1517-р є те, що воно суперечить, на думку прокурора, рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про забезпечення національних інтересів і національної безпеки у сфері приватизації та концептуальні засади їх реалізації», яке введено в дію Указом Президента України від 6 березня 2008 року № 200/2008.

Відповідно до п. 4 зазначеного рішення РНБО України, Кабінету Міністрів України доручено у місячний термін прийняти рішення про віднесення до стратегічних такі галузі економіки, як паливно-енергетичний, оборонно-промисловий комплекси, транспортну галузь, житлово-комунальне господарство, інші відповідні галузі – до переліку стратегічних галузей економіки, приватизація об'єктів яких має здійснюватись відповідно до затверджених у встановленому порядку програм розвитку таких галузей; не допускати до затвердження зазначених програм приватизації об'єктів державної власності цих галузей.

Як встановлено судами попередніх інстанцій та підтверджено під час касаційного провадження, з аналізу вищезазначеного положення рішення РНБО України випливає, що приватизація об'єктів державної власності можлива лише за умови затвердження

відповідної програми. При цьому рішенням РНБО України не заборонено приватизацію підприємств, які мають стратегічне значення для економіки держави.

Колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, що з аналізу оскаржуваного розпорядження № 1517-р слідує, що Кабінетом Міністрів України затверджено переліки господарських товариств і холдингових компаній, державні пакети акцій (частки) яких підлягають продажу, державних підприємств, холдингових компаній і відкритих акціонерних товариств, що підлягають підготовці до продажу у 2009 році, згідно з додатками 1 і 2, а тому доводи прокурора, що відповідач здійснив або допустив приватизацію об'єктів державної власності до затвердження відповідних програм, передбачених рішенням РНБО України, є передчасними та не відповідають змісту оскаржуваного розпорядження № 1517-р, оскільки у зазначеному п. 1 йдеться про підготовку підприємств до продажу, а не про їх продаж.

Отже, колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, що оскаржуване розпорядження прийняте без порушень вимог законодавства, що регулює спірні правовідносини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 21 грудня 2018 року у справі № 2а-9203/09/2670 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78817248>.

13.6. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, реалізуючи державну політику у сфері управління об'єктами державної власності, має повноваження на власний розсуд перевіряти відповідність функціонального призначення об'єкта завданням, покладеним на орган управління з урахуванням доцільності

Мінекономрозвитку згідно з Положенням про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 459, забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері управління об'єктами державної власності, в тому числі корпоративними правами держави та відповідно до покладених повноважень здійснює методологічне та в межах повноважень, передбачених законом, нормативно-правове забезпечення з питань управління об'єктами державної власності, зокрема щодо оцінки ефективності управління об'єктами державної власності.

На думку Суду, приймаючи рішення про погодження та передачу проекту рішення Кабінету Міністрів України щодо передачі підприємства до відання Міністерства юстиції України, Мінекономрозвитку здійснювало функції щодо реалізації державної політики у сфері управління об'єктами державної власності.

Як правильно встановлено судом апеляційної інстанції, на момент віднесення ДП «ДІКТЕД» до сфери управління Міністерства юстиції України проводилася робота щодо передачі підприємства до Мінекономрозвитку, але сторони не досягли згоди стосовно такої передачі.

Мінекономрозвитку погодило та передало на розгляд проект постанови Кабінету Міністрів України, яку було прийнято відповідачем, а отже, вимоги п. 6 Положення про

порядок передачі об'єктів права державної власності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 вересня 1998 року № 1482, були дотримані.

Посилання ж позивача на неврахування того, що функціональне призначення підприємства не відповідає завданням, які виконує Міністерство юстиції України, не можуть бути враховані Судом, адже проведення відповідної оцінки є стадією підготовки та прийняття рішення Кабінету Міністрів України про передачу об'єкту державної власності, і вказана перевірка була здійснена Мінекономрозвитку у порядку, встановленому Положенням про порядок передачі об'єктів права державної власності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 вересня 1998 року № 1482, та в межах повноважень щодо реалізації державної політики у сфері управління об'єктами державної власності.

Суд вважає, що Міністерство економічного розвитку і торгівлі України наділено повноваженнями, реалізуючи державну політику у сфері управління об'єктами державної власності, на власний розсуд перевіряти відповідність функціонального призначення об'єкта завданням покладеним на орган управління з урахуванням доцільності.

Судами попередніх інстанцій правильно було застосовано норми матеріального та процесуального права і зроблено висновок, що прийняття оскаржуваного акта здійснено у встановленому порядку та на виконання функцій Кабінету Міністрів України, п. 9 розд. III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, законодавчих актів України» щодо скорочення чисельності працівників державних органів на 20 відсотків Міністерством юстиції України.

Щодо посилань позивача про неможливість проведення Міністерством юстиції України атестації підприємства Суд зазначає, що зі змісту ст. 11 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, віднесення підприємства до управління іншого Міністерства не позбавляло це підприємство права проведення атестації наукової установи в порядку, передбаченому Положенням про державну атестацію науково-дослідних (науково-технічних) установ, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 квітня 1998 року № 469.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30 серпня 2018 року у № 826/3239/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76138304>.

13.7. У спорах щодо визнання незаконним та скасування наказу про звільнення особи з посади директора державного підприємства, яке перебуває у стадії банкрутства, та поновлення її на роботі належним відповідачем є підприємство в особі Фонду державного майна України, а не сам Фонд

5 червня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 на ухвалу Печерського

районного суду міста Києва від 23 лютого 2018 та постанову Апеляційного суду міста Києва від 24 травня 2018 року у цивільній справі за позовом ОСОБА_3 до Фонду державного майна України, треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору: ПАТ «Криворізька теплоцентраль», ОСОБА_4, про визнання незаконним і скасування наказу Фонду від 20 червня 2017 року № 1019 про її звільнення з посади генерального директора ПАТ «Криворізька теплоцентраль» з 22 червня 2017 року та поновлення її на вказаній посаді з цієї ж дати і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Суди встановили, що 8 червня 2016 року між Фондом та ОСОБА_3 укладено контракт, згідно з яким останню призначено на посаду генерального директора ДП «Криворізька теплоцентраль», правонаступником якого є ПАТ «Криворізька теплоцентраль», і прийняла постанову, в якій зазначила наступне.

Наказом Фонду від 20 червня 2017 року позивачку звільнено із займаної посади генерального директора ПАТ «Криворізька теплоцентраль» з 22 червня 2017 року на підставі п. 14 контракту від 8 червня 2016 року, п. 8 ст. 36 КЗпП України. Припинено контракт з 22 червня 2016 року згідно з п. 29 цього контракту.

Звертаючись до суду з указаним позовом, ОСОБА_3 зазначила, що в згаданому вище наказі не зазначено підстав для її звільнення та припинення дії контракту, крім того, її звільнення відбулося всупереч положенням ст. 184 КЗпП України, а також із порушенням вимог статей 4, 7 Конвенції Міжнародної організації праці № 158 про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця 1982 року, у зв'язку із чим позивачка просила визнати незаконним наказ Фонду про її звільнення від 20 червня 2017 року та поновити на посаді генерального директора ПАТ «Криворізька теплоцентраль».

У зв'язку з набранням чинності 19 січня 2013 року (за винятком окремих положень) Законом України від 22 грудня 2011 року № 4212-VI викладено в новій редакції Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Згідно з п. 7 розд. X «Прикінцеві та перехідні положення» зазначеного Закону ст. 12 ГПК України доповнено п. 7, відповідно до якого до підвідомчості господарських судів віднесено справи у спорах про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, стосовно якого порушено справу про банкрутство.

Відповідно до Закону України від 2 жовтня 2012 року № 5405-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання господарських зобов'язань» розділ X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» доповнено п. 1-1, яким визначено, що положення цього Закону застосовуються господарськими судами під час розгляду справ про банкрутство, провадження в яких порушено після набрання чинності цим Законом.

Таким чином, вирішуючи питання про визначення юрисдикції (предметної підсудності) справи у спорах про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, суди повинні враховувати положення п. 1-1 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника

або визнання його банкрутом», вимоги ст. 15 ЦПК України, ст. 12 ГПК України та брати до уваги дату порушення господарським судом провадження у справі про банкрутство боржника.

Подібний правовий висновок Велика Палата Верховного Суду зробила у постанові від 31 жовтня 2018 року у справі № 541/459/17, і підстав для відступу від нього не вбачається.

Оскільки ОСОБА_3 звернулася до суду з позовом про поновлення на роботі на посаді генерального директора, тобто поновлення на роботі посадової особи ПАТ «Криворізька теплоцентраль», стосовно якого порушено справу про банкрутство після 19 січня 2013 року, то суди попередніх інстанцій зробили обґрунтований висновок про закриття провадження у справі з передбачених п. 1 ч. 1 ст. 255 ЦПК України підстав, бо вказаний спір підлягає розгляду господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, що унеможлиблює розгляд справи у порядку цивільного судочинства.

Стосовно посилання позивачки на те, що вона заявила вимоги до Фонду, який безпосередньо видав оспорюваний наказ та не перебуває у процедурі банкрутства і не є боржником у справі про банкрутство, а не до ПАТ «Криворізька теплоцентраль», слід зазначити таке.

Суди встановили, що 8 грудня 2015 року Фонд наказом № 1869 прийняв рішення про приватизацію ДП «Криворізька теплоцентраль», а Міністерство енергетики та вугільної промисловості України наказом від 20 січня 2016 року ДП «Криворізька теплоцентраль» передало в управління Фонду.

Також з'ясовано, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року № 911-р затверджено план приватизації єдиного майнового комплексу ДП «Криворізька теплоцентраль».

Статтю 1 Закону України «Про Фонд державного майна України» Фонд є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності.

Згідно з абз.9 п. 2 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Фонд державного майна України» Фонд здійснює повноваження власника державного майна, у тому числі корпоративних прав, у процесі приватизації та контролює діяльність підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління.

Пунктом 4 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» визначено, що уповноважені органи управління відповідно до покладених на них завдань призначають на посаду та звільняють з посади керівників державних унітарних підприємств, у яких не утворено наглядову раду, установ, організацій та господарських структур, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, та в яких не утворено наглядову раду, укладають і розривають з ними контракти, здійснюють контроль за дотриманням їх вимог.

Підпунктом «д» п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» передбачено, що Фонд відповідно до законодавства щодо державних підприємств, установ і організацій здійснює визначені законодавством повноваження під час провадження справ про банкрутство державних підприємств, що перебувають у його управлінні, та господарських організацій з корпоративними правами держави, у тому числі веде їх реєстри.

Згідно із ч. 4 ст. 11 вказаного Закону у разі якщо держава є єдиним акціонером (учасником) господарської організації, функції з управління корпоративними правами держави виконуються відповідно до цього Закону безпосередньо, без скликання загальних зборів акціонерів (учасників) господарського товариства.

Частиною 1 ст. 18 Закону України від 4 березня 1992 року № 2163-XII «Про приватизацію державного майна», чинного на момент виникнення спірних правовідносин, установлено, що при перетворенні державного підприємства в акціонерне товариство в процесі приватизації його засновником виступає державний орган приватизації, який діє в межах повноважень, передбачених законодавством.

Аналогічна норма міститься й у Законі України від 18 січня 2018 року № 2269-VIII «Про приватизацію державного і комунального майна», чинного на момент розгляду та вирішення справи судами попередніх інстанцій (ч. 2 ст. 17).

Таким чином, Фонд у процесі приватизації та під час провадження справи про банкрутство цього товариства з огляду на вказані вимоги законодавства та відносини, які склалися між сторонами, здійснює організаційні повноваження щодо ПАТ «Криворізька теплоцентраль».

Фонд діє як вищий орган товариства, у зв'язку із чим може призначати виконавчий орган цього товариства на власний розсуд.

При цьому виходячи із суті позовних вимог відповідачем у цій справі фактично є ПАТ «Криворізька теплоцентраль» (після перейменування 26 квітня 2018 року – Акціонерне товариство «Криворізька теплоцентраль») в особі Фонду, а не сам Фонд, як помилково вказано в позовній заяві.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 5 червня 2019 року у справі № 757/42740/17-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82703523>.

13.8. Непризначення членом наглядової ради предствника Фонду державного майна, якщо держава володіє більше ніж 25 % статутного капіталу юридичної особи, тягне за собою визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів

Фонд державного майна України (далі - Фонд, позивач) звернувся до господарського суду Івано-Франківської області з позовною заявою до публічного акціонерного товариства "Нафтохімік Прикарпаття" (далі - ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття", Товариство, відповідач) про визнання недійсним рішення загальних зборів ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття" від 17.04.2018 р., оформленого протоколом від 17.04.2018р.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що загальні збори акціонерів ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття", що відбулися 17.04.2018 р., проведені з порушенням вимог чинного законодавства, зокрема без урахування пропозиції Фонду державного майна України щодо кандидатів у члени наглядової ради, відповідно до ст. 38 Закону України "Про акціонерні товариства", недотримано відповідачем строків надсилання повідомлення про проведення загальних зборів та проекту порядку денного. Крім того, позивач вказує на відмову відповідача в реєстрації представника позивача для участі його представника в загальних зборах.

Суд має право з урахуванням усіх обставин справи залишити в силі оскаржуване рішення, якщо допущені порушення не порушують законні права акціонера, який оскаржує рішення.

Судами попередніх інстанцій встановлено належне повідомлення позивача про проведення загальних зборів шляхом направлення 16.03.2018р. повідомлення та проект порядку денного акціонерам, про що свідчить розписка-список форми 103, а також опублікування оголошення цього ж числа у базі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на офіційному вебсайті комісії та у щоденному друкованому виданні "Відомості Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку" №52 від 16.03.2018р.

Лист Фонду державного майна України №10-17-6621 від 03.04.2018р. щодо кандидата до складу наглядової ради ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття" Товариством отримано після проведення зборів, а саме - 24.04.2018р.

Згідно з п. 9.1.4, п. 9.2.1 статуту ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття" встановлено, що не рідше ніж на три роки до порядку денного загальних зборів обов'язково вносяться питання, зокрема, обрання членів наглядової ради.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що Фонд державного майна України є одним із засновників ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття", розмір внеску до статутного фонду якого становить 852 865 грн. та володіє 3 411 562 штуками простих іменних акцій, що становить 26% статутного капіталу ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття".

Пунктом 3 ч. 1 ст. 5 Закону України "Про Фонд державного майна України" передбачено, що до повноважень Фонду державного майна України у сфері управління корпоративними правами держави належить зокрема здійснення управління корпоративними правами, що перебувають у сфері його управління.

Закон України "Про управління об'єктами державної власності" відповідно до Конституції України визначає правові основи управління об'єктами державної власності.

Частиною 1 ст. 3 зазначеного Закону передбачено, що об'єктами управління державної власності є, зокрема, корпоративні права, що належать державі у статутних капіталах господарських організацій.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України "Про управління об'єктами державної власності" Фонд державного майна України є одним із суб'єктів управління об'єктами державної власності.

Згідно з п. 12 ст. 11 зазначеного Закону у разі якщо корпоративні права держави перевищують 25 відсотків статутного капіталу господарської організації, до складу

наглядової ради та ревізійної комісії обов'язково включається представник Фонду державного майна України або уповноваженого органу управління.

Дана норма має імперативний характер та підлягає виконанню не лише Фондом державного майна України, а і ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття", учасник якого володіє 3 411 562 штуками простих іменних акцій, що становить 26% статутного капіталу ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття".

Враховуючи викладене, суд апеляційної інстанції дійшов правомірного висновку, що ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття", проводячи загальні збори Товариства та обираючи членів наглядової ради, не дотрималося імперативної норми Закону України "Про управління об'єктами державної власності", в силу якого представник від Фонду державного майна України обов'язково повинен бути включений до складу наглядової ради.

Тобто, не подання Фондом державного майна України пропозицій щодо кандидатів до складу органів товариства та не внесення такого кандидата Фонду до бюлетеня для кумулятивного голосування та проекту порядку денного загальних зборів унеможлиблює прийняття рішення загальними зборами з даного питання.

Верховний Суд погоджується з позицією, суду апеляційної інстанції, що вказані порушення Закону України "Про управління об'єктами державної власності" неможливо усунути шляхом проведення позачергових загальних зборів, оскільки відповідно до статуту товариства загальна кількість членів наглядової ради складає п'ять осіб, а рішенням загальних зборів Товариства, оформлених протоколом від 17.04.2018р. (п. 14) таку кількість членів вже було обрано, що унеможлиблює обрання ще одного члена наглядової ради (представника від Фонду державного майна України), як передбачено вищезгаданим Законом.

Верховний Суд констатує, що не отримання ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття" в строк передбачений ст. 38 Закону України "Про акціонерні товариства" пропозицій Фонду державного майна України щодо кандидата до складу наглядової ради від Фонду державного майна України не звільняє відповідача від обов'язку виконувати імперативні приписи п. 12 ст. 11 Закону "Про управління об'єктами державної власності" у ПАТ "Про акціонерні товариства".

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 25 червня 2019 року у справі № 909/637/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82672219>

13.9. Якщо держава володіє 50 відсотками плюс одна акція у статутному капіталі ПАТ, то до повноважень Фонду державного майна України належить право призначати членів наглядової ради такого ПАТ

Суди встановили, що держава в особі Фонду володіла 50 відсотками плюс одна акція у статутному капіталі ПАТ. Тобто, Фонд як акціонер та юридична особа – орган управління корпоративними правами держави, міг бути членом наглядової ради і мав

право передавати свої повноваження щодо виконання обов'язків у цій раді іншим особам.

Наказом Фонду від 14 липня 2014 року № 1970 передано до відділення Фонду повноваження з управління корпоративними правами держави, у тому числі ПАТ. Управлінню корпоративних прав держави та управлінню фінансового аналізу та відновлення платоспроможності Фонду у двотижневий строк з моменту підписання цього наказу доручено забезпечити передачу по акту прийому-передачі до регіонального відділення документи та матеріали щодо управління корпоративними правами держави, у тому числі ПАТ.

На виконання Положення відділенням Фонду прийнятий наказ від 28 липня 2014 року № 924 про прийняття повноважень з управління корпоративними правами держави у господарських товариствах, у тому числі ПАТ.

Крім того, 8 вересня 2014 року відділенням Фонду був виданий спірний наказ про призначення трьох представників регіонального відділення до складу наглядової ради ПАТ з огляду на те, що 13 вересня 2010 року на загальних зборах акціонерів товариства до складу наглядової ради було обрано трьох представників держави в особі Фонду.

Разом з тим спірним наказом одного із представників регіонального відділення у наглядовій раді призначено головою, відповідно до абз. 3 п. 8.3.2 статуту, оскільки у статутному капіталі підприємства корпоративні права держави перевищують 50 відсотків.

10 вересня 2014 року відповідач на адресу позивача направив лист-повідомлення № 11-14-04320 про призначення представників відділення Фонду до складу наглядової ради ПАТ.

У подальшому Фонд на підтвердження повноважень призначених регіональним відділенням представників у складі членів наглядової ради – трьох представників держави, також видав відповідні довіреності від 8 жовтня 2014 року № 282, № 283, № 284, на представництво інтересів держави у складі наглядової ради ПАТ і таким чином підтвердив права і можливості представників регіонального відділення, визначених спірним наказом.

З огляду на встановлені обставини справи Суд погоджується з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про правомірність спірного наказу в частині призначення трьох представників держави до наглядової ради ПАТ і таким, що прийнятий у межах повноважень та в порядку, визначеному Законом.

Що стосується правомірності призначення спірним наказом голови наглядової ради, то суд апеляційної інстанції, проаналізувавши вимоги статей 32, 33, 54 Закону України «Про акціонерні товариства» та п. 8.3.15 статуту, дійшов правильного висновку про те, що законність обрання (переобрання) голови наглядової ради стосується прав та інтересів тільки виключно членів наглядової ради, якими не є позивач чи апелянт у справі. Отже, оскільки спірним наказом у частині призначення голови наглядової ради не порушуються права позивача чи апелянта, то вказане не призводить до виникнення будь-якого правового результату для позивача чи апелянта як акціонера товариства при прийнятті участі в управлінні акціонерним товариством.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 1 лютого 2019 року у справі № 815/448/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79589003>.

13.10. Призначення керівника суб'єкта господарювання державного сектора економіки, що належить до об'єктів державної власності, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, відбувається лише за результатами конкурсного відбору

У справі встановлено, що 78,29 % корпоративних прав ПАТ «Центренерго» належить державі. Суб'єктом управління цими корпоративними правами (до того, як їх передано Фонду державного майна України) було Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. З 29 лютого 2016 року суб'єктом управління корпоративними правами є ФДМ України, якому передано підтверджуючі документи на 289 205 117 штук простих іменних акцій (78,28 % акцій товариства).

В аспекті спірних відносин колегія суддів вважає за необхідне звернути увагу на те, що ПАТ «Центренерго» у розумінні положень ст. 22 ГК України є суб'єктом господарювання державного сектора економіки та відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 року № 83 (посилання на яку є у п. 4 Порядку № 678) належить до об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави. З урахуванням вимог п. 12 постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2008 року № 777 призначення керівника такого підприємства повинно здійснюватися лише за результатами конкурсного відбору відповідно до Порядку № 777.

За правилами п. 24 Порядку № 777 кандидатура на посаду керівника товариства підлягає затвердженню Кабінетом Міністрів України, так само як і наказ ФДМ України (як суб'єкта управління корпоративними правами держави у цьому товаристві) про затвердження завдання на голосування представнику держави на голосування на загальних зборах товариства відповідно до п. 4 Порядку № 678.

Колегія суддів погоджується з доводами відповідача, що обидві процедури, визначені Порядком № 777 та Порядком № 678, не є взаємовиключними чи такими, що суперечать одна одній. Встановлений у них порядок управління корпоративними правами держави у господарських організаціях є узгодженим і спрямованим на те, щоб реалізувати право держави як власника таких прав з метою задоволення державних і суспільних потреб.

Задовольняючи позовні вимоги третьої особи, суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку, що, утворивши Комісію для проведення конкурсу на посаду голови правління ПАТ «Центренерго», Міністерство у такий спосіб вирішило обрати керівника цього товариства без участі його акціонерів та всупереч установчим документам товариства та положенням Закону № 514-VI України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії». Такий висновок є поспішним і ґрунтується на помилковому розумінні положень Закону України «Про управління об'єктами державної власності», а також положень Порядку № 777 та Порядку № 678.

Конкурс на відбір кандидата на керівника суб'єкта господарювання державного сектору економіки є лише передумовою для прийняття відповідного рішення загальними зборами товариства, відповідно на цьому етапі (конкурсного відбору керівника) права та інтереси ОСОБА_2 як акціонера товариства не порушено.

Крім того, в обсязі встановлених у цій справі фактичних обставин, описаних вище, зважаючи на їхній зміст та юридичну природу, колегія суддів дійшла висновку, що оскаржені рішення Міністерства та Комісії не є актами індивідуальної дії і їх видання не зачіпає конкретних прав ОСОБА_1 як претендента на керівника товариства, так і ОСОБА_2 як акціонера цього товариства. Наведені ними аргументи не доводять існування реального негативного впливу на їхні конкретні права чи інтереси від видання оскарженого рішення Міністерства та Комісії, що унеможлиблює застосування обраного ними юрисдикційного способу визнання цих актів незаконними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 13 червня 2018 року у справі № 826/3903/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74718229>.

13.11. Відлік строку, коли акціонер товариства може скликати позачергові загальні збори акціонерів самостійно, слід здійснювати саме від моменту отримання товариством вимоги про скликання позачергових загальних зборів

Повідомлення про проведення позачергових загальних зборів затверджується акціонерами, які скликають загальні збори.

У зв'язку з цим судами встановлено, що Держава в особі Фонду державного майна України, як акціонер Публічного акціонерного товариства "Науково-виробничий концерн "Наука" з часткою в статутному капіталі товариства в розмірі 46,4489 % реалізувала передбачене законом та статутом відповідача право на скликання позачергових загальних зборів акціонерів у зв'язку з неприйняттям Наглядовою радою товариства рішення про скликання таких зборів та, зокрема 25.10.2016 року, тобто Фонд з дотримання встановленого частиною 6 статті 47 Законом України "Про акціонерні товариства" строку (на наступний день після спливу встановленого зазначеною нормою 10-денного строку для прийняття Наглядовою радою відповідача рішення про скликання позачергових зборів), здійснив дії щодо визначення дати та місця проведення зборів, повідомлення акціонерів, обрання реєстраційної комісії, тимчасової лічильної комісії. Зокрема, наказом Фонду державного майна України № 1902 від 25.10.2016 року було визначено 28.11.2016 року датою проведення позачергових загальних зборів акціонерів товариства, затверджено форму повідомлення про проведення позачергових загальних зборів акціонерів, визначено 25.10.2016 року датою складення переліку акціонерів, які мають бути повідомлені про скликання позачергових зборів, визначено 22.11.2016 року датою складення переліку акціонерів, які мають право на участь у позачергових загальних зборах, обрано реєстраційну комісію для реєстрації акціонерів, доручень реєстраційній комісії здійснювати повноваження тимчасової лічильної комісії.

Колегія судів не бере до уваги посилання позивача в касаційній скарзі на те, що суди попередніх інстанцій порушили вимоги ч. 2 та 6 ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства» та неправильно визначили строк, коли у позивача як акціонера відповідача виникла можливість скликати позачергові загальні збори акціонерів, оскільки виходячи зі змісту зазначених норм відлік такого строку слід здійснювати саме від моменту отримання товариством вимоги про скликання позачергових загальних зборів, а твердження позивача про те, що такою датою є 4 листопада 2016 року, ґрунтуються на неправильному застосуванні до спірних правовідносин зазначених норм.

Колегія суддів також не бере до уваги посилання позивача в касаційній скарзі на те, що суди попередніх інстанцій застосували до спірних правовідносин редакцію ч. 6 ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства», яка не була чинною станом на момент виникнення спірних правовідносин, оскільки порівняльний аналіз застосованої судами редакції зазначеної норми, яка набула чинності з 1 січня 2018 року, та редакції, чинної станом на момент звернення Фонду державного майна з вимогою про скликання позачергових загальних зборів ПАТ «Науково-виробничий концерн «Наука», свідчить про те, що зазначені редакції не містять суттєвих відмінностей, які б впливали (спростовували) на висновки судів попередніх інстанцій у даній справі.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що 27 жовтня 2016 року Фонд державного майна України як акціонер відповідача відповідно до вимог закону та положень статуту ПАТ «Науково-виробничий концерн «Наука» уклав з ПАТ «Національний депозитарій України», тобто з особою, яка веде облік прав власності на акції товариства, договір про надання послуг щодо забезпечення персонального повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів акціонерів № 429, а також 16 листопада 2016 року уклав договір про надання послуг щодо забезпечення персонального повідомлення акціонерів про зміни до проекту порядку денного загальних зборів акціонерів № 459, які були внесені до порядку денного на підставі наказу Фонду державного майна України від 8 листопада 2016 року № 2015.

На виконання зазначених вимог чинного законодавства, положень статуту відповідача та умов укладених між Фондом державного майна України та ПАТ «Національний депозитарій України» договорів Національним депозитарієм України були направлені всім акціонерам товариства рекомендованим листом персональні повідомлення про проведення 28 листопада 2016 року позачергових загальних зборів акціонерів з усіма необхідними відомостями та повідомлення про внесення змін до порядку денного, що підтверджується наявними в матеріалах справи списками згрупованих поштових відправлень за 28 жовтня 2016 року та за 16 листопада 2016 року з відміткою УДППЗ «Укрпошта».

Таким чином, Фонд державного майна України, на вимогу якого скликалися 28 листопада 2016 року позачергові загальні збори, виконав передбачений законом та статутом відповідача обов'язок щодо надіслання всім акціонерам товариства повідомлень про проведення загальних зборів акціонерного товариства та проект порядку денного у визначений законом строк та з дотриманням встановленого законом та положеннями статуту порядку надіслання повідомлень шляхом укладення з особою,

яка веде облік прав власності на акції товариства, відповідних договорів про надання послуг.

При цьому, як правильно зазначено судом апеляційної інстанції, належність виконання акціонером товариства передбаченого законом та статутом обов'язку надіслання повідомлень про загальні збори не пов'язується з фактом отримання учасником товариства такого повідомлення, у зв'язку з чим колегія суддів не бере до уваги посилення позивача в касаційній скарзі на те, що він не був належним чином повідомлений про проведення позачергових загальних зборів.

Крім того, судами встановлено, що Фонд з метою вчинення додаткового заходу для повідомлення акціонерів товариства про проведення зборів опублікував у спеціалізованому друкованому виданні «Відомості Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку» (№ 206) оголошення про проведення позачергових загальних зборів акціонерів товариства, де вказано місце, дату і час реєстрації акціонерів, проведення таких зборів, порядок денний.

З огляду на встановлені обставини колегія суддів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що поштові повідомлення про проведення позачергових загальних зборів та внесення змін до порядку денного були надіслані в порядку та строки, встановлені спеціальним законодавством, яке регулює корпоративні правовідносини, у зв'язку з чим правильно та обґрунтовано відхилили посилення позивача на недотримання відповідачем під час надіслання повідомлень про проведення зборів вимог ст. 15 Конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах, оскільки відповідно до ст. 1 Конвенції вона застосовується у цивільних та комерційних справах щодо всіх випадків, коли існує потреба в передачі судових та позасудових документів для вручення за кордоном, а відтак положення зазначеної Конвенції, зокрема, щодо строків надіслання акціонерам товариства, які є нерезидентами, повідомлень не підлягають застосуванню до корпоративних правовідносин.

Судами встановлено, що 28 листопада 2016 року на позачергових загальних зборах акціонерів було досягнуто кворуму, оскільки для участі у зборах зареєструвались два акціонери в особі уповноважених представників, які в сукупності є власниками 61,6293 % акцій. При цьому судами встановлено, що доказів відсутності повноважень у представників акціонерів, які були присутні на зборах, матеріали справи не містять. Наведеним спростовуються посилення позивача на те, що на позачергових загальних зборах не було досягнуто необхідного кворуму.

З огляду на викладене колегія суддів вважає, що суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про те, що під час скликання та проведення позачергових загальних зборів ПАТ «Науково-виробничий концерн «Наука» були дотримані вимоги чинного законодавства та установчих документів ПАТ «Науково-виробничий концерн «Наука», позачергові загальні збори були проведені на вимогу Фонду державного майна України як акціонера відповідача, який здійснив усі необхідні та передбачені законом і статутом відповідача дії для скликання та проведення зборів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24 квітня 2018 року у справі № 910/3794/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73699871>.

14. Відповідальність у корпоративних правовідносинах

14.1. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб на час ліквідації банку здійснює управління та розпорядження його майном, що за своєю суттю властиво для власника юридичної особи. Спір між Фондом і посадовими особами банку про відшкодування заподіяної третій особі шкоди має розглядатися за правилами господарського судочинства

Спір між сторонами виник з приводу протиправних дій пов'язаних з банком осіб, що, на думку позивача, призвели до втрати ним ліквідності, неможливості виконання зобов'язань перед вкладниками та до неплатоспроможності банку.

Відповідно до ч. 5 ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у редакції, чинній на час звернення з позовом, Фонд або уповноважена особа Фонду у разі недостатності майна банку звертається до пов'язаної з банком особи, дії або бездіяльність якої призвели до заподіяння кредиторам та/або банку шкоди, та/або пов'язаної з банком особи, яка внаслідок таких дій або бездіяльності прямо чи опосередковано отримала майнову вигоду, з вимогою про відшкодування шкоди, заподіяної банку. Фонд або уповноважена особа Фонду також має право заявити вимоги до небанківської фінансової установи, якою від фізичних осіб залучені як позики або вклади кошти, що згідно з цим Законом прирівнюються до вкладів.

Перелік пов'язаних з банком осіб, до яких Фонд може звернутися з позовом про відшкодування шкоди, визначений у ст. 52 Закону України «Про банки і банківську діяльність», згідно з якою до таких осіб віднесені: 1) контролери банку; 2) особи, які мають істотну участь у банку, та особи, через яких ці особи здійснюють опосередковане володіння істотною участю у банку; 3) керівники банку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівники та члени комітетів банку; 4) споріднені та афілійовані особи банку, у тому числі учасники банківської групи; 5) особи, які мають істотну участь у споріднених та афілійованих особах банку; 6) керівники юридичних осіб та керівники банків, які є спорідненими та афілійованими особами банку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівники та члени комітетів цих осіб; 7) асоційовані особи фізичних осіб, зазначених у пунктах 1-6 цієї частини; 8) юридичні особи, в яких фізичні особи, зазначені в цій частині, є керівниками або власниками істотної участі; 9) будь-яка особа, через яку проводиться операція в інтересах осіб, зазначених у цій частині, та на яку здійснюють вплив під час проведення такої операції особи, зазначені в цій частині, через трудові, цивільні та інші відносини.

З часу початку процедури ліквідації банку його майном управляє та розпоряджається у межах, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», Фонд (якщо такі повноваження не делеговані уповноваженій

особі), який фактично реалізує права власника щодо управління відповідною юридичною особою, зокрема і в частині її майна.

У справі, яка розглядається, Фонд звернувся з позовом про відшкодування шкоди, завданої ПАТ «АКБ БАНК».

Законодавство про акціонерні товариства застосовується до банків з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». У разі суперечності положень вказаного Закону та законодавства про акціонерні товариства перевагу мають положення цього Закону (ч. 3 ст. 6 Закону України «Про банки і банківську діяльність»).

Згідно з п. 15 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» посадові особи органів акціонерного товариства – фізичні особи – голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор акціонерного товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства.

Суд першої інстанції встановив, що позов поданий до пов'язаних з діяльністю ПАТ «АКБ БАНК» посадових осіб, а саме: голови спостережної ради банку, голови правління, голови кредитного комітету, головного бухгалтера тощо.

Господарські суди розглядають, зокрема, справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах (п. 12 ч. 1 ст. 20 ГПК України).

Отже, правом на звернення з позовом за правилами вказаної статті ГПК України наділені, зокрема, власники юридичної особи.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що оскільки Фонд на час ліквідації банку здійснює управління та розпорядження його майном, що за своєю суттю властиво для власника юридичної особи, спір між Фондом і посадовими особами банку про відшкодування заподіяної третій особі шкоди має розглядатися за правилами господарського судочинства.

Окрім того, предметом перевірки національними судами у цій справі є акти (рішення) органів управління банку та їх посадових і службових осіб у сфері організації та здійснення господарської діяльності, а також господарські операції банку, що відповідає завданню господарського судочинства.

Аналогічні висновки сформульовані у постанові Великої Палати Верховного Суду від 19 червня 2018 року у справі № 757/75149/17-ц.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року у справі № 757/75148/17-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78376901>.

14.2. Спiр мiж акцiонерним товариством i його працiвниками про вiдшкодування шкоди, яка настала внаслiдок невиконання такими працiвниками своїх посадових обов'язкiв, пiдлягає розгляду в порядку цивiльного судочинства

20 березня 2019 року Велика Палата Верховного Суду в порядку спрощеного позовного провадження розглянула касацiйну скаргу представника ОСОБА_3 та ОСОБА_4 – ОСОБА_5 на рiшення Приморського районного суду м. Одеси вiд 10 липня 2017 року та постанову Апеляцiйного суду Одеської облaстi вiд 31 травня 2018 року у цивiльнiй справi за позовом ПАТ «Одеська ТЕЦ» до ОСОБА_3 та ОСОБА_4 про вiдшкодування майнової шкоди.

Вимоги товариства обґрунтовано тим, що ОСОБА_3 працювала на посадi начальника житлово-комунального вiддiлу ПАТ «Одеська ТЕЦ», а ОСОБА_4 – майстра житлово-комунального вiддiлу ПАТ «Одеська ТЕЦ».

Унаслiдок невиконання ними своїх посадових обов'язкiв товариству було завдано майнової шкоди у зв'язку з позаоблiковим споживанням води на суму 104 553,26 грн.

На пiдставi статей 130, 132, 139 КЗпП України позивач просив стягнути на його користь солiдарно з вiдповiдачiв зазначену суму. У подальшому позивач уточнив свої вимоги та просив стягнути з вiдповiдачiв заподiяну шкоду в рiвних частках.

Враховуючи, що ОСОБА_4 частково шкоду вiдшкодував у розмiрi свого середньомiсячного заробiтку, ПАТ «Одеська ТЕЦ» просило з ОСОБА_3 стягнути 52 276,63 грн, а з ОСОБА_4 – 45 929,72 грн. Рiшенням Приморського районного суду м. Одеси вiд 10 липня 2017 року позов ПАТ «Одеська ТЕЦ» задоволено. Стягнуто на користь ПАТ «Одеська ТЕЦ» з ОСОБА_3 52 276,63 грн, а з ОСОБА_4 – 45 929,72 грн.

Стягнуто солiдарно з ОСОБА_3 та ОСОБА_4 на користь ПАТ «Одеська ТЕЦ» судовий збiр у розмiрi 1568,29 грн.

Апеляцiйний суд Одеської облaстi постановою вiд 31 травня 2018 року вказане рiшення суду першої iнстанцiї змiнив у частинi розподiлу судових витрат: абз. 4 резолютивної частини рiшення суду виклав у новiй редакцiї, зазначивши, що стягнуто на користь ПАТ «Одеська ТЕЦ» в рiвних частках з ОСОБА_3 та ОСОБА_4 судовий збiр у розмiрi 1568,29 грн.

Задовольняючи позовнi вимоги, суди першої та апеляцiйної iнстанцiї виходили з того, що справа пiдлягає розгляду в порядку цивiльного судочинства i не вiдноситься до юрисдикцiї господарських судiв, оскiльки спiр є трудовим та не входить до перелiку спорiв, якi можуть бути пiдвiдомчi господарським судам. Вiдповiдно до п. 8 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про акцiонернi товариства» корпоративнi права – сукупнiсть майнових i немайнових прав акцiонера – власника акцiй товариства, якi впливають з права власностi на акцiї, що включають право на участь в управлiннi акцiонерним товариством, отримання дивiдендiв та активiв акцiонерного товариства у разi його лiквiдацiї вiдповiдно до закону, а також iншi права та правомочностi, передбаченi законом чи статутними документами.

Разом з тим вiдповiдачi не є акцiонерами позивача. Безпiдставним є i посилання в касацiйнiй скаргi на п. 4-1 ч. 1 ст. 12 ГПК України (в редакцiї до 15 грудня 2017 року), вiдповiдно до якого господарським судам пiдвiдомчi справи у спорах мiж

господарським товариством та його посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, завданих такою посадовою особою господарському товариству її діями (бездіяльністю), оскільки відповідачі не є посадовими особами ПАТ «Одеська ТЕЦ».

Згідно з п. 15 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» посадовими особами органів акціонерного товариства є фізичні особи – голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор акціонерного товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства. Оскільки спір про відшкодування шкоди, завданої товариству, виник із трудових правовідносин і стороною у справі є фізичні особи – працівники товариства, то справа підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Верховний Суд переглядає справи виключно з підстав і в порядку, встановлених ЦПК України, та не має можливості встановлювати обставини, які не були встановлені в рішенні, отже, ця справа підлягає направленню на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 522/4619/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80854626>.

14.3. У випадку недостатності коштів, які є у розпорядженні комунального підприємства, орган місцевого самоврядування, засновником якого він є, несе повну субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями цього підприємства

4 листопада 2016 року до Господарського суду Харківської області надійшла заява ліквідатора про стягнення з Лозівської міської ради Харківської області заборгованості за грошовими зобов'язаннями банкрута (вх. № 40179), в якій ліквідатор просив суд стягнути з Лозівської міськради заборгованість за грошовими зобов'язаннями (кредиторську заборгованість) КП «Комбінат комунальних підприємств» згідно з реєстром, затвердженим ухвалою Господарського суду Харківської області від 29 вересня 2016 року в справі № 5023/4388/12 у сумі 242 169,30 грн.

Заяву обґрунтовано тим, що на підставі рішення XXXII сесії IV скликання Лозівської міськради від 28 квітня 2005 року № 1045 було вилучено 94 % всього майна КП «Комбінат комунальних підприємств», яке перебувало в оперативному управлінні та використовувалось для здійснення підприємством його статутної діяльності, а саме: будівлі, споруди, устаткування, транспортні засоби (АС машини, сміттєвози, вантажні автомобілі, екскаватор, причіп, трактор, автобуси). Таким чином, на кінець 2005 року на балансі підприємства обліковувались лише залишки основних засобів зі стовідсотковим зносом, що унеможливило подальше здійснення статутної діяльності. На думку заявника, вказані обставини фактично позбавили банкрута майна, за рахунок якого мала здійснюватися статутна господарська діяльність, що унеможливило її здійснення, стало причиною зростання заборгованості перед бюджетом та державними цільовими фондами і призвело до банкрутства КП «Комбінат

комунальних підприємств» з вини його засновника – Лозівської міськради. У заяві також зазначено, що положення статуту боржника стосуються некомерційного комунального підприємства та кореспондуються з нормами статей 77, 78 ГК України, якими визначено субсидіарну відповідальність органу, до сфери управління якого входить підприємство-банкрут, за зобов'язаннями казенного підприємства у разі недостатності коштів, що перебувають у його розпорядженні.

Відповідно до ч. 10 ст. 78 ГК України особливості господарської діяльності комунальних унітарних підприємств визначаються відповідно до вимог, встановлених цим Кодексом щодо діяльності державних комерційних або казенних підприємств, а також інших вимог, передбачених законом.

Частинами 2 та 3 ст. 76 ГК України встановлено, що казенне підприємство створюється за рішенням Кабінету Міністрів України. У рішенні про створення казенного підприємства визначаються обсяг і характер основної діяльності підприємства, а також орган, до сфери управління якого входить підприємство, що створюється. Реорганізація і ліквідація казенного підприємства проводяться відповідно до вимог цього Кодексу за рішенням органу, до компетенції якого належить створення даного підприємства. Майно казенного підприємства закріплюється за ним на праві оперативного управління.

Відповідно до ч. 3 ст. 77 зазначеного Кодексу орган, до сфери управління якого входить казенне підприємство, здійснює контроль за використанням та збереженням належного підприємству майна, і має право вилучити у казенного підприємства майно, яке не використовується або використовується не за призначенням, та розпорядитися ним у межах своїх повноважень.

Згідно з приписами ч. 7 ст. 77 ГК України казенне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями лише коштами, що перебувають у його розпорядженні. У разі недостатності зазначених коштів держава, в особі органу, до сфери управління якого входить підприємство, несе повну субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями казенного підприємства.

З огляду на зазначене вище спірні відносини прямо врегульовано за допомогою відсильної норми ч. 10 ст. 78 ГК України та ч. 7 ст. 77 цього Кодексу, що виключає необхідність застосування до таких відносин аналогії закону або права.

При цьому умовою покладення субсидіарної відповідальності на орган місцевого самоврядування за змістом ч. 7 ст. 77 ГК України та ч. 10 ст. 78 цього Кодексу є недостатність коштів, які є у розпорядженні комунального підприємства, що в цій справі було встановлено попередніми судовими інстанціями.

Суди першої та апеляційної інстанцій під час розгляду справи встановили, що майно КП «Комбінат комунальних підприємств» знаходилося в оперативному управлінні цього підприємства, отже, відповідно до вимог ст. 26 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (в редакції, чинній на момент визнання комунального підприємства банкрутом) у будь-якому випадку не могло бути включене до ліквідаційної маси та використане для погашення заборгованості перед кредиторами, яка виникла та існувала протягом тривалого періоду.

З огляду на наведені вище висновки ЄСПЛ, а також те, що нормами ГК України визначено регулювання діяльності комунальних некомерційних підприємств аналогічно до діяльності державних казенних підприємств, без наділення вказаних суб'єктів повною самостійною відповідальністю у відносинах з третіми особами, Велика Палата Верховного Суду врахувала зазначені висновки при вирішенні спору в цій справі.

Крім того, ЄСПЛ також висловив позицію і щодо субсидіарної відповідальності муніципального органу (органу місцевого самоврядування) за зобов'язаннями муніципального підприємства. Так, у п. 62 рішення у справі «Єршова проти Російської Федерації» зазначено, що, враховуючи публічний характер діяльності підприємства, істотний ступінь контролю за його майном з боку муніципальних органів влади і рішень останніх, які мали наслідком передачу майна і подальшу ліквідацію підприємства, ЄСПЛ дійшов висновку про те, що підприємство не було наділене достатньою організаційною та управлінською незалежністю від муніципальних органів влади. Отже, незалежно від статусу підприємства як самостійної юридичної особи, муніципальна влада і, відповідно, держава мають бути в межах Конвенції визнані відповідальними за діяльність і бездіяльність підприємства.

Отже, апеляційний суд помилково дійшов висновку про відсутність підстав для субсидіарної відповідальності Лозівської міськради за зобов'язаннями КП «Комбінат комунальних підприємств» та безпідставно скасував ухвалу суду першої інстанції, тому постанову апеляційного господарського суду слід скасувати, а ухвалу суду першої інстанції – залишити в силі.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2018 року у справі № 5023/4388/12 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76381567>.

14.4. Для застосування до посадової особи такої міри відповідальності, як відшкодування збитків, необхідною є наявність усіх чотирьох загальних умов відповідальності, а саме: протиправна поведінка; збитки; причинний зв'язок між протиправною поведінкою та завданими збитками; вина

Відповідно до частин 1, 2 ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Для застосування такої міри відповідальності, як відшкодування збитків, необхідною є наявність усіх чотирьох загальних умов відповідальності, а саме: протиправна поведінка; збитки; причинний зв'язок між протиправною поведінкою та завданими збитками; вина.

За відсутності хоча б одного з цих елементів цивільна відповідальність не настає.

Протиправна поведінка особи може виявлятися у прийнятті нею неправомірного рішення або у неправомірній поведінці (діях або бездіяльності). Протиправною у цивільному праві вважається поведінка, яка порушує імперативні норми права або санкціоновані законом умови договору, внаслідок чого порушуються права іншої особи.

Під шкодою розуміється матеріальна шкода, що виражається у зменшенні майна потерпілого в результаті порушення належного йому майнового права, та (або) применшенні немайнового блага (життя, здоров'я тощо).

Причинний зв'язок між протиправною поведінкою особи та завданою шкодою є обов'язковою умовою відповідальності, яка передбачає, що шкода стала об'єктивним наслідком поведінки заподіювача шкоди.

При цьому саме на позивача покладено обов'язок доведення факту протиправної поведінки, розміру завданої шкоди та прямого причинного зв'язку між порушенням зобов'язання та шкодою.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 4 вересня 2018 року у справі № 923/1315/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76236959>.

14.5. У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки або мають іншим чином визначати його дії, на таких осіб може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями у разі недостатності майна боржника

Зокрема, ч. 5 ст. 41 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» унормовано, що під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою. У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями. Оскільки судами попередніх інстанцій встановлено, що у ході ліквідаційної процедури виявлено відсутність грошових коштів на рахунках боржника та відсутність активів банкрута, а майнові активи Приватного підприємства «Золото Ланів» були відчужені в результаті рішень та дій ОСОБА_2 і господарська діяльність підприємства припинена у незаконний спосіб, то обґрунтованим є висновок судів першої та апеляційної інстанцій про задоволення заяви ліквідатора Забеліна В.А. і про покладання субсидіарної відповідальності на ОСОБА_2 у зв'язку із доведенням до банкрутства ПП «Золото

Ланів». Тому доводи касаційної скарги про неправильне застосування положень ст. 619 ЦК України є безпідставними.

Щодо завищення судом суми субсидіарної відповідальності через неврахування висновку судово-економічної експертизи, то суд касаційної інстанції не погоджується з такими доводами касатора, оскільки постановою Херсонського окружного адміністративного суду від 27 червня 2014 року у справі № 821/1857/14 з ПП «Золото Ланів» стягнуто 9 601 936,68 грн у рахунок погашення податкового боргу з податку на прибуток приватних підприємств до державного бюджету. А відповідно до ч. 3 ст. 35 ГПК України (в редакції до 15 грудня 2017 року) обставини, встановлені рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, крім встановлених рішенням третейського суду, не доказуються при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 30 січня 2018 року у справі № 923/862/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72008724>.

14.6. Чинним законодавством не передбачена автоматична відповідальність власників істотної участі за зобов'язаннями банку у випадку визнання його неплатоспроможним. Для застосування такої відповідальності обов'язковому доведенню підлягає наявність вини порушника зобов'язання (як власника істотної участі), а також те, що порушення боржником договірною зобов'язання є причиною, а збитки, які завдано особі, – наслідком такого порушення

Відповідно до частин 4 та 6 ст. 58 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (у редакції від 6 лютого 2015 року, чинній на час віднесення ПАТ «КБ «Надра» до категорії неплатоспроможних) власники істотної участі зобов'язані вживати своєчасних заходів для запобігання настанню неплатоспроможності банку. На власників істотної участі та керівників банку за рішенням суду може бути покладена відповідальність за зобов'язаннями банку в разі віднесення банку з їх вини до категорії неплатоспроможних.

Згідно із ч. 1 ст. 11 ЦПК України 2004 року суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням фізичних чи юридичних осіб, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених ними вимог і на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі.

Відповідно до ч. 3 ст. 10 та частин 1, 4 ст. 60 ЦПК України 2004 року кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених ст. 61 цього Кодексу.

Для застосування такої міри відповідальності, як відшкодування збитків, потрібна наявність усіх елементів складу цивільного правопорушення: 1) порушення боржником зобов'язання, що впливає з договору; 2) збитків та їх розміру; 3) причинного зв'язку між порушенням стороною зобов'язання, що впливає з договору, та збитками; 4) вини

порушника зобов'язання. За відсутності хоча б одного з цих елементів цивільна відповідальність не настає.

Одним із елементів доказування наявності збитків є встановлення причинного зв'язку між протиправною поведінкою боржника та збитками потерпілої сторони.

Доведенню підлягає те, що порушення боржником договірною зобов'язання є причиною, а збитки, які завдано особі, – наслідком такого порушення.

Чинним законодавством не передбачена автоматична відповідальність власників істотної участі за зобов'язаннями банку у випадку визнання його неплатоспроможним. Відповідно до положень ст. 58 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (у редакції від 25 січня 2015 року) необхідними умовами покладення відповідальності на акціонера за зобов'язаннями банку є: наявність у нього істотної участі в банку; наявність протиправного діяння; наявність шкоди, завданої таким діянням; причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням і заподіяною шкодою; вина учасника істотної участі в банку.

Позивачем не доведено можливість застосування такої міри відповідальності, як стягнення збитків, оскільки ним не доведено наявності всіх елементів складу цивільного правопорушення саме з боку відповідача.

Отже, надання необґрунтованих переваг одному з кредиторів банку за рахунок стягнення заборгованості з одного з акціонерів банку, вина якого у настанні неплатоспроможності банку не доведена, свідчило б про порушення принципу верховенства права.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 5 червня 2019 року у справі № 757/21639/15-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82526287>.

15. Інші категорії спорів

15.1. Позовні вимоги фізичної особи до юридичної особи про стягнення коштів відповідно до ст. 625 ЦК України, у зв'язку з несвоєчасним виконанням рішення господарського суду про стягнення вартості її частки у статутному фонді товариства, підлягають розгляду у порядку господарського судочинства

Відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Отже, з моменту виходу учасника з ТОВ або ТДВ з виплатою належної йому частини вартості майна, у товариства настає обов'язок сплатити суму в строки, визначені ст. 54 Закону України «Про господарські товариства». Невиконання зобов'язання призводить до наслідків, передбачених за прострочення виконання грошового зобов'язання, зокрема визначених ст. 625 ЦК України.

Аналогічна за змістом правова позиція викладена у постанові Верховного Суду України від 12 грудня 2011 року у справі № 3-131гс11.

Спірні правовідносини виникли у зв'язку з невиконанням ТОВ зобов'язань, пов'язаних із виходом учасника із товариства, а тому даний спір має вирішуватися в порядку господарського судочинства.

Детальніше з текстом ухвали Великої Палати Верховного Суду від 28 серпня 2018 року у справі № 607/17588/14-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72909567>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановвах Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду:

- від 17 січня 2018 року у справі № 910/11316/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74378042>;

- від 20 червня 2018 року у справі № 910/21812/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74899132> та ін.

15.2. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку є невідприємницьким товариством, яке відповідно до ч. 2 ст. 3 ГК України здійснює господарську діяльність без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність), тобто є суб'єктом некомерційної господарської діяльності, спори за участю якого мають розглядатися в порядку господарського судочинства

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» в редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин, об'єднання створюється для забезпечення і захисту прав його членів та дотримання їхніх обов'язків, належного утримання та використання неподільного і загального майна, забезпечення своєчасного надходження коштів для сплати всіх платежів, передбачених законодавством та статутними документами.

Відповідно до абз. 8 ч. 8 ст. 10 згаданого Закону до виключної компетенції загальних зборів членів об'єднання відноситься прийняття рішення про реконструкцію та ремонт будинку або про зведення господарських споруд.

Отже, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку могло бути створене, в тому числі, для здійснення діяльності щодо реконструкції будинку і подальшого його належного утримання.

Тому не можна погодитися з посиланням судів попередніх інстанцій як на підставу задоволення позову на те, що будинок не використовується власниками за цільовим призначенням, в будинку фактично не існує квартир, відсутнє постачання комунальних послуг, та на аварійний стан будинку, а такі обставини, зокрема, не є, відповідно до названого Закону, підставами для визнання недійсним рішення установчих зборів про створення ОСББ.

Велика Палата Верховного Суду не погодилася і з висновком судів попередніх інстанцій про те, що позов підлягає задоволенню через неможливість розмістити у законсервованому аварійному будинку будь-який офіс або облаштувати робоче місце для уповноваженої особи ОСББ «Реставратор 21» з метою здійснення відповідної діяльності.

Закон не містить вимоги про те, щоб місцезнаходження об'єднання співвласників багатоквартирного будинку збігалося з адресою такого будинку.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 ГПК України в редакції, що діяла на час звернення позивача з позовною заявою, суб'єкти, вказані у цій частині, мають право звертатися до господарського суду за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів.

Велика Палата Верховного Суду відхилила ці доводи, бо предметна юрисдикція господарських судів не обмежується справами у спорах, що виникають із корпоративних відносин; відповідно до ст. 1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» ОСББ – юридична особа, створена власниками для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання неподільного та загального майна, тобто ОСББ є непідприємницьким товариством, яке відповідно до ч. 2 ст. 3 ГК України здійснює господарську діяльність без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність), тобто є суб'єктом некомерційної господарської діяльності.

Тому Велика Палата Верховного Суду вважає, що суди розглянули спір із додержанням правил предметної та суб'єктної юрисдикції.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2018 року у справі № 916/4625/15 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78160707>.

15.3. Співвласники багатоквартирного будинку не є носіями корпоративних прав, а відносини між співвласниками багатоквартирного будинку та ОСББ не вважаються корпоративними

Відповідно до статей 1 та 4 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» об'єднання співвласників багатоквартирного будинку – це юридична особа, створена власниками квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання спільного майна та створюється як непідприємницьке товариство для здійснення функцій, визначених законом.

Згідно з ч. 1 ст. 85 ЦК України непідприємницькими товариствами є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

Частиною 7 ст. 4 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» передбачено, що об'єднання є неприбутковою організацією і не має на меті одержання прибутку для його розподілу між співвласниками.

Статутом ОСББ частку співвласників у статутному капіталі (майні) об'єднання не визначено.

Отже, співвласники багатоквартирного будинку не є носіями корпоративних прав, а відносини між співвласниками багатоквартирного будинку та ОСББ не вважаються корпоративними. Відповідно, спір у цій справі між фізичними особами – співвласниками багатоквартирного будинку та ОСББ не є корпоративним та з огляду на положення ст. 20 ГПК України не належить до юрисдикції господарських судів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23 січня 2018 року у справі № 925/1321/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71829024>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17 жовтня 2018 року у справі <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77196812>.

15.4. Спир за позовом акціонера про оскарження рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо реєстрації випуску акцій підлягає розгляду в порядку господарського судочинства як такий, що зумовлений необхідністю захисту корпоративних та майнових прав

14 травня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_3 на постанову Окружного адміністративного суду міста Києва від 27 липня 2010 року, ухвалу Окружного адміністративного суду міста Києва від 15 листопада 2010 року та ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 7 грудня 2012 року у справі № 2а-10585/10/2670 за позовом ОСОБА_7, ОСОБА_1 до Житомирського територіального управління Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (управління Комісії; правонаступник – Центральний департамент Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку), треті особи: ЗАТ «Житомирські ласощі», ЗАТ «Акція-реєстр», за участю Компанії «Delta capital S. A.» (Дельта кепітал С. А.) та ОСОБА_5, про визнання протиправним і скасування рішення про реєстрацію випуску акцій і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Як встановлено матеріалами справи, акціонери ЗАТ «Житомирські ласощі» – ОСОБА_7 і ОСОБА_1 оскаржили до адміністративного суду рішення суб'єкта владних повноважень – управління Комісії про реєстрацію третього – шостого випусків акцій цього товариства, прийняті на підставі протокольних рішень загальних зборів акціонерів ЗАТ «Житомирські ласощі», посилаючись при цьому на недотримання цим суб'єктом владних повноважень встановленого порядку проведення такої реєстрації.

Проте з висловлених позивачами у ході розгляду справи мотивів звернення до суду вбачається, що протиправність, на їх думку, реєстрації вказаних випусків акцій товариства пов'язана з поданням ЗАТ «Житомирські ласощі» рішень про випуск акцій, оформлених протоколами загальних зборів акціонерів товариства від 2 лютого 1999 року № 15, від 23 травня 2006 року № 23, від 15 травня 2008 року № 25 та від 6 листопада 2008 року № 27, правомірність яких позивачі заперечують у зв'язку з тим, що їх складено з порушенням вимог ст. 38 Закону України «Про господарські товариства», ст. 6 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу», статей 28, 32 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок».

Як установив апеляційний суд, рішенням Господарського суду Житомирської області від 19 серпня 2011 року у справі № 5/5007/25/11, залишеним без змін постановою Рівненського апеляційного господарського суду від 26 червня 2012 року, визнано недійсним рішення загальних зборів акціонерів від 2 лютого 1999 року щодо надання згоди на збільшення розміру статутного фонду ЗАТ «Житомирські ласощі» на суму 2 633 289,76 грн за рахунок внеску фірми «Кобіско юніон інкорпорейшнл» та випуску на цю суму додатково простих іменних акцій в кількості 5 486 437 шт. вартістю

0,48 грн за одну акцію, яке було оформлено в п. 4.1 протоколу загальних зборів акціонерів ЗАТ «Житомирські ласощі» від 2 лютого 1999 року № 15; визнано недійсним рішення загальних зборів акціонерів від 2 лютого 1999 року щодо внесення змін та доповнень до статуту й установчого договору ЗАТ «Житомирські ласощі», яке було оформлено в пунктах 5.1, 5.2 протоколу загальних зборів акціонерів ЗАТ «Житомирські ласощі» від 2 лютого 1999 року № 15; визнано недійсним рішення загальних зборів акціонерів від 2 лютого 1999 року щодо надання згоди на введення нового учасника до складу цього товариства фірму «Кобіско юніон інкорпорейшнл», яке було оформлено в п. 6.1 протоколу загальних зборів акціонерів ЗАТ «Житомирські ласощі» від 2 лютого 1999 року № 15.

Отже, звернення ОСОБА_7 і ОСОБА_1 до суду із цим позовом зумовлене необхідністю захисту їх корпоративних та майнових прав, а не прав у сфері публічно-правових відносин, що виключає розгляд цієї справи в порядку адміністративного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 травня 2019 року у справі № 2а-10585/10/2670 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82188571>.

15.5. Відносини за договором купівлі-продажу нерухомого майна господарського товариства, укладеним між цим господарським товариством та фізичною особою, та за договором дарування цього майна, укладеним між двома фізичними особами, а також спір між фізичними особами про усунення перешкод у користуванні власністю не належать до корпоративних спорів і є цивільними, і підлягають розгляду у порядку цивільного судочинства

Спір, що виник із корпоративних правовідносин, тобто пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності господарського товариства, підлягає розгляду господарським судом.

Сторонами у корпоративному спорі є: юридична особа та її учасник (засновник, акціонер, член), у тому числі учасник, який вибув, а також учасники (засновники, акціонери, члени) юридичної особи.

Разом з тим необхідно врахувати, що відносини за договором купівлі-продажу нерухомого майна господарського товариства, укладеним між цим господарським товариством та фізичною особою, та за договором дарування цього майна, укладеним між двома фізичними особами, а також спір між фізичними особами про усунення перешкод у користуванні власністю не належать до корпоративних спорів і є цивільними відповідно до ст. 15 ЦПК України (у редакції, що діяла на час постановлення ухвали апеляційним судом) та ст. 19 ЦПК України (у редакції Закону № 2147-VIII) і, як цивільний спір, підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками апеляційного суду, на виконання постанови Верховного Суду України від 1 червня 2016 року (№ 6-1786цс15) про неможливість спільного розгляду позовних вимог ОСОБА_3 та

третьої особи із самостійними вимогами ТОВ «Паллада» до ОСОБА_4 та ОСОБА_5 про визнання недійсним договору купівлі-продажу магазину (19/100 часток цегляного житлового будинку, а саме приміщення № 9, 11, 12, 13, 14 загальною площею 56,0 кв. м, що знаходиться в АДРЕСА_1), укладеного 26 грудня 2002 року між ТОВ «Паллада» і ОСОБА_5., до ОСОБА_4 та ОСОБА_5 про визнання недійсним договору дарування 19/100 часток цегляного житлового будинку, а саме приміщення № 9, 11, 12, 13, 14 загальною площею 56,0 кв. м, що знаходиться в АДРЕСА_1, укладеного 28 грудня 2002 року між ОСОБА_5 та ОСОБА_4, а також у частині зустрічного позову ОСОБА_4, ОСОБА_5 про усунення перешкод у користуванні нерухомим майном, що знаходиться на АДРЕСА_1, виселення ОСОБА_6, ОСОБА_3, ОСОБА_7 з цього приміщення та вселення ОСОБА_4, зняття заборони на відчуження 19/100 часток будинку, а саме: приміщення № 9, 11, 12, 13, 14 загальною площею 56,0 кв. м, що знаходиться на АДРЕСА_1, оскільки вказані позовні вимоги не є корпоративним (господарським) спором. Спори виникли з різних правовідносин, врегульованих різними галузями права, оскаржувані у цих позовах правочини за своєю суттю не є акцесорними, зобов'язання за ними не є солідарними, тому повинні розглядатися у різних провадженнях.

Велика Палата Верховного Суду не вбачає правових підстав для закриття провадження у справі за п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК України (у редакції, чинній на момент розгляду справи судами попередніх інстанцій) у частині позовних вимог про визнання договорів купівлі-продажу нерухомого майна, укладених між господарським товариством та фізичною особою, договорів дарування та купівлі-продажу нерухомого майна, укладених між двома фізичними особами недійсними, усунення перешкод у користуванні нерухомим майном, виселення та вселення до цього майна та зняття заборони на його відчуження, які за своєю природою, предметом і суб'єктним складом є цивільними, підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства.

Оскільки вирішення вказаного спору залежить від наслідків вирішення господарського спору, суд апеляційної інстанції обґрунтовано зупинив провадження у справі.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі № 456/2-6/11 (провадження № 14-474цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79834965>.

15.6. Правовідносини між членами громадської організації та самою організацією не мають характеру корпоративних, у зв'язку із чим спори, що виникають з таких правовідносин, не відносяться до юрисдикції господарських судів

Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку (ч. 5 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання»).

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про громадські об'єднання» громадські об'єднання утворюються і діють на принципах: добровільності; самоврядності; вільного вибору території діяльності; рівності перед законом; відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); прозорості, відкритості та публічності.

Відсутність майнового інтересу передбачає, що члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб (крім оплати їх праці та відрахувань на соціальні заходи).

З огляду на наведені вище приписи законодавства та положення статуту ГО «Болгарський культурно-просвітницький центр «Делжилер» відповідач не є господарським товариством у розумінні положень ст. 79 ГК України, Закону України «Про господарські товариства», а тому правовідносини між членами громадської організації та самою організацією не мають характеру корпоративних та не підпадають під регулювання п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК України (в редакції, чинній на момент подання позовної заяви).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 30 травня 2018 року у справі № 916/978/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74506061>.

15.7. Грошові кошти з моменту їх внесення до статутного капіталу господарського товариства є власністю самого товариства і втрачають ознаки об'єкта права спільної сумісної власності подружжя.

Частка в статутному капіталі господарського товариства не є спільною власністю подружжя, корпоративні права належать виключно особі, тому вона має право розпоряджання ними без згоди другого з подружжя

З урахуванням положень ст. 115 ЦК України, ст. 85 ГК України та ст. 12 Закону України «Про господарські товариства», за якими власником майна, переданого господарському товариству у власність його учасниками, як вклад до статутного (складеного) капіталу, є саме товариство, відчуження учасником товариства частки в статутному капіталі на користь іншої особи не припиняє права власності товариства на майно, яке обліковується на його балансі, у тому числі на внесені до статутного капіталу вклади учасників.

Таким чином, із моменту внесення грошових коштів до статутного капіталу господарського товариства вони є власністю самого товариства, зазначені спільні кошти (майно) подружжя втрачають ознаки об'єкта права спільної сумісної власності подружжя.

Право на компенсацію вартості частини коштів виникає в іншого подружжя лише щодо спільних коштів, а не статутного капіталу, при цьому лише в тому разі, коли спільні кошти всупереч ст. 65 СК України були використані одним із подружжя саме для внесення вкладу до статутного капіталу.

У разі передання подружжям свого майна для здійснення підприємницької діяльності шляхом участі одного з них у заснуванні господарського товариства, це

майно належить зазначеному товариству на праві власності, подружжя набуває відповідне майнове право, яке реалізується одним із подружжя (засновником) шляхом участі в управлінні товариством, а другий із подружжя набуває право вимоги виплати йому певних сум у разі поділу майна між подружжям.

Тому відсутні правові підстави для визнання укладеного договору купівлі-продажу часток статутного капіталу недійсним, оскільки частка в статутному капіталі господарського товариства не є спільною власністю подружжя, корпоративні права належать виключно відповідачу, тому він мав право розпоряджання ними без згоди дружини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 жовтня 2018 року у справі № 569/6236/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77473482>.

15.8. Внесок у статутний капітал юридичної особи за рахунок спільних коштів подружжя стає власністю цього товариства, а право іншого з подружжя на спільне майно трансформується в інший об'єкт - право вимоги на виплату частини вартості частки учасника у статутному капіталі товариства.

Вартість частки учасника визначається виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника.

ОСОБА_3 звернулася до суду із позовом до ОСОБА_2, товариства з обмеженою відповідальністю «Лідер ВМС» (далі - ТОВ «Лідер ВМС»), товариства з обмеженою відповідальністю «Платон СВ» (далі - ТОВ «Платон СВ») про поділ майна подружжя та просила розділити спільне сумісне майно подружжя та визнати за нею право власності на 1/2 частину кафе-бару «ІНФОРМАЦІЯ_2», загальною площею 297 кв. м, що розташоване по АДРЕСА_1; право власності на 1/2 частину земельної ділянки площею 0,0302 га, кадастровий номер НОМЕР_2, що розташована по АДРЕСА_1; стягнути з відповідача 1/2 частину внеску до статутного фонду ТОВ «Лідер ВМС», що становить 1 120 000, 00 грн; стягнути з відповідача 1/2 частину внеску до статутного фонду ТОВ «Платон СВ», що становить 552 000, 00 грн.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині задоволення позовних вимог про стягнення половини вартості частки у статутному капіталі господарських товариств та ухвалюючи у цій частині нове рішення про відмову у задоволенні позову ОСОБА_3, апеляційний суд не врахував, що вклади, внесені під час перебування у шлюбі одним з подружжя, який є учасником господарського товариства, до статутного капіталу цього товариства за рахунок спільних коштів подружжя, стають власністю цього товариства, а право іншого з подружжя на спільне майно трансформується в інший об'єкт - право вимоги на виплату частини вартості частки учасника у статутному капіталі товариства. Відповідно до частини восьмої статті 24 Закону України «Про товариства з обмеженою відповідальністю» вартість частки учасника визначається виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника.

Суд апеляційної інстанції неправильно застосував зазначені норми матеріального права, не встановив вартості часток ОСОБА_2 у ТОВ «Лідер ВМС» і ТОВ «Платон СВ» на час вирішення питання про їх поділ.

Оскаржені постанови апеляційного суду підлягають скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції. При новому розгляді справи суду необхідно об'єктивно дослідити докази у справі в межах заявлених позовних вимог, виходячи із положень статті 60 СК України та Закону України «Про товариства з обмеженою відповідальністю», надати оцінку як доказам в цілому, так і кожному доказу окремо, мотивуючи відхилення або врахування кожного доказу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 08 травня 2019 року у справі № 683/886/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81753024>

15.9. Дохід, отриманий від продажу частки в статутному фонді та пов'язаних із ними корпоративних прав, не входить до переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів

Дохід, отриманий від продажу статутного фонду (капіталу) та пов'язаних із ними корпоративних прав, не входить до переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб».

Таке відчуження частки статутного капіталу не має системного характеру, є певними правочинами і не може бути підставою для зміни розміру аліментів, що мають постійний, щомісячний характер та підлягають сплаті тривалий проміжок часу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 25 квітня 2018 року у справі № 640/16750/16-ц можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73660963>.

15.10. Спір між акціонером (фізичною особою) АТ, яке ліквідовано (внесено відповідний запис до ЄДРПОУ), та фізичною особою, яка набула права власності на майно ліквідованого АТ (не на підставі рішення загальних зборів АТ, яке позивач оскаржує, а на підставі рішення виконавчого комітету міської ради), не є корпоративним і не належить до компетенції господарських судів

Фізична особа, яка не має статусу суб'єкта підприємницької діяльності, може звернутися до господарського суду з вимогами до фізичної особи без статусу суб'єкта підприємницької діяльності лише у спорах, що виникають із корпоративних відносин у разі, якщо такий спір виник між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи (а не колишніми учасниками), пов'язаних із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, правами та обов'язками учасників (засновників, акціонерів, членів).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 січня 2018 року у справі № 908/184/16 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71676338>.

15.11. Право особи звертатися до суду з вимогами про визнання протиправною та скасування постанови Правління Національного банку України про віднесення банку, власником акцій якого є позивач, до категорії неплатоспроможних є одним із аспектів захисту права власності, яке закріплено ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Аналіз наведених норм дає підстави для висновку, що спірні кредитні договори укладені в межах здійснення НБУ регуляторних функцій з метою підтримки ліквідності банку, проте це не позбавляє їх характеру господарського договору, в межах якого сторони діють на засадах свободи договору, оскільки за НБУ закріплено право, а не обов'язок надавати банкам кредити.

Ураховуючи те, що спірні правовідносини впливають із договірних відносин, оскільки позивач фактично не погоджується з неперодовженням відповідачем кредитних договорів, колегія суддів дійшла висновку про те, що цей спір не є публічно-правовим і має вирішуватися судами за правилами ГПК України.

Крім того, слід зазначити, що заявлені позовні вимоги в цій частині не можна розглядати як спосіб захисту від втручання органів державної влади у права позивача як акціонера банку, оскільки ці правовідносини, які ґрунтуються на договорі, стосуються господарської діяльності банківської установи, і позивач не є стороною цих правовідносин.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» до суб'єктів оскарження рішень та дій НБУ крім банків віднесено й «інші особи, які охоплюються наглядовою діяльністю НБУ». При цьому норма ст. 79 зазначеного Закону сформульована в загальному вигляді – як наділення таких суб'єктів правом на оскарження рішень НБУ без конкретизації предмета оскарження.

Крім того, зі змісту ст. 79 Закону України «Про банки і банківську діяльність» убачається, що в ній не міститься жодних застережень щодо можливості оскарження такими особами лише рішень НБУ, які прямо адресовані цим особам. Тому колегія суддів вважає, що вона поширюється на відносини та випадки, коли рішеннями НБУ порушуються права та законні інтереси також інших осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю НБУ.

Віднесення банків до категорії проблемних або неплатоспроможних, а також відкликання банківської ліцензії та ліквідація банків з підстав, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність», є заходами адміністративного впливу НБУ і, водночас, засобами реалізації функцій НБУ щодо банківського нагляду.

У зазначених правовідносинах важливі повноваження набуває Фонд, що виконує спеціальні функції.

Так, відповідно до частин 1 та 2 ст. 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері

гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд є юридичною особою публічного права.

Фонд є державною спеціалізованою установою, яка виконує функції державного управління у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Одним з основних елементів верховенства права є принцип правової визначеності, який, серед іншого, передбачає, що закони мають бути чіткими і зрозумілими, не повинні бути суперечливими, а у випадку недостатньої чіткості чи суперечливості норм права вони мають тлумачитися на користь невідданого суб'єкта.

Іншим важливим елементом верховенства права є гарантія справедливого судочинства. Так, у справі *Bellet v. France* ЄСПЛ зазначив, що «стаття 6 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів якого є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання в її права».

Крім того, у справі *Camberrow MM5 AD against Bulgaria* ЄСПЛ зазначив: «Суд також нагадує, що зневажання правосуб'єктності компанії стосовно того питання, чи є вона «особою», яка безпосередньо постраждала, буде виправданим лише за виняткових обставин, зокрема, коли буде прямо встановлено, що для компанії є неможливим звернення до суду через органи, створені згідно з її статутом, або – у випадку ліквідації або банкрутства – через її ліквідаторів або конкурсних керуючих (справа *Agrotexim and Others v. Greece*).

За таких обставин ЄСПЛ вважає, що через конфлікт інтересів між «ДКБ АД» та його спеціальними керуючими і конкурсними керуючими для самого банку було неможливо подати позов до суду. Більше того, ЄСПЛ нагадує, що заявник володів суттєвою часткою участі у розмірі 98 % у банку. Він діяв з веденням частини своєї діяльності через банк і, таким чином, мав пряму особисту зацікавленість у предметі заяви (справа *G.J. v. Luxembourg*).

Таким чином, ЄСПЛ встановив, що за особливих обставин цієї справи заявник може заявляти себе потерпілим від заявлених порушень Конвенції, які порушують права «ДКБ АД».

Відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції кожна фізична або юридична особа має право на вільне володіння своїм майном. Жодна особа не може бути позбавлена свого майна, окрім як в інтересах держави та на умовах, передбачених законодавством і загальними принципами міжнародного права.

Проте викладені вище положення жодним чином не повинні порушувати право Держави приводити у виконання такі закони, які вона вважатиме необхідними з метою контролю використання майна відповідно до загальних інтересів або забезпечення сплати податків або інших внесків або штрафів.

Згідно зі ст. 13 Конвенції кожен, чий права і свободи, визначені у Конвенції, порушено, повинен отримати ефективний засіб правового захисту у національному органі, незважаючи на те, що порушення вчинено особами, які діють в офіційній якості.

За викладених обставин колегія суддів Верховного Суду вважає, що ЄСПЛ, ухвалюючи рішення у зазначеній справі, дійшов висновку, що акції, якими володіє акціонер, є його майном, і позбавлення акціонера можливості отримувати прибуток від таких акцій є порушенням його прав.

З урахуванням викладеного колегія суддів, виходячи з принципу верховенства права та практики ЄСПЛ, вважає, що судом касаційної інстанції правильно застосовані норми матеріального права та правильно визнано обґрунтованими висновки судів, з урахуванням встановлених судами обставин належності позивачу 100 % акцій у ПАТ «КБ «Фінансова Ініціатива», про наявність у позивача права звертатись до суду із вимогами про протиправність постанови у зв'язку із втручанням органів державної влади в особі НБУ та Фонду у його права, зокрема право власності, яке закріплено ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 31 липня 2018 року у справі № 826/11415/16 <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75644221>.

15.12. У разі незгоди з рішенням загальних зборів акціонерів, в тому числі й з підстав прийняття участі в голосуванні особи, повноваження якої посвідчені недійсною довіреністю, саме таке рішення може бути предметом судового розгляду в порядку, визначеному чинним законодавством України для корпоративних спорів, у межах якого може надаватися правова оцінка законності виданій довіреності. Довіреність, повноваження по якій були реалізовані, не може бути предметом окремого судового розгляду

Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах може посвідчуватися реєстратором, депозитарієм, зберігачем, нотаріусом та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії, чи в іншому передбаченому законодавством порядку. Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах акціонерного товариства може містити завдання щодо голосування, тобто перелік питань порядку денного загальних зборів із зазначенням того, як і за яке (проти якого) рішення потрібно проголосувати. Під час голосування на загальних зборах представник повинен голосувати саме так, як передбачено завданням щодо голосування. Якщо довіреність не містить завдання щодо голосування, представник вирішує всі питання щодо голосування на загальних зборах акціонерів на свій розсуд.

Правове поняття довіреності, а також особливості її видачі юридичною особою врегульовано ЦК України, відповідно до ст.244 якого довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі.

Відповідно до ст. 246 ЦК України довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами, та скріплюється печаткою цієї юридичної особи.

Отже, видача довіреностей врегульована не Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», а ЦК України, видача довіреності на участь у загальних

зборах акціонерів представника акціонера держави або територіальної громади врегульована Законом України «Про акціонерні товариства», за змістом якого вона може бути видана особі конкретного органу – органу, що здійснює управління державним чи комунальним майном.

Таким чином, правовідносини щодо видачі керівником установи (Секретарем ради, яка діяла як міський голова) довіреності (письмового документа) на представництво інтересів цієї установи (територіальної громади міста Києва, яка володіє пакетом акцій у розмірі 80 % від загальної кількості акцій) як учасника господарського товариства не мають характеру реалізації владних (управлінських) функцій по відношенню до позивача і безпосередньо не впливають на його права та інтереси, не створюють для нього будь-які обов'язки, які б могли бути об'єктом судового контролю в публічно-правовій сфері.

Суд першої інстанції правильно зазначив, що захист прав здійснюється у разі їх порушення, і звернення до суду є способом захисту порушених суб'єктивних прав, а не способом відновлення законності та правопорядку у публічних правовідносинах.

Однак, як встановлено судом першої інстанції, ОСОБА_1 не навів, на чому ґрунтуються його вимоги в контексті наявності порушення його прав саме довіреністю. З огляду на доводи, викладені в запереченнях на касаційну скаргу, позивач фактично не погоджується з рішенням акціонерів, прийнятих на загальних зборах, яке він вважає незаконним внаслідок, по-перше, участі в зборах представника, який не був наділений відповідними повноваженнями, а по-друге, неправильним розподілом фінансового прибутку.

Проте представництво за довіреністю, в тому числі яке ґрунтується на акті органу юридичної особи, автоматично припиняє свою дію з моменту повного виконання повіреним дій, на вчинення яких він був уповноважений від імені та в інтересах довірителя. Це положення ґрунтується на виключному характері повноважень повіреного, неможливості їх розширення і має застосовуватись незалежно від часу, який залишився до спливу строку дії довіреності, визначеного у ній.

Тобто спірний письмовий документ (довіреність) від 25 квітня 2014 року, строк дії якого був визначений один місяць, був використаний у правовідносинах, що регулюються корпоративним законодавством 30 квітня 2014 року – на загальних зборах акціонерів під час голосування по питаннях порядку денного відповідно до завдання Київської міської ради, за наслідками якого прийнято рішення № 6. Відповідно, він автоматично припинив свою дію 30 квітня 2014 року.

Таким чином, вказана довіреність не може бути предметом окремого судового розгляду. У разі незгоди з рішенням загальних зборів акціонерів, в тому числі й з підстав взяття участі в голосуванні особи, повноваження якої посвідчені недійсною довіреністю, саме таке рішення може бути предметом судового розгляду в порядку, визначеному чинним законодавством України для корпоративних спорів, у межах якого може надаватися правова оцінка законності виданій довіреності.

На вказані обставини суди попередніх інстанцій уваги не звернули, що призвело до неправильного вирішення справи. Більш того, суд апеляційної інстанції, процитувавши норми законів України «Про місцеве самоврядування» та «Про столицю

України – місто-герой Київ», зазначив про необхідність виходу за межі позовних вимог, фактично не обґрунтувавши підстав такого виходу, а так само й висновку щодо неправомірної одноособової видачі довіреності. При цьому суд апеляційної інстанції самостійно змінив предмет спору (дії посадової особи замість довіреності), що є порушенням вимог ст.11 КАС України (в редакції до 15 грудня 2017 року).

Отже, колегія суддів дійшла висновку, що судові рішення підлягають скасуванню, а провадження у справі слід закрити, оскільки порушений ОСОБА_1 спір не підлягає судовому розгляду, у зв'язку з чим немає підстав для роз'яснення позивачеві, до суду якої юрисдикції належить його вирішення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18 вересня 2018 року у справі № 826/16572/14 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76546783>.

15.13. Затвердження статуту за рішенням загальних зборів про зміну місцезнаходження товариства не може свідчити про наявність в учасників волевиявлення щодо інших змін до статуту цього товариства, які не розглядалися на загальних зборах учасників

Судами попередніх інстанцій встановлено, що 29 червня 2016 року на загальних зборах учасників ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» були присутні учасники товариства – ОСОБА_3, ОСОБА_1, ОСОБА_1, одним із прийнятих учасниками рішень є зміна місцезнаходження ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» та затвердження статуту товариства в новій редакції, у зв'язку зі зміною місцезнаходження. Рішення загальних зборів ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» оформлено протоколом № 2 від 29 червня 2016 року.

Також судами попередніх інстанцій встановлено та підтверджується висновком експертів № 131/132/18-32/133/18-33, складеним 28 квітня 2017 року та проведеним Київським науково-дослідним інститутом судових експертиз Міністерства юстиції України, що підпис, який міститься в статуті (сторінка № 16) ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі», затвердженому рішенням загальних зборів учасників ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» від 29 червня 2016 року, після (навпроти) слів «ОСОБА_1», та підпис у протоколі (на останній сторінці) № 2 від 29 червня 2016 року загальних зборів учасників ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі», після (навпроти) слів «ОСОБА_1», виконані рукописним способом за допомогою пишучого пристрою – ручки, без попередньої технічної підготовки і технічних засобів самим ОСОБА_1.

Як встановлено судом апеляційної інстанції, зміни до статуту ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» внесені не тільки в частині місцезнаходження товариства, про що приймалося рішення на загальних зборах учасників від 29 червня 2016 року, а й щодо повноважень директора, порядку виходу учасника з товариства, ревізійної комісії, скликання загальних зборів, компетенції загальних зборів, мети та предмету діяльності товариства. Між тим, такі питання не були зазначені в порядку денному загальних зборів, які відбулися 29 червня 2016 року. Ці питання не вказані в тексті протоколу від 29 червня 2016 року як такі, що поставлені на обговорення учасниками товариства.

Однак затвердження статуту ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» за рішенням загальних зборів про зміну місцезнаходження товариства, оформленим протоколом від 29 червня 2016 року, не може свідчити про наявність в учасників волевиявлення щодо інших змін до статуту товариства, які не розглядалися на загальних зборах учасників ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі».

Тобто підписання тексту статуту учасником товариства не замінює прийняття відповідних рішень загальними зборами учасників товариства.

Оскільки внесення інших змін до статуту ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» відбулося за відсутності волевиявлення учасників товариства щодо таких змін, суд апеляційної інстанції правомірно дійшов висновку, що нова редакція статуту товариства, яку зареєстровано за реєстраційним № 13391050013004143 від 1 липня 2016 року, не відповідає рішенням загальних зборів учасників товариства від 29 червня 2016 року, та порушує корпоративні права позивача на участь в управлінні товариством.

Враховуючи викладене, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про наявність підстав для задоволення позовних вимог у частині визнання недійсним статуту ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі».

Як встановлено судами, 1 липня 2016 року державним реєстратором Києво-Святошинської районної державної адміністрації на підставі поданих ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» документів за наслідками прийнятих рішень від 29 червня 2016 року загальних зборів учасників товариства, оформлених протоколом № 2 від 29 червня 2016 року, проведено державну реєстрацію статуту ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» у новій редакції, про що до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань внесено відповідний запис про державну реєстрацію № 13391050013004143 від 1 липня 2016 року.

Оскільки позовна вимога про скасування державної реєстрації статуту ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі», номер запису про державну реєстрацію статуту товариства № 13541070014006407, є похідною від вимоги про визнання недійсним статуту ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі», яка задоволена судом апеляційної інстанції, вказане є підставою для задоволення і похідної вимоги.

Верховний Суд відхилив доводи щодо втручання судом апеляційної інстанції у вільне волевиявлення учасників товариства, в тому числі і позивача, щодо зміни місцезнаходження товариства, позбавивши їх права на управління товариством, оскільки таке питання було в порядку денному та обговорювалося учасниками, оскільки рішення загальних зборів учасників ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі», оформлене протоколом № 2 від 29 червня 2016 року не визнано недійсним, тому ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» не позбавлено можливості зареєструвати статут у новій редакції у зв'язку зі зміною місцезнаходження.

Відповідач у касаційній скарзі зазначив, що позивач мав право в будь-який момент скликати загальні збори учасників ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі» та поставити питання недовіри директору товариства на розгляд загальних зборів, проте не скористався своїми правами у встановлений законодавством спосіб, що в свою чергу викликає сумніви у справжності порушення його права та законних інтересів.

Верховний Суд відхиляє вказані доводи відповідача, оскільки таке звернення не призведе до поновлення порушених прав учасника ТОВ «Будівельна компанія «Княжичі».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 червня 2019 року у справі № 911/2634/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82401761>.

15.14. Відсутність визначеного способу надання інформації не може бути достатньою підставою для відмови Товариства надати його учаснику інформацію про свою діяльність.

ОСОБА_4 звернулася до господарського суду з позовом про зобов'язання Товариства з обмеженою відповідальністю "Холдінг компанія "Інтернет" надати Позивачу: належним чином завірені копії річних звітів за 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 роки; належним чином завірені копії звітів про фінансово-господарську діяльність Товариства за 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 роки; належним чином завірені копії протоколів загальних зборів учасників Товариства за 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 роки; засвідчені витяги з книги протоколів за 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 роки;

За доводами Позивача, керівництво Товариства більше 5 років не звітує перед ним, Позивачу нічого невідомо про фінансово-майновий стан Товариства та прийняті керівними органами рішення. Позивач звертався до Товариства щодо отримання інформації 25 травня 2012 року, 20 листопада 2013 року, 25 серпня 2015 року, 12 серпня 2016 року, 16 січня 2017 року, але Товариство не надало Позивачу за його зверненнями жодної інформації.

Рішенням суду першої інстанції, яке залишено без змін постановою суду апеляційної інстанції, у позові відмовлено.

Верховний Суд виходить з того, що право учасника господарського товариства одержувати інформацію про діяльність товариства в порядку, встановленому установчим документом, закріплено у ч.1 ст.116 ЦК України, ч.1 ст. 88 ГК України та ч. 1 ст. 10 Закону України "Про господарські товариства". Згідно з положеннями зазначених норм товариство зобов'язане надати учаснику на його вимогу для ознайомлення річні баланси, звіти про фінансово-господарську діяльність товариства, протоколи ревізійної комісії, протоколи зборів органів управління товариства тощо. Наведений перелік може бути розширений у статуті товариства. Тобто за приписами наведених правових норм праву учасника на одержання інформації кореспондує обов'язок товариства надати учаснику відповідну інформацію на його вимогу.

На думку Суду, отримання учасником зазначеної інформації від товариства є необхідним для реалізації ним своїх корпоративних прав, зокрема правомочностей на участь в управлінні господарською організацією. Відтак внаслідок невиконання товариством свого обов'язку з надання учаснику товариства на його вимогу для ознайомлення документів, передбачених положеннями закону та статуту, можуть бути

визнані порушеними як право учасника товариства на інформацію, так і його корпоративні права.

Відповідно до положень ст.ст. 15, 16 ЦК України згадані права учасника підлягають захисту шляхом спонукання товариства до виконання його обов'язку - надання відповідної інформації.

З огляду на встановлені судами першої та апеляційної інстанцій обставини з урахуванням перелічених правових норм Суд вбачає, що Товариство не виконало свій обов'язок з надання відповідної інформації на вимогу Позивача. Наведене є підставою для захисту права Позивача на отримання інформації про діяльність Товариства, тому Суд не погоджується з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в задоволенні вимог Позивача.

Так, Суд вважає хибним висновок судів попередніх інстанцій про недоведеність Позивачем факту порушення його законних прав та охоронюваних законом інтересів Товариством шляхом ненадання належним чином завірених копій документів у зв'язку з тим, що ані чинним законодавством, ані положеннями Статуту не передбачено обов'язку Товариства надавати учаснику запитовану ним інформацію в письмовому вигляді, а лише встановлено обов'язок надавати учаснику для ознайомлення визначену законом інформацію, з якої вже сам учасник має право робити виписки, фотографії, копії.

Суд звертає увагу, що згідно з положеннями ст. 200 ЦК України та ст. 2 Закону України "Про інформацію" інформацією є відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях (у вигляді документів) або відображені в електронному вигляді. Положення чинного законодавства та Статуту Товариства не регламентують процедуру, а також форму отримання учасником Товариства інформації щодо діяльності Товариства. Відсутність визначеного способу надання інформації, на думку Суду, не може бути достатньою підставою для відмови Товариства надати його учаснику інформацію про свою діяльність у спосіб, в який просить учасник, адже така відмова є за своєю суттю безпідставним обмеженням права особи у виборі форми одержання інформації всупереч вимогам ст. 34 Конституції України, ст. 7 Закону України "Про інформацію".

При цьому Суд враховує, що згідно з встановленими судами першої та апеляційної інстанцій обставинами Позивач звертався до Товариства з проханням надати йому, зокрема, належним чином завірени копії річних звітів, звітів про фінансово-господарську діяльність, протоколів загальних зборів учасників Товариства за 2011-2016 роки, тобто документів, що відповідають положенням частини 1 статті 88 Господарського кодексу України. Натомість Товариство не представило судам жодних доказів виконання свого обов'язку щодо надання Позивачу для ознайомлення відповідних документів, зокрема, шляхом надання їх копій чи в будь-який інший спосіб, прийнятний для Позивача та Товариства.

У зв'язку з викладеним Суд відхиляє доводи Товариства щодо необґрунтованості та невідповідності вимогам чинного законодавства України зазначених вимог Позивача, адже під час розгляду справи судами попередніх інстанцій Товариство не спростувало порушення ним прав Позивача на отримання інформації про діяльність

Товариства та не довело додержання закріпленого у статті 2 Закону України "Про інформацію" принципу доступності інформації. Водночас Суд вважає слушним твердження Позивача про безпідставну відмову судів першої та апеляційної інстанцій в захисті його прав, порушених Товариством.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 26 червня 2018 року у справі № 904/3679/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75024622>

16. Застосування норм процесуального права під час розгляду справ щодо корпоративних спорів

16.1. Позовна заява третьої особи має містити самостійні вимоги саме щодо предмета спору у справі. При цьому під предметом спору слід розуміти матеріально-правовий об'єкт, з приводу якого виник правовий конфлікт між позивачем і відповідачем. Відтак вимога третьої особи, спрямована на будь-що поза предметом спору між позивачем та відповідачем, не може бути визнана вимогою третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Водночас така позовна вимога може бути заявлена у самостійному позові

Якщо учасник (акціонер) господарського товариства обґрунтовує позовні вимоги щодо оспорення договору, укладеного товариством, порушенням останнім у ході статутної діяльності корпоративних прав такого учасника (акціонера), то цей спір відноситься до юрисдикції господарських судів.

Оскільки ОСОБА_3 вказує на наявність у нього частки у статутному фонді ТОВ, посилається на порушення права управління товариством внаслідок укладення в усній формі між Фондом державного майна України по Одеській області і ТОВ договору про внесення змін до договору оренди, на виконання якого 1 березня 2013 року Фонд і ТОВ підписали акт приймання-передачі до договору про внесення змін до договору оренди, а отже, обґрунтовує позовні вимоги порушенням його корпоративних прав, спір відноситься до юрисдикції господарських судів.

Ураховуючи вищевикладене, суд першої інстанції, з яким погодився також суд апеляційної інстанції, дійшов помилкового висновку про те, що заявлений ОСОБА_3 як учасником товариства позов щодо оспорення договору, укладеного останнім, не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства, а має розглядатися за правилами ЦПК України.

Разом з тим за приписами ст. 49 ГПК України треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть вступити у справу до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, подавши позов до однієї або декількох сторін. Про прийняття позовної заяви та вступ третьої особи у справу суд постановляє ухвалу.

При цьому позови третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, мають подаватися з дотриманням загальних правил пред'явлення позову, на що безпосередньо вказують положення ч. 5 ст. 49 та ч. 4 ст. 180 ГПК України. Відповідно до цих норм до позовів третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору у справі, в якій відкрито провадження, застосовуються положення ст. 180 цього Кодексу. Зустрічна позовна заява, яка подається з дотриманням загальних правил пред'явлення позову, повинна відповідати вимогам статей 163, 164, 172, 173 цього кодексу.

Відповідно до частин 2 та 3 ст. 180 ГПК України зустрічний позов приймається до спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємопов'язані і спільний їх розгляд є доцільним, зокрема коли вони виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову. Вимоги за зустрічним позовом ухвалою суду об'єднуються в одне провадження з первісним позовом.

Ознаками зустрічного позову є його взаємопов'язаність із первісним позовом і доцільність його спільного розгляду з первісним позовом, зокрема коли позови виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову. Вимоги за зустрічним позовом можуть різнитися з вимогами первісного позову, але вони об'єднуються в одне провадження з первісним позовом ухвалою суду.

Взаємна пов'язаність зустрічного та первісного позовів може виражатись у підставах цих позовів або поданих доказах, вимоги за зустрічним і первісним позовами можуть зараховуватись. Водночас подання зустрічного позову, задоволення якого виключатиме повністю або частково задоволення первісного позову, має на меті довести відсутність у позивача матеріально-правової підстави на задоволення первісного позову через відсутність матеріальних правовідносин, з яких випливає суб'єктивне право позивача за первісним позовом.

Таким чином, у процесі розгляду господарським судом спору між позивачем і відповідачем третя особа з метою захисту свого права може заявити самостійні вимоги саме щодо предмета спору, якщо вважає, що саме їй належить право на предмет спору чи його частину. При цьому під предметом спору слід розуміти матеріально-правовий об'єкт, з приводу якого виник правовий конфлікт між позивачем і відповідачем.

Отже, на відміну від зустрічного позову, який повинен бути лише взаємопов'язаним з первісним, позовна заява третьої особи відповідно до положень ч. 1 ст. 49 ГПК України має містити самостійні вимоги саме щодо предмета спору у справі.

Позовні вимоги третьої особи, яка подала позов відповідно до приписів ст. 49 ГПК України, можуть бути допущені судом до розгляду в процесі, що вже розпочався, у тому випадку, коли така самостійна вимога заявлена саме щодо предмета спору, що вже виник між сторонами. Вимога, спрямована на те, що знаходиться поза цим предметом, чи спрямована до третіх осіб, не може бути розглянута судом як вимога

третьої особи в розумінні наведеної вище статті. Водночас така позовна вимога може бути заявлена у самостійному позові.

Як убачається з матеріалів справи, спір між сторонами за первісним позовом виник із зобов'язальних відносин щодо сплати ТОВ орендних платежів на підставі договору оренди, тобто щодо виконання господарських зобов'язань, і не стосується прав і обов'язків ОСОБА_3 як учасника товариства.

Разом з тим позов ОСОБА_3 як третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, щодо встановлення нікчемності договору про внесення змін до договору оренди з підстав недотримання сторонами вимог закону про письмову форму та нотаріальне посвідчення договору і застосування наслідків недійсності нікчемного правочину в порядку, передбаченому ст. 1213 ЦК України, обґрунтовано порушенням корпоративних прав фізичної особи, тобто спір виник не із зобов'язальних, а з корпоративних правовідносин, учасниками яких є товариство та фізична особа, і щодо різних предметів спору: за первісним позовом – щодо заборгованості за договором, а за позовом третьої особи із самостійними вимогами – щодо законності самого договору.

Оскільки заявлений фізичною особою ОСОБА_3 позов не взаємопов'язаний з первісним позовом, адже вимоги за цим позовом виникли з інших правовідносин, які відповідно врегульовані нормами зобов'язального права, це унеможливляє його спільний розгляд з первісним позовом.

Відповідно до приписів ч. 6 ст. 180 ГПК України зустрічна позовна заява, подана з порушенням вимог частин 1 та 2 цієї статті, ухвалою суду повертається заявнику. Копія зустрічної позовної заяви долучається до матеріалів справи.

Таким чином, перевіряючи наявність чи відсутності підстав для спільного розгляду позову ОСОБА_3 з первісним позовом, суд першої інстанції помилково послався на ст. 175 ГПК України, якою врегульовано підстави для відмови у відкритті провадження у справі, натомість мав повернути вказану заяву заявнику на підставі ч. 6 ст. 180 цього Кодексу.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 березня 2019 року у справі № 916/3245/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80854765>.

16.2. Не можуть розглядатися в межах одного судового провадження спір між сторонами за первісним позовом, який виник із зобов'язальних відносин щодо сплати орендних платежів на підставі договору оренди, та за позов учасника як третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, щодо встановлення нікчемності договору про внесення змін до цього договору оренди

Позови третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, мають подаватися з дотриманням загальних правил пред'явлення позову, на що безпосередньо вказують положення частини п'ятої статті 49 та частини четвертої статті 180 ГПК України. Відповідно до цих норм до позовів третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору у справі, в якій відкрито провадження,

застосовуються положення статті 180 цього Кодексу. Зустрічна позовна заява, яка подається з додержанням загальних правил пред`явлення позову, повинна відповідати вимогам статей 162, 164, 172, 173 цього Кодексу.

Ознаками зустрічного позову є його взаємопов`язаність із первісним позовом і доцільність його спільного розгляду з первісним позовом, зокрема коли позови виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову. Вимоги за зустрічним позовом можуть різнитися з вимогами первісного позову, але вони об`єднуються в одне провадження з первісним позовом ухвалою суду.

Взаємна пов`язаність зустрічного та первісного позовів може виражатись у підставах цих позовів або поданих доказах, вимоги за зустрічним і первісним позовами можуть зараховуватись. Водночас подання зустрічного позову, задоволення якого виключатиме повністю або частково задоволення первісного позову, має на меті довести відсутність у позивача матеріально-правової підстави на задоволення первісного позову через відсутність матеріальних правовідносин, з яких випливає суб`єктивне право позивача за первісним позовом.

Таким чином, у процесі розгляду господарським судом спору між позивачем і відповідачем третя особа з метою захисту свого права може заявити самостійні вимоги саме щодо предмета спору, якщо вважає, що саме їй належить право на предмет спору чи його частину. При цьому як предмет спору слід розуміти матеріально-правовий об`єкт, з приводу якого виник правовий конфлікт між позивачем і відповідачем.

Отже, на відміну від зустрічного позову, який повинен бути лише взаємопов`язаним з первісним, позовна заява третьої особи відповідно до положень частини першої статті 49 ГПК України обов`язково має містити самостійні вимоги саме щодо предмета спору у справі.

Позовні вимоги третьої особи, яка подала позов відповідно до приписів статті 49 ГПК України, можуть бути допущені судом до розгляду у процесі, що вже розпочався, у тому випадку, коли така самостійна вимога заявлена саме щодо предмета спору, що вже виник між сторонами. Вимога, спрямована на те, що знаходиться поза цим предметом, чи спрямована до третіх осіб, не може бути розглянута судом як вимога третьої особи в розумінні наведеної вище статті. Водночас така позовна вимога може бути заявлена у самостійному позові.

Як убачається з матеріалів справи, спір між сторонами за первісним позовом виник із зобов`язальних відносин щодо сплати Товариством орендних платежів на підставі договору оренди, тобто щодо виконання господарських зобов`язань, і не стосується прав і обов`язків ОСОБА_1 як учасника Товариства.

Разом з тим позов ОСОБА_1 як третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, щодо встановлення нікчемності договору про внесення змін до договору оренди з підстав недотримання сторонами вимог закону про письмову форму та нотаріальне посвідчення договору і застосування наслідків недійсності нікчемного правочину в порядку, передбаченому статтею 1213 ЦК України, обґрунтовано порушенням корпоративних прав фізичної особи, тобто спір виник не із зобов`язальних, а з корпоративних правовідносин, учасниками яких є Товариство та фізична особа,

і щодо різних предметів спору: за первісним позовом - щодо заборгованості за договором, а за позовом третьої особи із самостійними вимогами - щодо законності самого договору.

Оскільки заявлений фізичною особою ОСОБА_1 позов не взаємопов'язаний з первісним позовом, адже вимоги за цим позовом виникли з інших правовідносин, які відповідно врегульовані нормами зобов'язального права, це унеможлиблює його спільний розгляд з первісним позовом.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2019 року у справі № 916/542/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82637244>.

16.3. Якщо позивачі обґрунтовують позовні вимоги порушенням відповідачами їхніх корпоративних прав, то встановлення наявності чи відсутності порушення таких прав, характеру та суб'єктів порушення здійснюється господарським судом під час розгляду справи, а не на стадії відкриття провадження

Як убачається з матеріалів справи, відповідно до статуту ПП «Агрофірма «Славутич», зареєстрованого в Глобинській районній державній адміністрації за реєстраційним № 82 від 24 лютого 1998 року, зі змінами, внесеними 10 червня 2001 року, її засновниками є ОСОБА_7 та ОСОБА_9, 17 травня 2001 року між ними укладено установчий договір про створення та діяльність ПП «Агрофірма «Славутич», затверджений рішенням установчих зборів від 27 травня 2001 року та зареєстрований у цій же адміністрації 19 червня 2001 року. Статутний фонд підприємства склав 34 000 грн. Розмір вкладу ОСОБА_7 – 20 400 грн (60 % статутного фонду), а ОСОБА_9 – 13 600 грн (40 % статутного фонду).

ІНФОРМАЦІЯ_1 ОСОБА_7 помер. Згідно зі свідоцтвом про право на спадщину за законом від 6 жовтня 2017 року спадкоємцями померлого є ОСОБА_2, ОСОБА_3 та ОСОБА_8 по 1/3 частині статутного фонду ПП «Агрофірма «Славутич».

Рішенням проведених 10 жовтня 2017 року загальних зборів розподілено частку померлого ОСОБА_7 між спадкоємцями по 1/3 частині та включено їх до складу учасників ПП «Агрофірма «Славутич» із часткою 20 % у кожного. За наслідками прийнятих на цих зборах рішень проведено державну реєстрацію змін про юридичну особу у ЄДР, що підтверджується витягом станом на 12 жовтня 2017 року.

30 листопада 2017 року Господарський суд Полтавської області ухвалив рішення у справі № 917/1887/17, залишене без змін постановою Харківського апеляційного господарського суду від 16 травня 2018 року, яким визнав недійсними рішення загальних зборів учасників ПП «Агрофірма «Славутич» від 10 жовтня 2017 року. В подальшому 3 жовтня 2018 року Верховний Суд постановою скасував ці судові рішення попередніх інстанцій та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Рішенням загальних зборів від 2 січня 2018 року виключено зі складу учасників ПП «Агрофірма «Славутич» ОСОБА_7 у зв'язку з його смертю; відмовлено спадкоємцям

у прийнятті їх до складу учасників зі здійсненням з ними розрахунку; проведено перерозподіл часток у статутному фонді.

Корпоративним є спір щодо створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи – суб'єкта господарювання.

У справі, що розглядається, позивачі вважають себе учасниками ПП «Агрофірма «Славутич» і просять визнати недійсним рішення зборів, прийняті без їхньої участі, тобто вважають порушеними свої корпоративні права на участь в управлінні ПП «Агрофірма «Славутич». Такий спір є корпоративним.

Велика Палата Верховного Суду вже звертала увагу, що визначення предмета, підстав позову та відповідача у спорі – це право, яке належить позивачу; натомість установлення обґрунтованості позову – це обов'язок суду, який здійснюється під час розгляду справи, а не на стадії відкриття провадження. Таких висновків Велика Палата Верховного Суду дійшла, зокрема, у постановах від 28 листопада 2018 року у справі № 607/6092/18 (провадження № 14-483цс18), від 5 червня 2019 року у справі № 607/6865/2018 (провадження № 14-212цс19).

Отже, якщо позивачі обґрунтовують позовні вимоги порушенням відповідачами їхніх корпоративних прав, то встановлення наявності чи відсутності порушення таких прав, характеру та суб'єктів порушення здійснюється господарським судом під час розгляду справи, а не на стадії відкриття провадження. Таким чином, спір у цій справі пов'язаний з управлінням юридичною особою вищим органом юридичної особи, є корпоративним і підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 червня 2019 року у справі № 917/1338/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82503036>.

16.4. Питання юрисдикційності спору вирішується при відкритті провадження у справі, а вирішальним моментом при цьому є час, коли подано позов. Якщо позовні вимоги про стягнення коштів ґрунтуються на цивільно-правових угодах, а не виникають з корпоративних правовідносин, то спір підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства

27 березня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_3 – ОСОБА_4 на ухвалу Печерського районного суду міста Києва від 1 березня 2018 року та постанову Апеляційного суду міста Києва від 18 травня 2018 року у цивільній справі за позовом ОСОБА_3 до ПАТ КБ «ПриватБанк» про стягнення грошових коштів за договором купівлі-продажу пайових цінних паперів.

На обґрунтування позовних вимог ОСОБА_3 зазначив, що 6 березня 2014 року він і ТОВ «Капітал-Стандарт» уклали договір комісії, згідно з умовами якого доручив товариству укласти договір купівлі-продажу належних йому 61 280 штук простих іменних бездокументарних акцій ПАТ КБ «ПриватБанк».

Цього ж дня позивач, ТОВ «Капітал-Стандарт» та Тріантал Інвестментс ЛТД уклали договір про контроль за розрахунками, в якому сторони погодили процедуру поставки належних йому акцій у випадку їх викупу.

Посилаючись на п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК України (у редакції, чинній на час звернення до суду з цим позовом), суд першої інстанції вважав, що правовідносини, які виникли між сторонами у справі, є корпоративними, а їх розгляд віднесено до юрисдикції господарських судів, тому на підставі п. 1 ч. 1 ст. 255 ЦПК України (у редакції Закону № 2147-VIII) закрити провадження у справі, оскільки спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Апеляційний суд хоч і залишив ухвалу суду першої інстанції без змін, однак вважав, що суд першої інстанції помилково послався на ст. 12 ГПК України (у зазначеній редакції), оскільки застосуванню підлягає ст. 20 ГПК України (у редакції Закону № 2147-VIII).

Велика Палата Верховного Суду не погодилася з указаними висновками судів з огляду на таке.

Оскільки ОСОБА_3 подав цей позов у липні 2017 року, то при вирішенні питання юрисдикційності спору застосуванню підлягає процесуальне законодавство, чинне на час вчинення такої процесуальної дії, як подання позову до суду.

Отже, апеляційний суд при вирішенні питання про юрисдикційність цього спору помилково застосував ст. 20 ГПК України у редакції Закону № 2147-VIII, а не ст. 12 ГПК України у редакції, чинній на час подання до суду позову. Стосовно висновків судів про корпоративність правовідносин, які виникли між сторонами у справі, Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Згідно з доводами позивача йому належали прості іменні бездокументарні акції ПАТ КБ «ПриватБанк». Однак договір купівлі-продажу належних позивачу акцій від 6 березня 2014 року № 105-БВТ; БВК26-01-14А укладено між ТОВ «Капітал-Стандарт» і ПАТ КБ «ПриватБанк», у якому ТОВ «Капітал-Стандарт» діяло на підставі укладеного з ОСОБА_3 договору комісії від 6 березня 2014 року, за яким останній доручив товариству укласти договір купівлі-продажу належних йому акцій.

Застосувавши положення ст. 167 ГК України та зробивши висновок, що правовідносини, які виникли між сторонами у справі, є корпоративними, як суд першої інстанції, так і апеляційний суд, не врахували, що предметом спору є вимоги ОСОБА_3 до ПАТ КБ «ПриватБанк» про стягнення грошових коштів у розмірі 45 520 186,85 грн за договором купівлі-продажу пайових цінних паперів від 6 березня 2014 року № 105-БВТ; БВК26-01-14А, укладеним ТОВ «Капітал-Стандарт» і ПАТ КБ «ПриватБанк», за яким ОСОБА_3 набув право вимоги на підставі укладеного з ТОВ «Капітал-Стандарт» договору про відступлення права вимоги.

Отже, позовні вимоги ОСОБА_3 про стягнення коштів ґрунтуються на цивільно-правових угодах, а не виникають із корпоративних правовідносин, як зазначили суди першої й апеляційної інстанцій. Спір має розглядатися за правилами цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 27 березня 2019 року у справі № 757/39672/17-ц можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81047552>.

16.5. У спорах про визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів збільшення статутного капіталу адекватними заходами забезпечення позову є заборона відповідачу – ПАТ вносити зміни до статуту свого статуту щодо розміру статутного капіталу; звертатися до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку із заявою та всіма необхідними документами для реєстрації випуску акцій і проспекту емісії на підставі спірних рішень позачергових загальних зборів акціонерів; вчинення будь-яких дій щодо приватного розміщення акцій на підставі спірних рішень загальних зборів акціонерів

У цій справі заборонено ПАТ вчиняти такі дії: вносити зміни до статуту ПАТ щодо розміру статутного капіталу; звертатися до НКЦПФРУ із заявою та всіма необхідними документами для реєстрації випуску акцій і проспекту емісії на підставі спірних рішень позачергових загальних зборів акціонерів; вчиняти будь-які дії щодо приватного розміщення акцій на підставі спірних рішень загальних зборів акціонерів.

Верховний Суд зазначає, що ухвалою місцевого господарського суду правомірно відмовлено позивачеві у застосуванні таких заходів забезпечення позову, як заборона НКЦПФРУ вчиняти дії щодо реєстрації випуску простих іменних акцій, емітованих відповідачем, видачі документів, які засвідчують таку реєстрацію (свідоцтва та звіту), а також заборона депозитарним установам України, якими, зокрема, є НБУ, вносити зміни до системи обліку прав на іменні цінні папери відповідача. При цьому суд обґрунтовано вказав, що відповідно до частин 4, 5 та 7 ст. 67 ГПК України не допускається забезпечення позову у справах, що виникають із корпоративних відносин, шляхом заборони здійснювати органам державної влади покладені на них згідно із законодавством повноваження, а також шляхом встановлення для НБУ та неплатоспроможного банку заборони або обов'язку вчиняти певні дії.

Верховний Суд вважає хибним твердження ПАТ про те, що суд має право заборонити змінювати статут у частині розміру статутного капіталу тільки в тих справах, у яких є спір про право власності на акції, частки або паї, і не має права цього робити у всіх інших категоріях корпоративних спорів, у тому числі й у спорах про визнання недійсним рішення зборів про збільшення статутного капіталу. Це твердження ґрунтується на неправильному тлумаченні положень ч. 9 ст. 67 ГПК України (в редакції, яка діяла до 15 грудня 2017 року). Ці положення взагалі не містять заборон, а є додатковим дозволом.

Цим положенням законодавець додатково дозволив суду застосовувати такий захід забезпечення, як заборона внесення змін до статуту стосовно розміру капіталу і в спорах, які безпосередньо з такими змінами до статуту не пов'язані, а саме у спорах про право власності на акції та частки (паї). Право суду забороняти внесення змін до статуту в частині зміни розміру статутного капіталу в спорах, які за предметом пов'язані з внесенням змін до статуту з приводу збільшення статутного капіталу (яким є спір у справі № 910/15811/17), зазначені положення ч. 9 ст. 67 ГПК України не обмежують.

Верховний Суд критично ставиться до твердження ПАТ про те, що заходи забезпечення позову, які забороняють йому звертатися до НКЦПФРУ для реєстрації випуску акцій та проспекту емісії на підставі оскаржуваних рішень загальних зборів,

призводять до порушення відповідачем законодавства, оскільки він зобов'язаний упродовж 60 днів подати документи для реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів.

Згідно з ч. 1 ст. 29 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» емітент подає НКЦПФРУ заяву і документи, необхідні для реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів, не пізніше як протягом 60 днів після прийняття рішення про розміщення цінних паперів органом емітента, уповноваженим приймати відповідне рішення. Проте законність рішення загальних зборів акціонерів ПАТ є предметом судового спору, і суд обґрунтовано обмежив виконання цього рішення до вирішення спору.

Відповідно до ст. 115 ГПК України (в редакції, яка діяла до 15 грудня 2017 року) рішення, ухвали, постанови господарського суду, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України. Отже, якщо суд дійде висновку, що рішення загальних зборів є законним, відповідач не вважатиметься таким, що пропустив 60-денний строк подання документів до НКЦПФРУ, оскільки він виконував ухвалу суду. Верховний Суд погоджується з правовою позицією судових палат у господарських та цивільних справах Верховного Суду України, яка викладена в постанові від 18.01.2017р. по справі №6-2552цс16, щодо того, що забезпечення позову по суті - це обмеження суб'єктивних прав, свобод та інтересів відповідача з метою забезпечення реалізації в майбутньому актів правосуддя.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 22 лютого 2018 року у справі № 910/15811/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72405068>.

16.6. У справах про переведення прав та обов'язків покупця простих іменних акцій адекватними заходами забезпечення позову є накладення арешту на прості іменні акції ПрАТ окремих акціонерів до моменту вирішення спору по суті

Метою забезпечення позову є вжиття судом, у провадженні якого перебуває справа, заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій відповідача, щоб забезпечити позивачу реальне та ефективне виконання судового рішення, якщо його буде прийнято на користь позивача, в тому числі задля попередження потенційних труднощів у виконанні такого рішення.

Частиною 3 ст. 137 ГПК України визначено, що суд може застосувати кілька заходів забезпечення позову.

Умовою застосування заходів забезпечення позову за вимогами майнового характеру є достатньо обґрунтоване припущення, що майно (в тому числі грошові суми, цінні папери тощо), яке є у відповідача на момент пред'явлення позову до нього, може зникнути, зменшитися або погіршитися на момент виконання рішення. Досить обґрунтованими для забезпечення позову є підтверджені доказами фактичні обставини, з якими пов'язується застосування певного виду забезпечення позову. Про такі обставини може свідчити вчинення відповідачем дій, спрямованих на ухилення від виконання зобов'язання після пред'явлення вимоги чи подання позову до суду

(реалізація майна чи підготовчі дії до його реалізації, витрачання коштів не для здійснення розрахунків з позивачем, укладення договорів поруки чи застави за наявності невиконаного спірного зобов'язання тощо).

Ефективність правосуддя залежить і від виконання судового рішення.

Дослідивши всі наявні в матеріалах справи докази, встановивши відчуження третіми особами своїх акцій відповідачам, врахувавши принцип «переважного права акціонера на придбання акцій», закріплений у ст. 7 Закону України «Про акціонерні товариства» (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) і в статуті ПрАТ, та зваживши на те, що такий захід забезпечення позову не порушує прав та охоронюваних інтересів інших осіб, з метою реального та ефективного виконання судового рішення, якщо його буде прийнято на користь позивача, місцевий господарський суд, з яким погодився і суд апеляційної інстанції, правомірно на підставі статей 136, 137 ГПК України (в редакції, чинній з 15 грудня 2017 року) наклав арешт на прості іменні акції ПрАТ до моменту вирішення спору по суті і заборонив ПАТ «Національний депозитарій України» та всім іншим депозитарним установам, що здійснюють облік права власності на цінні папери емітентів у депозитарній системі України, здійснювати облікові операції щодо внесення змін до системи депозитарного обліку щодо спірної частини простих іменних акцій ПрАТ.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 8 жовтня 2018 року у справі № 910/5065/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77257725>.

16.7. Заборона вчинення реєстраційних дій є достатнім та адекватним способом забезпечення позову за умови, що заявник доведе, що за результатами вчинення таких дій (у випадку задоволення позову) відновити порушені корпоративні права буде неможливо

ОСОБА_5 5 липня 2017 року подала до суду заяву про забезпечення позову шляхом заборони державним реєстраторам Шевченківської районної в місті Києві державної адміністрації, нотаріусам, іншим державним реєстраторам проводити реєстраційні дії щодо ТОВ «СП МДМ», а саме: державну реєстрацію змін до установчих документів юридичної особи; державну реєстрацію переходу юридичної особи на діяльність на підставі модельного статуту; державну реєстрацію переходу юридичної особи з модельного статуту на діяльність на підставі власного установчого документа; державну реєстрацію рішення про виділ юридичної особи; державну реєстрацію рішення про припинення юридичної особи; державну реєстрацію припинення юридичної особи в результаті її реорганізації; державну реєстрацію припинення юридичної особи в результаті її ліквідації.

Ухвалою господарського суду міста Києва від 6 липня 2017 року у справі № 910/9474/17, залишеною без змін постановою Київського апеляційного господарського суду від 27 вересня 2017 року, заяву ОСОБА_5 про вжиття заходів до забезпечення позову задоволено.

Судові акти ґрунтуються на тому, що метою забезпечення позову є вжиття судом відповідних заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій інших осіб з тим, щоб забезпечити позивачу реальне та ефективне виконання судового рішення, якщо воно буде прийняте на його користь, в тому числі задля попередження потенційних труднощів у подальшому виконанні такого рішення.

У вирішенні питання про забезпечення позову господарський суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням: розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; імовірності утруднення виконання або невиконання рішення господарського суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками даного судового процесу.

Достатньо обґрунтованим для забезпечення позову є підтверджена доказами наявність фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного виду забезпечення позову. Про такі обставини може свідчити вчинення відповідачем дій, спрямованих на ухилення від виконання зобов'язання після пред'явлення вимоги чи подання позову до суду. Саме лише посилання в заяві на потенційну можливість ухилення відповідача від виконання судового рішення без наведення відповідного обґрунтування не є достатньою підставою для задоволення відповідної заяви.

Адекватність заходу до забезпечення позову, що застосовується господарським судом, визначається його відповідністю вимогам, на забезпечення яких він вживається. Оцінка такої відповідності здійснюється господарським судом, зокрема, з урахуванням співвідношення прав (інтересу), про захист яких просить заявник, з вартістю майна, на яке вимагається накладення арешту, або майнових наслідків заборони відповідачеві вчиняти певні дії.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, всебічно оцінив наявність та доведеність підстав для вжиття заходів до забезпечення позову в їх сукупності.

Оцінюючи відповідність вжитих судом першої інстанції заходів до забезпечення позову позовним вимогам, на забезпечення яких вони вжиті, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду вважає ці заходи адекватними, передбаченими Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» і ст. 67 ГПК України.

Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду відхиляє доводи касаційної скарги про фальсифікацію документів, у зв'язку з посиланням в ухвалі місцевого суду на інформацію від 7 липня 2017 року, оскільки інформація з ЄДР щодо перебування ТОВ «СП МДМ» в стані припинення лише підтверджує, що учасниками ТОВ «СП МДМ», після порушення провадження у справі, прийнято рішення про

припинення юридичної особи, що може призвести до неможливості виконання рішення суду про поновлення прав позивача як учасника товариства у разі задоволення позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 5 березня 2018 року у справі № 910/9474/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72605509>.

Аналогічна позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 9 листопада 2018 року у справі № 915/508/18 – <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77749125>.

16.8. Зупинення дії статуту є неналежним способом забезпечення позову, оскільки ніяким чином не забезпечує виконання у подальшому судового рішення (у випадку задоволення позову), а також не може захистити чи поновити порушені права позивача. Натомість адекватним способом забезпечення позову є заборона загальним зборам учасників приймати лише ті рішення, які прямо стосуються предмета спору

У серпні 2018 року ОСОБА_4 звернувся до суду з позовом до ТОВ «Сумське АТП-15927» про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ «Сумське АТП-15927», оформленого протоколом від 29 вересня 2017 року, та визнання недійсною нової редакції статуту ТОВ «Сумське АТП-15927», затвердженої протоколом загальних зборів учасників від 29 вересня 2017 року.

У жовтні 2018 року позивач подав до Господарського суду Сумської області заяву про забезпечення позову у справі № 920/622/18. У заяві позивач просив суд до розгляду про суті справи № 920/622/18 вжити заходів забезпечення позову.

Суди встановили, що спірні рішення загальних зборів і статут ТОВ «Сумське АТП-15927» зареєстровані у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань. Якщо документи та відомості, що підлягають внесенню до ЄДР, внесені до нього, такі документи та відомості вважаються достовірними і можуть бути використані у спорі з третьою особою (ч.1 ст.10 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»). Отже, обраний позивачем спосіб забезпечення у вигляді зупинення дії рішення загальних зборів та зупинення дії статуту ТОВ «Сумське АТП-15927» не впливає на ефективність захисту порушених або оспорюваних прав чи інтересів позивача, за захистом яких він звернувся до суду.

Під захистом права розуміється державно-примусова діяльність, спрямована на відновлення порушеного права суб'єкта правовідносин та забезпечення виконання юридичного обов'язку зобов'язаною стороною. Спосіб захисту може бути визначено як концентрований вираз змісту (суті) міри державного примусу, за допомогою якого відбувається досягнення бажаного для особи, право чи інтерес якої порушені, правового результату.

Спосіб захисту втілює безпосередню мету, якої прагне досягти суб'єкт захисту (позивач), вважаючи, що таким чином буде припинено порушення (чи оспорювання) його прав, він компенсує витрати, що виникли у зв'язку з порушенням його прав, або в інший спосіб нівелює негативні наслідки порушення його прав.

Суд вважає, що обраний позивачем спосіб забезпечення у вигляді зупинення рішення загальних зборів та зупинення дії статуту відповідача є неналежним, оскільки ніяким чином не забезпечує виконання у подальшому судового рішення у випадку задоволення позову, а також не може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав та інтересів позивача у цій справі.

Щодо визначених позивачем способів забезпечення позову у вигляді заборони загальним зборам учасників ТОВ «Сумське АТП-15927» приймати певні рішення та заборони державним реєстраторам юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань вносити відповідні зміни до ЄДР щодо керівника ТОВ «Сумське АТП-15927», часток учасників ТОВ «Сумське АТП-15927», про внесення змін до статуту ТОВ «Сумське АТП-15927» і затвердження нової редакції ТОВ «Сумське АТП-15927», прийнятих одноособово учасником ТОВ «Сумське АТП-15927» ОСОБА_5, суд касаційної інстанції зазначає таке.

Згідно з приписами ч. 5 ст. 137 ГПК України не допускається забезпечення позову у спорах, що виникають з корпоративних відносин, шляхом заборони, зокрема, проводити загальні збори акціонерів або учасників господарського товариства та приймати ними рішення, крім заборони приймати конкретні визначені судом рішення, які прямо стосуються предмета спору.

Проаналізувавши зміст ухвалених у цій частині судових рішень, Суд констатує, що судами першої та апеляційної інстанцій здійснено належну оцінку обґрунтованості доводів заявника про необхідність вжиття відповідних заходів з урахуванням розумності, обґрунтованості та адекватності вимог позивача щодо забезпечення позову, забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу. Так, в ухвалі й постанові, що переглядаються, суди дослідили доводи позивача, надали оцінку доказам, поданим на підтвердження існування обставин, якими позивач обґрунтовує свою заяву, та належним чином мотивували свої рішення.

Оцінюючи відповідність вжитих заходів забезпечення позову позовним вимогам, Верховний Суд вважає їх адекватними. Заходи носять конкретний характер. Судом заборонено загальним зборам учасників відповідача приймати лише ті рішення, які прямо стосуються предмета спору. Заборона державним реєстраторам вносити відповідні зміни до ЄДР є тимчасовою і не має своїм наслідком будь-якого перешкоджання господарській діяльності товариства. Тобто вжиття спірних заходів забезпечення позову спрямоване на запобігання імовірним порушенням корпоративних прав позивача, забезпечуючи збалансованість інтересів сторін.

Твердження скажника, що заходи забезпечення позову є неспівмірними із заявленими позивачем вимогами, Суд вважає безпідставним та відхиляє його як помилкове.

Таким чином, суд касаційної інстанції погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про наявність правових підстав для задоволення заяви позивача про вжиття заходів забезпечення позову у вигляді заборони загальним зборам учасників ТОВ «Сумське АТП-15927» приймати певні рішення та заборони державним реєстраторам

юридичних осіб, фізичних осіб –підприємців та громадських формувань вносити відповідні зміни до ЄДР.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 25 березня 2019 року у справі № 920/622/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80918717>.

16.9. Справи, пов'язані з реалізацією позивачем своїх корпоративних прав, не можуть розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження

Спір стосувався визнання недійсними рішень загальних зборів АТ, тобто виник з корпоративних відносин.

Рішенням місцевого господарського суду в задоволенні позову відмовлено повністю. При цьому суд першої інстанції у зв'язку з набранням чинності новою редакцією ГПК України розглянув справу в порядку спрощеного позовного провадження. Постановою апеляційного господарського суду рішення залишено без змін. Водночас апеляційний господарський суд вказав на те, що, оскільки спір у справі пов'язаний з реалізацією позивачем своїх корпоративних прав, суд першої інстанції помилково розглянув справу в порядку спрощеного позовного провадження.

Скасовуючи рішення та постанову судів попередніх інстанцій, КГС ВС акцентував увагу на такому. Порушення норм процесуального права є підставою для скасування судового рішення, якщо суд розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

Отже, необґрунтованим і помилковим є висновок апеляційного господарського суду про залишення рішення місцевого господарського суду без змін. Твердження суду про те, що формальне скасування рішення призведе до затягування розгляду справи, не ґрунтується на нормах права та не може бути підставою для ухвалення постанови всупереч визначених законом повноважень.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 5 вересня 2018 року у справі № 925/1476/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76326068>.

16.10. У разі смерті фізичної особи – учасника ТОВ правомірним є зупинення розгляду справи до здійснення заміни позивача його правонаступником

Суд виходить з того, що положеннями статей 79, 80 ГПК України надано суду право зупинити провадження у справі у випадку заміни однієї зі сторін її правонаступником. Водночас припинення провадження в разі смерті фізичної особи – сторони у справі – передбачене лише у разі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

З огляду на положення наведених процесуальних норм та встановлення судом апеляційної інстанції обставин смерті фізичної особи – позивача, Суд вважає безпідставними доводи Третьої особи-З про штучне та необґрунтоване затягування

судом апеляційної інстанції розгляду справи та обмеження сторін у доступі до правосуддя.

Зважаючи на те, що під час розгляду справи судом апеляційної інстанції Третя особа-3 не довела шляхом подання належних доказів обставини відсутності правонаступників позивача, або їх відмови від вступу до товариства, або відмови товариства у прийнятті правонаступників позивача, Суд не бере до уваги викладені у касаційній скарзі доводи про те, що загальні збори товариства ніколи не проголосують про вступ спадкоємців (у разі їх появи) до складу учасників товариства. Адже згідно із встановленими ст. 300 ГПК України межами розгляду справи суд касаційної інстанції не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати чи приймати до розгляду нові докази або додатково перевіряти докази.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 квітня 2018 року у справі № 920/1245/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73441732>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 8 жовтня 2018 року у справі № 910/5065/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77257725>.

16.11. Для припинення провадження у справі щодо визнання особи засновником – акціонером акціонерного товариства, суди повинні, встановити характер правовідносин, що виник між сторонами, у тому числі підстави звернення позивача з відповідним позовом

Звертаючись із даним позовом, позивач покликався на наявність у нього прав на власні акції в Організації орендарів «Маріупольського металургійного комбінату імені Ілліча», статусу засновника-акціонера ВАТ (ПАТ) «ММК імені Ілліча» та засновника-акціонера ПрАТ «Ілліч-Сталь», про що й просив вирішити спір. Припиняючи провадження у справі, суд першої інстанції не навів доводів і положень процесуального законодавства, з яких би вбачалося, що такий спір, з такими вимогами та з наведених у позові підстав належить до розгляду судом іншої юрисдикції, а питання обґрунтованості вимог позивача слід вирішувати, розглядаючи спір по суті.

Натомість суд апеляційної інстанції обґрунтовано визнав передчасним висновок суду першої інстанції щодо наявності підстав для припинення провадження у справі без дослідження характеру правовідносин, у тому числі без оцінки правових підстав звернення позивача з відповідним позовом.

Наведені в касаційній скарзі доводи про порушення судом апеляційної інстанції приписів процесуального законодавства є помилковими, а тому підстав для скасування постанови Донецького апеляційного господарського суду від 20 лютого 2018 року у справі № 905/2445/17 немає.

Суд апеляційної інстанції врахував наявну в матеріалах справи виписку про операції з цінними паперами, відповідно до якої позивач є власником простих іменних

акцій ПАТ «ММК імені Ілліча», та дійшов висновку, що цей спір належить до юрисдикції господарських судів, як такий, що виник із корпоративних правовідносин відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК України (у відповідній редакції на час звернення з позовом).

Детальніше з текстом постанови Великої Палати Верховного Суду від 30 жовтня 2018 року у справі № 905/2445/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77969229>.

17. Огляди та рецензії

Рецензія на Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, що виникають із корпоративних відносин

Ознайомлення з Дайджестом судової практики Верховного Суду у справах, що виникають із корпоративних відносин (далі – Дайджест), дозволяє мати не лише бачення тих проблем, які виникають при застосуванні корпоративного законодавства, та повне уявлення про категорії корпоративних спорів, а й шляхи їх вирішення чи розв'язання.

Схвально, що Дайджест містить комплексну інформацію про практику вирішення різноманітних спорів, що розглядалися судами різної юрисдикції. Це не лише справи з приводу захисту корпоративних прав щодо участі в органах управління товариством, а й спори щодо обороту часток та акцій, податкові спори, проблемні питання застосування норм процесуального права під час розгляду справ щодо корпоративних спорів та ін.

Важливе значення має компактна інформація про спори, що виникають з корпоративних правовідносин за участю держави, оскільки законодавство, що їх регулює, містить норми більшою мірою публічного права, що конкурують з нормами приватного права, призначеними для регулювання корпоративних відносин. Принаймні Верховний Суд продемонстрував, з яких основних засад він виходить при вирішенні таких спорів.

Правові позиції Верховного Суду виважені, обґрунтовані, логічні, зрозумілі. Інколи Верховний Суд вдається до доктринального тлумачення, що наразі є важливим, корисним і необхідним, адже українське корпоративне законодавство не завжди послідовне в регламентуванні тих чи інших прав, щодо набуття, здійснення та припинення яких на практиці виникають спори. При цьому Верховний Суд демонструє гармонійне поєднання аналітичного підходу до виявлення дійсної сутності проблеми із застосуванням загальних засад українського законодавства та практики Європейського суду з прав людини.

Варто зазначити на два принципові положення Дайджесту.

По-перше, Верховний Суд послідовно додержується своєї позиції щодо акумулювання розгляду всіх справ, що так чи інакше стосуються захисту корпоративних прав, у господарській юрисдикції. Стрижнем при цьому є те, чи наявне в будь-якій спірній ситуації порушення корпоративного права особи, чи є обраний нею

спосіб захисту ефективним, тобто чи дозволить він дійсно відновити її право або іншим чином його захистити.

Такий підхід не тільки імпонує, а й являє собою єдино вірний шлях до вирішення проблеми, з якою стикається особа, що вимушена звернутися до суду за захистом.

Дайджест свідчить про те, що в основі вирішення спорів Верховним Судом є виявлення правової природи відносин, що склалися між особами. Навіть якщо це суто зобов'язальні правовідносини (наприклад, з купівлі-продажу частки або вимоги виплати дивідендів), але вони так чи інакше пов'язані з корпоративними правами (наприклад, внаслідок купівлі частки особа має набути корпоративні права), то юрисдикція суду для їх захисту визначається саме цим.

По-друге, Верховний Суд при висловленні правової позиції спирається на теоретичну і концептуальну базу, що дозволяє простежити логіку цієї позиції і співвіднести її з аналогічними правовими конструкціями. Так, чітко визначено, що об'єктом правовідносин купівлі-продажу є частка в статутному капіталі, право на яке є майновим, а не корпоративні права. І взагалі Верховний Суд спирається на теорію єдності «права на частку/акцію» та «права з частки/акції» при розгляді справ щодо обороту часток/акцій, моменту набуття права власності на них та корпоративних прав, що посвідчуються акціями або слідують з прав на частку.

Можна продовжити перелік позитивного враження від Дайджесту, але варто звернути увагу і на деякі положення його змісту, що викликають питання, є спірними або суперечливими.

Так, різні касаційні суди у складі Верховного Суду, спираючись на законодавство у сфері, до якої належить регулювання різних аспектів корпоративних прав, не демонструють єдиних базових тверджень, універсальних для всіх спорів – і господарських, і податкових, і цивільних, і адміністративних. Як приклад, є постанови, в яких корпоративні права не визнаються оборотоздатним об'єктом, а є навпаки, де йдеться про можливість «володіння, користування та розпоряджання» ними або про «купівлю-продаж корпоративних прав у емітента». Доволі спірним є застосування норм ЦК України про представництво (глава 17) до відносин за участю органу юридичної особи. Викликає багато питань кваліфікація поняття «вступ» до товариства як певної дії особи, якій кореспондують обов'язки або ж яка розглядається як одностороння дія, і, як наслідок – важко уявити в чому полягають її правові наслідки.

І взагалі видається, що назріла проблема щодо чіткого визначення моменту набуття прав на частку і корпоративних прав на підставі різних правочинів, в тому числі спадкування, а також припинення прав на частку і корпоративних прав у різні способи, в тому числі шляхом виходу з товариства, виключення. Вбачається необхідність висловитись за уніфікацію цих моментів та значення державної реєстрації змін складу учасників товариства. З Дайджесту не слідує те, що Верховний Суд має відповідну правову позицію і запроваджує універсальний підхід при вирішенні спорів, пов'язаних з моментом набуття та припинення корпоративних прав.

У цілому Дайджест є корисним джерелом інформації, в якому зібрано багато показових правових позицій, що дозволить практикуючим юристам і судам усіх інстанцій використовувати їх в своїй діяльності.

Доктор юридичних наук,
професор,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України

І. В. Спасибо-Фатєєва

Огляд дайджесту Верховного Суду

Як відомо, одним із важливих драйверів розвитку корпоративного врядування у світовій практиці є саме судова практика.

Останні зміни у судовій системі України значно покращили стан справ. Як радник з питань корпоративного врядування та людина, яка брала активну участь у розробці законодавчих та нормативно-правових актів, з приємністю хочу відзначити налагодження високопрофесійного діалогу між суддями та учасниками корпоративних відносин. Судді стали цікавитися суттю та методологією роботи інститутів корпоративного врядування, почали брати участь у професійних дискусіях із правниками, зайняли проактивну позицію щодо постійного професійного розвитку з питань корпоративного права та корпоративного врядування. З огляду на такі зміни я впевнена, що в Україні судова практика сьогодні та у майбутньому стане потужним драйвером розвитку корпоративного врядування в Україні.

Зміна світогляду представників суддівського корпусу є дуже важливою, але недостатньою умовою розвитку. Ми, представники експертної спільноти, із великою уважністю вивчаємо дайджести судової практики. На сьогодні в Україні накопичено вже значний обсяг саме національної практики побудови корпоративних відносин, але ще не всі її частини пройшли випробування судовими оскарженнями. Протягом 2015–2019 років в Україні відбулися значні зміни у законодавчому та нормативному регулюванні. Зокрема, з моменту введення інституту «незалежного директора» пройшло тільки три роки. Українські компанії лише вчаться повноцінно створювати дієві наглядові ради та все ще знаходяться у пошуку відповіді на питання, яку додану вартість має формувати наглядова рада. Тому, незважаючи на істотне оновлення законодавства, революційних змін у розгляді судових спорів, що стосуються корпоративних відносин, поки що не відбулося. Ми сподіваємось, що це станеться дуже скоро, після того, як суди (судді) всіх рівнів розпочнуть застосовувати законодавчі новели.

Звичайно, є багато питань у сфері корпоративних відносин, щодо яких хотілося б мати позицію суддів. Однак на сьогодні я б назвала декілька головних: питання, пов'язані зі «сквіз-аутом»; питання, що виникають внаслідок застосування «похідного позову»; питання щодо відповідальності членів органів управління господарських товариств. Питання «сквіз-ауту» в Україні має успішну та позитивну історію поряд із іншими прикрими прикладами грубих порушень з боку мажоритарних акціонерів під час

процесу проведення «сквіз-ауту» та визначення ціни викупу. Нажаль, ми можемо бачити певні маніпулятивні твердження, заклики щодо скасування як такого інституту «сквіз-ауту». Саме у таких дуже складних, таких, що не мають очевидної відповіді, та таких, що мають значний вплив на суспільство, випадках, є конче необхідною неупереджена та об'єктивна думка суддів.

Питання щодо «похідного позову» є дуже важливими. Але на сьогодні ми, на жаль, не маємо даних щодо кількості таких позовів, результатів їх розгляду. Тому ми як експерти, які були залучені до розробки цієї законодавчої норми, не можемо оцінити успішність або, навпаки, неуспішність запровадження такого інституту, визначити напрями удосконалення законодавчих норм. Хотілося б побажати у подальших дайджестах мати не тільки огляд кейсів, а також певну аналітику щодо окремих тематичних питань.

В Україні на сьогодні є певна асиметрія щодо обсягу відповідальності членів виконавчих органів та на рівні членів наглядових рад, а також відповідальності бенефіціарних власників. Дуже важливо мати уявлення щодо наявності судових спорів щодо відповідальності членів органів управління та мати аналітику, за якими саме питаннями найбільше таких спорів, які наслідки розгляду таких спорів. Ця інформація була б дуже корисною не тільки для розвитку корпоративного законодавства, але й для становлення інституту «страхування відповідальності» для членів органів управління господарських товариств.

З цього дайджесту я особливо хотіла б визначити позиції суддів щодо процедур, пов'язаних із загальними зборами господарського товариства:

2.1.5. Рішення, прийняті за наслідками розгляду питань, викладених у порядку денному так, що це унеможливило усвідомлення акціонером суті питання, яке пропонувалося розглянути на загальних зборах акціонерів, повинні визнаватися недійсними у зв'язку з порушенням права акціонера на попереднє ознайомлення з переліком питань, що виносяться на голосування, передбачене ст. 35 Закону України «Про акціонерні товариства»;

2.1.10. Якщо позивачу не було надіслано проект оскаржуваного рішення для голосування в письмовій формі або питання для голосування, відсутня письмова позиція позивача стосовно питань порядку денного та докази повідомлення позивача про прийняте рішення, то наведеним підтверджується порушення порядку прийняття рішення загальними зборами методом опитування;

2.1.11. Прийняття рішення методом опитування, як це передбачено ч. 5 ст. 60 Закону України «Про господарські товариства», не звільняє господарське товариство від обов'язку дотримання порядку скликання та проведення загальних зборів, встановлених ст. 61 цього Закону.

З огляду на те, що загальні збори є вищим органом господарського товариства, корпоративні суперечки саме щодо загальних зборів були та залишаються за кількістю основною частиною навантаження на суддів. Питання щодо процедури проведення загальних зборів за процедурою опитування на рівні закону має невеликий обсяг унормування та звісно не врегульовує всі важливі аспекти. Тому такі питання у

дайджесті стануть джерелом удосконалення законодавчих процедур та корпоративного врядування.

Незважаючи на те, що на рівні законодавства запроваджено необхідність виключення формулювання питань порядку денного загальних зборів таким чином, що ускладнює, а інколи унеможлиблює свідомо прийняти рішення з питань порядку денного, та з тексту закону було вже кілька років тому виключено норму про можливість включення питань «різне», суди продовжують розглядати такі випадки. Таким чином судова практика вказує нам на ефект «законодавчої інерції», тобто зміни законодавства відбулися, а учасники ринку продовжують за інерцією мислення та/або навмисно порушувати його вимоги.

Необхідно зазначити, що проблем, пов'язаних з тими або іншими аспектами корпоративних відносин у акціонерних товариствах, значно поменшало, натомість виникає все більше складних або вузько спеціальних питань. Це, на мій погляд, свідчить про те, що вдосконалення акціонерного законодавства в Україні знаходиться на належному рівні, яке потребує тільки окремого редагування. Судова практика з цих питань показує нам «зелене світло» для подальших кроків. Ми маємо потужну законодавчу базу та впевнено можемо рухатися далі до запровадження сучасних практик, наприклад, переходу до дуальної системи корпоративного управління (одночасного існування одно- та дворівневих рад у господарських товариствах).

Можу навести ще один приклад «інерційного мислення»: незважаючи на те, що сплив строк, визначений Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» для зміни статутів таких суб'єктів, більшість товариств цього не здійснило. Виникають питання: чи можна вважати ці підстави достатніми для того, щоб визнати порушеними права зацікавлених осіб; чи повинні нести відповідальність учасники та/або члени органів товариства в таких випадках? Судова практика висвітлила переважаючу кількість питань саме щодо товариств з обмеженою відповідальністю. Аналіз цієї практики має стати, по-перше, підтвердженням правильності розробки та прийняття окремого закону для товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, а по-друге, стати джерелом удосконалення законодавчого регулювання корпоративних відносин у найбільшій за кількістю організаційній формі господарських товариств.

Голова експертної ради
з питань корпоративного права і управління
ГС «Українське об'єднання ринків капіталу»

Оксана Параскева

Огляд Дайджесту Верховного Суду з корпоративного права

➤ Спори, пов'язані з оскарженням реєстраційних дій, вже тривалий час викликають труднощі у визначенні питання, в порядку якого судочинства слід їх розглядати: це спір у сфері публічно-правових відносин (адміністративне судочинство) чи спір у сфері приватно-правових відносин, пов'язаний із порушенням, наприклад, майнових чи корпоративних прав особи (господарське/цивільне судочинство).

Практика Верховного Суду з розгляду спорів цієї категорії розв'язала чимало питань щодо того, якими критеріями слід керуватись позивачу при визначенні юрисдикції суду, до якого необхідно звертатись із позовом.

Аналіз конкретних справ свідчить, що з метою визначення юрисдикції суди звертають увагу, зокрема, на мотиви звернення до суду, суть спірних правовідносин та їх суб'єктний склад, наявність самого порушеного права, а також визначають, які вимоги є головними, а які – похідними.

Але непростим завданням для юристів є обрання способу захисту та формулювання позовних вимог, адже правові позиції Верховного Суду в цій категорії справ подекуди є суперечливим.

Наприклад, у справах № 910/807/17, 904/9431/15, 914/758/17 Верховний Суд підтримав рішення судів, де було задоволено вимогу про визнання загальних зборів недійсними, але відмовлено у задоволенні позовних вимог в частині зобов'язання державного реєстратора внести запис про скасування реєстраційної дії, здійсненої на підставі скасованих загальних зборів.

Верховний Суд вважає, що з урахуванням вимог ч. 1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» дії щодо внесення запису про скасування державної реєстрації змін до установчих документів мають проводитися державним реєстратором лише після отримання відповідного рішення суду, яке набрало законної сили, а тому відсутнє порушене право позивача в цій частині позовних вимог.

У постанові Верховного Суду від 3 квітня 2018 року у справі № 914/758/17 з цього приводу зазначено: «...така вимога є передчасною, не доцільною, так як порядок скасування державної реєстрації змін до установчих документів та відомостей про юридичну особу ТОВ «Роксоляна», внесених на підставі протоколу загальних зборів учасників № 2 від 26 лютого 2010 року, рішення яких визнається недійсним, визначений законом і є наслідком визнання недійсним рішення загальних зборів».

Тобто у наведених прикладах Верховний Суд наголошує на тому, що судові рішення, яким визнано недійсним рішення загальних зборів, є достатньою підставою для проведення державним реєстратором дій щодо внесення запису про скасування державної реєстрації змін до установчих документів, і додатково зобов'язувати державного реєстратора вчинити дії за рішенням суду не слід.

Водночас Верховний Суд у іншій справі дійшов висновку, що державний реєстратор під час проведення державної реєстрації лише засвідчує факт, тобто виконує функцію легалізації події, тому, якщо резолютивна частина рішення суду не

передбачає обов'язку вчинити реєстраційну дію, державний реєстратор не вправі вносити будь-які відомості до ЄДР на підставі вказаного судового рішення.

З постанови Верховного Суду від 19 березня 2019 року у справі № 826/1186/17: «Судова колегія погоджується з висновками суду апеляційної інстанції, що резолютивна частина постанови Київського апеляційного господарського суду від 16 листопада 2016 року у справі № 910/13446/16 не передбачає зобов'язань відповідача вчинити реєстраційні дії, зокрема скасувати спірний запис № 10731050002024897, а тому відповідач був не вправі вносити будь-які відомості до ЄДР на підставі вказаного судового рішення».

➤ Спори про недійсність рішень загальних зборів складають левову частку серед усіх корпоративних спорів, і слід відзначити плідну роботу Верховного Суду, правові позиції якого у цих спорах охоплюють широке коло питань, спірних у минулому.

Верховний Суд напрацював єдиний підхід щодо правової природи рішення загальних зборів як актів ненормативного характеру, а не правочинів, визначив безумовні підстави для визнання їх недійсними, водночас сформував зрозумілу практику, де встановив, що не всі порушення під час скликання та проведення загальних зборів призводять до обов'язкового визнання недійсним рішення таких зборів.

У дайджесті не вистачає прикладів судової практики Верховного Суду щодо правової позиції про те, що акціонеру (учаснику) юридичної особи не може бути відмовлено у задоволенні вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів тільки з мотивів недостатності його голосів для зміни результатів голосування. Вплив акціонера (учасника) на прийняття рішення загальними зборами юридичної особи не обмежується лише голосуванням.

➤ Дайджест не розкриває проблематику справ про визнання недійсним рішень наглядової ради, оскільки містить лише декілька відповідних прикладів.

Водночас спори про недійсність рішення наглядової ради заслуговують на окрему увагу, оскільки в них, на відміну від справ про визнання недійсними загальних зборів, немає єдиної правової позиції щодо правової природи рішення наглядової ради та підстав визнання їх недійсними. Суди здебільшого вдаються до аналогії зі справами, де оскаржуються рішення загальних зборів.

Проте зміни до корпоративного законодавства значно збільшили роль наглядової ради в системі органів товариства та наділили її новими виключними повноваженнями, у зв'язку з чим кількість спорів у цій категорії лише збільшується.

Не зайвим було би згадати у дайджесті й справи про визнання недійсними рішень наглядової ради, прийнятих неправомочним її складом.

➤ Що стосується права учасника (акціонера) на оскарження правочинів товариства, то судова практика в цьому аспекті сформована та підтверджена значною кількістю судових рішень Верховного Суду: учасник (акціонер) товариства може оспорити договір, вчинений господарським товариством, якщо обґрунтує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав.

При цьому найчастіше йдеться про порушення:

- 1) корпоративного права на управління товариством (наприклад, в частині надання дозволу учасниками товариства, оформленого рішенням загальних зборів, на укладання значного правочину);
- 2) корпоративного права на участь у розподілі прибутку та отримання дивідендів (наприклад, погіршення майнового стану товариства в зв'язку з укладенням оспорюваного правочину).

Однак проблемним залишається питання визначення критеріїв оцінки порушеного корпоративного права позивача для дотримання балансу між необхідністю захисту такого корпоративного права, з одного боку, та протидії корпоративному шантажу й зловживанню правом на оскарження правочинів, з іншого боку.

➤ Верховний Суд висловив позицію, що виключення зі складу учасників підприємства належить до компетенції зборів такого підприємства, а не суду. Водночас, така правова позиція не вирішує проблеми численних ТОВ, діяльність яких фактично «заморожена» недобросовісними учасниками, які не дають змоги провести загальні збори та, відповідно, їх виключення зборами є неможливим.

➤ Позитивно вважаємо нову позицію Верховного Суду, відповідно до якої інформація про загальну вартість акцій, викладена в проекті договору про їх викуп, потрібна акціонеру саме на зборах для того, щоб приймати виважені рішення щодо результатів власного голосування з питань порядку денного. Нове тлумачення положень ст. 36 Закону України «Про акціонерні товариства» зумовлює необхідність відповідальнішого ставлення товариств до етапу підготовки до загальних зборів, не перетворюючи його у формальність, та максимального дотримання прав акціонерів щодо підготовки до таких зборів.

➤ Серед цікавих (нових) позицій Верховного Суду, пов'язаних із корпоративними спорами, окремо також можна виділити такі:

- частка в статутному капіталі господарського товариства не є спільною власністю подружжя, корпоративні права належать виключно особі, тому вона має право розпорядження ними без згоди другого з подружжя;
- дохід, отриманий від продажу частки в статутному фонді та пов'язаних із ними корпоративних прав, не входить до переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів.

➤ Із урахуванням обмежень у застосуванні заходів забезпечення позову у справах, що виникають з корпоративних відносин (ч. 5 ст. 137 ГПК України), кожна нова правова позиція Верховного Суду в цій категорії справ викликає неабиякий інтерес, а ця проблематика цілком заслуговує на висвітлення в окремому дайджесті.

Позитивним слід визнати визначення Верховним Судом допустимих та адекватних заходів забезпечення позову. Так, у справах про визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів про збільшення статутного капіталу застосовано такі заходи:

- заборонено товариству вносити зміни до свого статуту щодо розміру статутного капіталу;
- заборонено товариству звертатися до НКЦПФР із заявою та документами для реєстрації випуску акцій і проспекту емісії;

- заборонено товариству вчинення будь-яких дій щодо приватного розміщення акцій на підставі спірного рішення загальних зборів.

У спорах про переведення прав та обов'язків покупця акцій:

- накладення арешту на акції товариства окремих акціонерів до моменту вирішення спору по суті.

Розповсюдженим заходом забезпечення позову є заборона вчинення реєстраційних дій, якщо заявник доведе, що за результатами таких дій (у випадку задоволення позову) відновити порушені корпоративні права буде неможливо.

Адекватним способом забезпечення позову є заборона загальним зборам учасників приймати лише ті рішення, які прямо стосуються предмета спору.

➤ Обов'язок доведення наявності усіх чотирьох загальних умов відповідальності при застосуванні до посадової особи такої міри відповідальності, як відшкодування збитків, практично унеможлиблює їх стягнення товариством, а тому Верховний Суд задля розвитку інституту похідних позовів повинен переглянути свою практику та використовувати світову практику вирішення таких спорів, зокрема, керуватись принципами добросовісності та розумності.

➤ Позитивним вважаємо висновок Верховного Суду про те, що вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить із цього товариства, має визначатися із дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки з урахуванням всього майна товариства.

Доктор юридичних наук,
арбітр МКАС,

Member of Chartered Institute of Arbitrators (CI Arb)

Ю. Атаманова

ТОП-5 судових рішень у справах, що виникають із корпоративних відносин

Півтора роки діяльності Верховного Суду – достатній час для підбиття перших серйозних підсумків.

І хоча судова практика у справах, що виникають із корпоративних відносин, не зазнала суттєвих змін, тенденції її розвитку є більш ніж задовільними.

По-перше, Верховний Суд демонструє чітку тенденцію до превалювання принципу справедливості над формальним підходом.

По-друге, судді відчують «дух закону» і враховують тенденції змін до законодавства, які мали місце за останні півтора року.

Найкраще наведені тези ілюструють такі судові рішення.

1. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 27 лютого 2018 року у справі № 918/92/17 про визнання недійсними рішень загальних зборів щодо збільшення статутного капіталу ТОВ.

Це рішення є одним із найбільш революційних у цій категорії спорів.

Предметом розгляду було рішення загальних зборів учасників ТОВ про збільшення статутного капіталу ТОВ. До прийняття цього рішення частка позивача в статутному капіталі становила 34 %, тоді як після проведення зборів – 0,34 %. Інший

учасник ТОВ, користуючись більшістю голосів, навпаки збільшив свою розмір своєї частки з 66 % до 99,61 %.

Унікальність рішення Верховного Суду полягає в тому, що суд чи не вперше вийшов за межі законодавства та застосував до спірних правовідносин принцип верховенства права.

Як наслідок, Верховний Суд дійшов висновку, що надання можливості одному із учасників ТОВ, який має вирішальний вплив при прийнятті рішень на загальних зборах, права самостійно збільшувати статутний капітал без врахування на засадах пропорційності часток інших учасників, що фактично призводить до їх зменшення, свідчить про невідповідність таких рішень принципу верховенства права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і, відповідно, про порушення прав та законних інтересів учасника товариства.

Рішення викликало позитивний відгук в юридичній спільноті і дало поштовх до потенційної зміни практики в інших дискусійних категоріях спорів.

2. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 26 червня 2018 року у справі № 904/3679/17 про зобов'язання надати копії документів учаснику ТОВ.

У цій справі позивач звернувся до суду із позовом до ТОВ у зв'язку із відмовою останнього надати йому як учаснику належним чином засвідчені копії документів, пов'язаних із діяльністю Товариства.

Позов було мотивовано тим, що керівництво ТОВ більше 5 років не звітувало перед позивачем, йому нічого не було відомо про фінансово-майновий стан Товариства та прийняті керівними органами рішення. Водночас позивач систематично намагався отримати таку інформацію в позасудовому порядку, але Товариство ігнорувало його запити.

До моменту прийняття аналізованого судового рішення суди відмовляли в задоволенні аналогічних позовів. Рішення, як правило, були мотивовані тим, що законодавство не передбачає обов'язку ТОВ надавати учаснику запитувану ним інформацію саме в письмовому вигляді, а лише встановлює обов'язок надавати для ознайомлення визначену законом інформацію.

Вирішуючи спір, Верховний Суд відійшов від формального підходу та вказав, що відсутність у законодавстві визначеного способу надання інформації не може бути підставою для відмови Товариства надавати його учаснику інформацію про свою діяльність у спосіб, в який просить учасник (тобто, в письмовому вигляді).

Таке рішення Верховного Суду не лише ефективно захистило порушені права позивача, а й продемонструвало тенденцію до прийняття рішень в «дусі закону».

3. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 3 липня 2018 року у справі № 926/2301/17 про зобов'язання скликати річні загальні збори.

Рішення в цій справі, знов-таки, є ілюстрацією відходу Верховного Суду від формального, але несправедливого по суті вирішення спорів.

Фабула справи полягає в тому, що наглядова рада АТ систематично ігнорувала вимоги закону щодо необхідності скликання обов'язкових щорічних загальних зборів

акціонерів. Позивач-акціонер оскаржив фактичну бездіяльність наглядової ради та просив суд винести рішення про спонукання ради до вчинення дій – скликання загальних зборів.

Вирішуючи спір, Верховний Суд вказав, що зобов'язання провести загальні щорічні збори акціонерів є ефективним способом захисту порушених прав Позивача. Крім того, Суд також акцентував увагу на тому, що Законом України «Про акціонерні товариства» не встановлено заборони щодо проведення таких зборів після 30 квітня 2019 року.

4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 квітня 2018 року у справі № 925/1165/14 про стягнення вартості частини майна, належної учаснику, який виходить із ТОВ.

Довгоочікувані зміни в питанні визначення вартості частини майна, належної учаснику при виході із ТОВ, знайшли своє відображення в постанові Великої Палати Верховного Суду.

До вказаного рішення суди визначали вартість майна ТОВ на рівні облікової вартості. Учасники, які виходили з товариств, у свою чергу, вимагали провести з ними розрахунки на підставі дійсної (ринкової) вартості такого майна.

Вирішуючи спір, Верховний Суд відступив від позиції свого «попередника» та чітко вказав, що вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить з товариства, має визначатись із дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки, враховуючи при цьому все майно ТОВ.

У цьому випадку Верховний Суд не лише обґрунтував своє рішення принципом справедливості, а й фактично взяв до уваги дух новел Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», який хоч і регулював спірні правовідносини, але на той момент ще не набрав чинності.

5. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 19 червня 2018 року у справі № 908/4550/15 про визнання недійсним правочину у зв'язку із перевищенням повноважень при укладенні договору.

Насамкінець варто зазначити і про збереження Верховним Судом позитивної практики, яка формувалася ще до його утворення.

Прикладом такої практики є рішення у справі, предметом розгляду якої було визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна. Фабула справи зводиться до такого: а) на момент укладення договору підписант зі сторони позивача мав необхідний обсяг повноважень, підтверджених рішенням загальних зборів ТОВ; б) після укладення договору вказане рішення загальних зборів було визнано судом недійсним. З урахуванням наведеного позивач просив суд визнати договір недійсним, адже його представник не мав компетенції для його укладення.

Вирішуючи спір, Верховний Суд врахував свого часу революційну позицію Верховного Суду України і вказав, що визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ саме по собі не може слугувати самодостатньою підставою для визнання правочину недійсним.

Таким чином, Верховний Суд демонструє не лише формування нової, але й збереження «попередньої» позитивної судової практики.

Звісно, згадані ТОП-5 судових рішень не є виключним переліком позитивних змін в аналізованій категорії справ. Однак вони якнайкраще демонструють позитивну тенденцію, яка на сьогодні панує при розгляді справ, що виникають із корпоративних відносин.

Адвокат,
голова Комітету Асоціації
адвокатів України з корпоративного права

Олена Перцова

Адвокат,
голова Комітету з корпоративного права
та фондового ринку Асоціації правників України

Анна Бабич

Огляд судової практики щодо визнання недійсними рішень наглядової ради

Питання судової практики щодо визнання недійсними рішень наглядової ради стають дедалі актуальнішими, адже, по-перше, зростає роль цього органу управління в компаніях, по-друге, порядок роботи цього органу є значно менш врегульованим на нормативному рівні порівняно із порядком прийняття рішень загальними зборами акціонерів. Саме через це існує значний запит на сформовані та зафіксовані правові позиції вищих судових інстанцій з цих питань.

Зупинимось на деяких з них.

1. Чи можливо у випадку неврегульованості питання чинним законодавством використовувати аналогію з порядком проведення загальних зборів акціонерів для врегулювання питань проведення наглядової ради?

З цього приводу судова практика постійно змінюється. Більш ранні судові рішення здебільшого ґрунтувалися на твердженні щодо можливості використання у цьому випадку аналогії закону. Як приклад можна навести постанову ВГСУ від 25 квітня 2012 року у справі № 15/5025/1283/11, у якій зазначено таке: «При вирішенні спорів, пов'язаних з порядком скликання і роботи НР, визначенням правомочності її засідання, необхідно застосовувати положення установчих документів АТ. У випадку їх неврегульованості в установчих документах застосовується аналогія закону в частині норм, що регулюють відповідні питання скликання та проведення загальних зборів акціонерів (обов'язковість повідомлення усіх членів НР про проведення засідання, надання інформації з питань порядку денного, правомочність, порядок прийняття рішення)».

Втім, пізніше ВГСУ змінює власну позицію на діаметрально протилежну. Так, у постанові Пленуму ВГСУ від 25 лютого 2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» зазначено, що судам «слід виходити з того, що до порядку скликання засідань НР АТ не можуть бути застосовані за аналогією норми, які визначають порядок скликання ЗЗА». Саме ця позиція виглядає більш зваженою, адже наглядова рада жодним чином не може сприйматися як загальні збори акціонерів, що проводяться у спрощений спосіб. У цих

органів різна правова природа, різне призначення і, відповідно, різні принципи роботи та прийняття рішень. Отже, проведення жодних аналогій між порядком прийняття рішень цими органами є безпідставним.

Верховний Суд у постанові від 4 червня 2018 року у справі № 910/19433/17 побічно підтримав позицію щодо можливості аналогії закону, зазначивши, що неповідомлення члена наглядової ради – представника акціонера про проведення засідання наглядової ради, яке призвело до неучасті цього члена наглядової ради у засіданні, дає правові підстави для задоволення позову про визнання недійсними рішень наглядової ради навіть за наявності кворуму засідання наглядової ради.

Неучасть члена наглядової ради – представника акціонера суд, очевидно, розтлумачив як порушення права цього акціонера на участь в управлінні товариством. Загальновідомо, що існує практика визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів у разі неповідомлення акціонера про збори у спосіб, передбачений законом. Втім, чи можна застосовувати той самий підхід до засідань наглядової ради? Законом про акціонерні товариства у ч. 1 ст. 63 прямо встановлено обов'язок посадових осіб органів товариства (член наглядової ради є такою особою відповідно до п. 15 частини 1 ст. 2 Закону про акціонерні товариства) діяти в інтересах товариства, а не акціонера, представником якого він є. Отже, факт порушення охоронюваного законом інтересу акціонера – позивача є спірним. Навіть беручи участь у засіданні наглядової ради, член ради – представник акціонера повинен був би голосувати не в інтересах цього акціонера, а в інтересах усього товариства в цілому. Інтереси ж товариства і його окремих акціонерів досить часто не збігаються.

Звісно, описана у наведеній судовій справі ситуація не є загальною, втім сигнал про те, що питання використання аналогії закону при проведенні засідань наглядової ради та загальних зборів акціонерів все ще залишається відкритим, у цьому рішенні пролунав.

2. Питання щодо можливості судового оскарження рішень наглядової ради акціонерами у разі порушення таким рішенням охоронюваного законом інтересу такого акціонера.

Як відомо, наразі законом прямо не встановлено можливості акціонера вимагати у судовому порядку визнання недійсним рішення наглядової ради. Проте така можливість, звісно, існує, й це цілком слушно підтверджено постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29 травня 2018 року у справі № 920/432/17.

Однак ані наведеним, ані іншими рішеннями Верховний Суд не окреслив кола порушень порядку проведення засідань наглядової ради, які призводять до безумовного визнання недійсними рішень прийнятих на таких засіданнях. Існує декілька питань, які у попередні роки по-різному вирішувалися судовими інстанціями. Іноді з таких питань виносилися доволі сумнівні рішення, які наразі можуть використовуватися, як «прецедентні».

Так, ВГС у постанові від 14 червня 2016 року у справі № 910/27532/15 зазначив, що члени НР – представники акціонера повинні діяти відповідно до вказівок акціонера, представником якого вони є. Зазначені члени НР не можуть голосувати на засіданнях

НР «на свій розсуд», якщо такі повноваження прямо не надані їм акціонером. У разі, якщо таких повноважень члену НР – представнику акціонера не надано, він голосує відповідно до вказівок акціонера. Рішення НР, прийняті з порушенням цього правила, підлягають визнанню недійсними. Отже, член наглядової ради – представник акціонера, на думку ВГСУ, повинен обов'язково мати документ від акціонера, якого він представляє, де зазначено, яким чином такий член наглядової ради має голосувати. Таких вимог не містить наразі жоден нормативний документ.

У постанові ВГСУ від 12 червня 2013 року у справі № 5009/3196/12 зазначено, що доводи про те, що НР не має права проводити свої засідання у не передбачений статутом АТ спосіб – шляхом Skype-конференції, відхилені. Реалізація членами ради своїх прав, передбачених договорами, щодо участі у засіданні НР за допомогою Skype-конференції не суперечить вимогам чинного законодавства, статутним документам АТ і не змінює визначений статутом АТ порядок прийняття радою рішень, оскільки забезпечує участь членів ради у реальному часі. Цілком слушне рішення з точки зору доцільності. Втім, чи погодиться Верховний Суд з такою позицією у майбутньому – незрозуміло, адже це питання нормативно в Україні, на жаль, досі не врегульоване для акціонерних товариств. Чи можливо у цьому випадку застосовувати аналогію закону для товариств з обмеженою відповідальністю – питання, на яке має дати відповідь Верховний Суд.

У постанові ВГСУ від 6 листопада 2012 року у справі № К2/045-11 наводиться оригінальний порядок визначення кворуму засідань наглядової ради: ВГСУ встановив наявність кворуму на засіданні НР, у якій брали участь три члени з п'яти. При цьому статутом АТ було встановлено, що засідання є правомочним за умови участі не менш як 2/3 членів НР. До речі, в інших рішеннях ВГСУ також зустрічається подібне ставлення до визначення кворуму органів управління.

Усі ми зі школи пам'ятаємо арифметику і розуміємо, що дві третини більше ніж нуль цілих шість десятих. Втім, мова йде не про дробі, а про людей. Чи є правомірним встановлювати у внутрішніх нормативних документах «некоректний» кворум засідань через визначення відсотку або частки від загальної кількості членів – питання, на яке суд прямої відповіді не дає. Дійсно, у законах кворум визначається у дрібних числах; але такий підхід є виправданим, адже регуляції адресовані великій кількості товариств, які мають різну чисельність членів наглядових рад, правлінь тощо. Якщо ж мова йде про конкретне товариство, статут якого чітко визначає чисельність членів наглядової ради, говорити про якісь дрібні значення під час визначення кворуму просто недоречно. Кворум засідань у внутрішніх документах товариства має бути визначеним чітко – скільки осіб має бути присутніми, щоб засідання вважалось правомочним. За відсутності таких регуляцій у внутрішніх нормативних документах товариства суди, на нашу думку, мають визначати його, використовуючи правила округлення дрібних чисел до цілих одиниць, а не на свій розсуд.

Ми навели тільки малу частину проблемних питань, які зустрічаються під час розгляду у судах спорів щодо визнання недійсними рішень наглядових рад. Розуміємо, що Верховний Суд обмежений у висловленні власної точки зору предметом справ,

що розглядаються. Сподіватимемося, що всі зазначені питання згодом стануть предметом розгляду ВС і таким чином будуть вирішені.

Голова наглядової ради
Українського інституту
корпоративного управління,
голова правління Професійної
асоціації корпоративного управління

Олександр Окунів

Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, що виникають із корпоративних відносин за 2018 рік – 15 липня 2019 року / Київ, 2019. – 172 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua